

mahmut makal
KURU SEVDA
kalkınma masalı

TÜRK SANATÇILARI DİZİSİ

MAHMUT MAKAL

KURU SEVDA

KALKINMA MASALI

CEM YAYINEVİ

İ Ç İ N D E K İ L E R

KURU SEVDA	5
Kadere Kırkbeş	8
Sakal - Makal ...	15
Pencereden Kuş Uçtu ...	19
Eski Dert, Eski Derman	27
Allah Allah ...	33
Korkaklar	38
Masa başından Uzakta	47
Mektup	52
Şu Sorun	57
Karşılama ...	66
Süprüntü	74
Söz Bir Allah Bir	78
Masa Başında «Hayalimizdeki Köy»	85-87
KALKINMA MASALI	
Kara Kara Kazanlar	91
Eşek Gayri Kunnamaz	93
Baba Yurdu ...	95
Açlık Pınarı	101
Eski Hastalık ...	103
Sabah Akşam Ağıt	106
Plâstikten Naylona	110
Eğitimci Ağlıyor	113
Essah Öğretmen ...	116
Bir Çift Kırmızı Elma ...	118
Gurbet	122
Çötelek	128
Davar Damı Yapılan Köy Okulları ...	131
Çöp Tenekesi ...	134
Baraka Töreni	137
Su Boruları ...	146
Uzatmalı	149
Bay Döndü Beleş	153
Kırık Yaba	157
27 Mayıs - Müdür Geldi	... 161-164
Devrim Propagandası	167
İreyis	170
Artık Erkekçe Yaşayacağız	173
Tırman Sorunu	176
Olurdu, Olmazdı ...	179
Aysel ...	182
Bebek Davası	185
Sıkı Dur Çezik	188

K U R U S E V D A

Şık Arif, Tellalcı Osman'ın kapısına gelip uyan-
dırmak için hayladığında, ortalık, gâvurla müslüma-
nın ayırdedileceği kadar aydınlanmıştı.

Az sonra asker kaputuna bürünüp çıktı Tapan
Osman. Sabahın soğuşuna korku da karışınca her
yanı tutmaz olmuş. Titremekten sormadı bile ni-
çin çağrıldığını.

«Korkma, korkma! Hayırlı, çok hayırlı bir iş,»
diye girişti Şık: «Yataktan nasıl attım kendimi,
doğru bura geldim. Öyle bir düş gördüm ki, daha
hiç bir müslümana nasip olmanıştır: Allah Dedemi
gördüm düşümde, Allah Dedemi. Var mı duyulmu-
şu şimdiye kadar; kimin düşüne girmiş de onuy-
nan konuşmuş? Tez ol, urbanı giy de gel.»

«Nasıl lan, annatsana» diye sokuldu Tapan.
«Nasıl ettin de gördün?»

«İyi lan, bildiğin gibi,» dedi Şık. «Apak sakalı
ta dizinde, bulutun üstünde oturuyor nur gibi...»

«Ne diyor?»

«Hiç sorma hiç. Beniminen birlikte köylünün
hepsi cennete gidecek,» dedi. Allahın da şu emri
verdiğini söyledi: «Dininizin en ulu evliyası Ilık
Pınarın başındaki tepede yatıyor. Hiç haberiniz yok,
boyuna uyuyorsunuz. Sana haber ediyorum ve se-
ni müslümanların başkanı yapıyorum: Gidin ora-
daki Evliyayı çıkarın da üstüne bir tekke yaptırın.

Sizin köylüler dinlerinin adamı'ya, öteki köylüler azdı. Tekkeye gelsinler de usuksunlar.»

Tapan'a:

«Yürü.» dedi. «Yürü giyin de bir tellâl çağır. Herkes caminin önünde toplansın.»

Sabah namazı için gelenler dağılmadan camiye yetişti Arif. Tellâlı duyup gelenler de karışınca köyün ele gelir kişileri toplanmış oldu. Arif, Allahın emriyle kendilerini topladığını, emrin ne olduğunu anlattıktan sonra, kazma kürek alıp hepten Ilık Pınar tepesine gitmelerini söyledi...

35 yaşındaki bu sakallı şeyh birden gözlerinde büyüdü. İnandılar dediklerine. Gıpta ettiler. Ama ne de olsa kendi köylerinin olacaktı şeref.

Az sonra köy birbirine karıştı. Tekke yerine gitmek için, imam asasıyan, çifçi mesesiyen, omuzda kazma kürek, yola döküldü millet. En önde çocuk kümeleri, anlayıp dinlemeden kaça-zıplaya çoktan tepeye varmışlardı. Arayıp bulamadıkları şey çocukların. Tepeye doğru uzayan insan selinin arkası bir türlü kesilmiyor, köy boyuna, cüsesinden umulmadık sayıda adam kusuyordu yola. Tevekkeli «köy dediğin un çuvalına berzer, vurduka tozar» dememişler. Şimdiyse vurmada kendiğinden, pir aşkına tozuyordu...

Tepenin çevresinde eskiden içinde yaşanıldığı anlaşılan inler, yıkıntılar vardır. Yer yer çakıl yığınları bulunan tepenin üstünde iyi arpa biter. Bundan da, burasının eski bir mezarlık olduğu sanısına varmıştır köylüler.

Bu taş yığınları arasında Arif'in gösterdiği yere saldırdı kazmacılar. Ter gövdeyi götürmüyor ya, heyecan aklı götürüyordu. Merakla bekliyorlar... Kazmalar boyuna el değiştiriyor, yorulan bırakıp

dinlenen alıyor... Kaz babam kaz... Kuşluğa doğru çeşitli kemikler çıkmaya başladı toprağın altından. İçlerinde bir de bütün kafa kemiği vardı... Evliyaların her ne kadar eti çürüyüp kemikleri kalırsa da, dünya durdukça onların canlı durduklarını ve müslümanların başına bir iş geldiğinde sarıklarını sarıp koştuklarını bilmeyen olmadığı için, «Evliya budur işte!» diye kafa kemiğine sarıldılar... Önce tarikata girmiş olan Şıklar, sonra orada bulunanların hepsi, çoluk çocuk, sırayla öptüler Evliyayı. Arif yele yele dolanıyor, milletin duygusunu ve heyecanını dürtüslüyordu.

Öğle sonu Evliyayı kucaklayıp köye geldiler. Arifin evine yığılan kadınlar Evliyayı yalayıp yutarken, erkekler odada toplanmış meşveret ediyorlardı. Bu arada kadınlar Arif'in yüzünü hiç görmemişler gibi, odaya sokulup pel pel ona bakıyorlardı. Ona karşı davranışları bambaşkaydı şimdi. Bozulmuş da bir gün içinde yeniden düzelmüştü sanki Şık. Halka, artık her şeyin düzeleceğini, işlerinin bozuk gitmeyeceğini, çünkü köycek, hattâ bölgecek Allahın sevgilileri olduklarını, bu hayret ve şaşkınlıktan yararlanarak söylemeyi de unutmadı. Ertesi gün, kurbanlar keserek tekkenin temelini atmaya karar verdiler. Durum ve haber, olduğu gibi çevredeki köylere de gecedен uçuruldu...

O gün öğleye dek, - bol taşa bol gayret - temele konan her taş üstünde geçiden, tavuktan bir kurban kesilerek derme çatma bir tekke kulübesi yapıldı evliyanın çıktığı yere. Başka köylerden gelenlerin de katılmasıyla yapılan törende, Kur'an-dan parçalar okundu, rekatlarca namaz kılındı ve sonunda türbe ziyarete açıldı. Şimdilik gelenlerin görmesi, öpmesi için duvara asılan Evliyanın, on

gün sonra tekkenin içine gömülmesi kararını verdi Şık Arif...

Bu tekkenin, buluşun diyelim daha iyi, nasıl bir susuzluğu giderdiğini buraya yapılan kurbanlı hediyeli akından anlamak mümkündü. Gelenler önce Evliyayı öpüyor, sonra orayı bekleyen, düşünüy her gelene tek tek anlatan Şık'ı kucaklıyordu. Bunlar arasında Elmasız köyünden gelen bir kocakârının Evliyayı, yani kafa kemiğini dakikalarca yaladıktan sonra olduğu yere yığılıp: «Arifim, kınalı kuzum, nerelerdeydin şimdiyeden, azdığımız uçun Allah bizi unuttu, gâvur olduk sanıyordum... Çok şükür, çok şükür,» dediğini, daha önce kendi akıllarındaki aynısı olduğu için midir, dillere destan ettiler...

K A D E R E K I R K B E Ş

Yaşamın yolu beni getirip başkente attı. İşlerin peşinde dolanıp dururken yakınlarından birisi buraya gelmiş. Hergele meydanındaki kahveye kaç kere uğramışsam bulamadım. O beni arıyor, ben onu. Bir de Cihan kahvesine uğramak aklıma geldi. İyi de etmişim. Tam kahveden çıkarken buldum.

«Hoş geldin!»

«Hoş gördük.»

«Ee, ne var, ne yok?»

«Güzellik.»

«Haydi girip oturalım. Bol bol konuşuruz. Köyde olup bitenleri çok merak ediyorum; anlatırsın.»

«Girmeyelim,» dedi, «çıkartıyor döyüsler.»

«Gel girelim canım, çıkarmazlar,» diyerek ko-

lundan tuttum; girdik. Kapının hemen arkasında ilk bulduğumuz masaya oturduk. Bir baktım, garsonlar, oturanlardan bazılarının yeninden yakasından sündürüp duruyorlar, kalkarak çıkıp gitmeleri için. Neden böyle yapıyorlar diye düşünmeye, sormaya sıra gelmeden patronun kalın sesi geldi:

«Çıkarın içmeyenleri sündürün çıkarın, lâf yok!» diyordu. Burası bir işçi kahvesi olduğuna göre, işçilerden de iş bulamayanlar, yerine göre kahve parası bulunmayanlar oluyor. Fakat, para olmayınca oturacak yer de olmuyormuş anlaşılır. Bu soğuk havada nerede gün geçirir insan? Hava iyi olsa bile, dolaşa dolaşa yorulup, yıkılmaz mı? Caddenin ortasına oturmak da yakışık almaz ki...

«Beni de böyle çıkardı şu ak ceketli çopur döyüs,» dedi bizim İsmayıl Ağa.

«Yok muydu on kuruşun?»

«Ne on kuruşu canım, yirmi kuruş çay kahve. Tam yirmi kuruş, yirmi kuruş verse Allah, şu yağdalı şapkayı havaya atarım. Yirmi kuruş yirmi bin taşın altında bugüne bugün. Dediğin gibi olsa bile, yani çay on kuruş olsa yine yok para. İş olmayınca metelik tinnov. Şu kalabalıkta gördüğün yüzlerce insan iş bekliyor. Yer tutup oturamadım ama sabah olalı girdim girdim çıktım bu kahveye. Hiç bir kuloğlu gelip de bana şu gıbal bir adam gerek, şu işi yaptıracağım demedi. Arkası kuvvetli olup da köyünden harçlığını canlıca getirenler serbestçe oturuyor, kâğıt oynuyorlar. Benim gibiler, şu şimdi kovaladıkları gibiler de itler gibi geziniyoruz.»

«Bırak İsmayıl Ağa,» diyerek lâfını kestim. «Kendini ite köpeğe benzetip durma, sizler bu memleketin...»

Elini kaldırarak ağızma doğru uzattı. Kestim ben de konuşmayı.

«İti miti bırak da,» dedi, «kalk buradan gidelim. Gerçi söylemesi ayıp...»

«Söyle canım, ne varsa söyle. Elimden geldiğince sana yardım etmeğe geldim. Bunun için aramadın mı beni zaten.»

«Öyle, öyle olmasına ya... Şu meyva falan satılan yere doğru gidelim. Orada apteshane var. Demin gittim de, kılığımı gözü tutmadı mı bekçinin, nedir, içeri sokınadı beni. Var mı para dedi. Girmedim o yüzden. Gidelim de gireyim oraya bir... Beş kuruş mu ne istiyor, sen verirsin...»

Gittik. İşini gördü. Parasını verip yürüdük. Hergele'deki kahveye doğru.

«Kız nerde kız!» dedim. «Öğretmen demis de Ayşe'yi doktora getirmişsin. Hemşeriler öyle diyorlardı.»

«Getirdik getirmesine, şinci Altındağ'da. Dün akşam indik otobüsten. Ben yer gök mü bilirim. «Dolu, dolu» diye bağırışıp duranların taksisine binip kahveye geldik. Bizim uşaklardan Kara Mehmed'i bulabildik... İş başından anlatayım da aklın yatsın:

Öğretmen ille bu kızı doktora götürün dedi. Biz de canımıza minnet bildik hani. Kör, Furşud'un arabasıyla bir gece alıp Aksaray'a geldik. Kızı diriltelim denken ben ölecektim nerdeyse. Yolda soğuk almışım. Doktor Fikret Bey'i hana getirttik. İkimizin de yürümeye dermanımız yoktu. Kızdan önce bana üç kere iğne vurdu. Soğuk seni götürüyormuş az kalsın, dedi. Esasen kendimden korktum da, Hancı Mustafa'ya vasiyetimi bile yazdırdıydım. Ağgöcek'teki tarlayı Ümüşe, Çürükyer'dekini Emine'ye,

Bağırtlaklı deredekini de avrada bağışladım. Ayşe iyileşirse Dereyer'deki bağ da onun olsun dediydim. Çok şükür iğneler beni kurtardı. Kurtuldum ya, harçlık da suyunu çekti. Bu yıl bankanın eski borcunu yatıramadığım için yenisini alamadım. Bir iki çebiç-toklu vardı, aceleye getirip de öldü fiyatına vermek istemedim onları. Kel Hatce'nin oğlundan otuz lira ödünç alıp yola çıktım. Bir dünya para otuz lira dediğin. Bizi götürür getirir diye güvendik. Gelgelelim Felek bize yar olmadı. Paramızı iğne parası ettik. İğnesi, otobüsü derken, bir de «doldu» ya bindik. İki lokma da ekmek... El elde baş başta. O hasta çocuğun koluna girdim de, bir kolundan Mehmet tuttu yürü babam yürü, horozlar öterken vardık o yattıkları yere. İnleye inleye sabahladık. Sabahınan, yine koluna yapıştım, ha gayret kızım! Hastahaneye vardık. Makbuz gerekliymiş muayene için. Baş doktora çıktım elimdeki fakir ilmuhaberiyle. Muayene ettirdik. Gün verdiler pazartesiye yatak boşalacak da yatıracaklar... Gerisin geri Altındağ'a götürebilersen götür kızını. Bir adım atmaya dermanını kalmadı. Mehmed'i buldum. Bir taksiciye gittik. Altı lira dedi, valla yalan değil. Eğer yalan söylüyorsam Allah kulum demesin, tam altı lira istedi. Delirmiş herif... Kızım bin sırtıma, dedim. Biraz göturdüm, biraz yürüdü. Sana düve vereceğim, tarla bağışlayacağım diye gönlünü ede ede götürüp bıraktım. Orada yatıyor. Bakalım dinlensin de Pazartesiye yürüyüp gelebilir mi? Adam aptesaneye gidemiyor parasız...»

«Getirir yatırırız onu, merak etme ondan yana,» derken kahveye de geldik.

Oturduk hemşerilerin yanına, Numan çavuş derler biri var. İş tutar, iş becerir. Ankara'nın epey

parasını almıştır. Hoş beşten sonra İsmayıl Ağaya çıkıştı:

«Utanmaz herif, bu sakalı değirmende mi ağarttın. Dün gelir gelmez başımızı ağrıttın Cuma namazım yolda geçti diye. Onu düşünürsün de, sanki baş çavuşun beygiri gerneşiyormuş gibi, bizim söze hiç kulak vermezsin. Kızı sürükleyip de öldürme, şu hanlardan birine yatır dedik sana duymadın...»

«Otelci üç lira dedi hemşerim. Soğuktan kaçtırlar, benim üç bitim bile kalmadı. Hancı seksen kuruş dedi, o da yok. Madem benim iyiliğimi düşünüyordun, niye vermedin ödünç.»

Öteki ciddî:

«Seni mi kovalayıp duracam,» dedi. «Benimle mi kazandın, gel sen de çalış. Size hep Allah yol-lasın istersiniz. Göbeğinizi bağlamışsınız ona. Der-diniz gününüz bir kuru çavdar ekmeği. Onu da bul-sanız... Bulamazsanız yine yatarsınız. Ne farkınız var sanki ölüden? Dünyadaki işinizin gündüz hazine-ye para, gece orduya mehmetçik yetiştirmek oldu-ğuna inanıyorsunuz. Hazineye para da yetiştiremi-yor, tahsildarlardan kaçıp duruyorsunuz. Oğlunuz asketliğini yapınca tarlaları satıp da everdiniz mi, dünyadaki işiniz bitmiştir. Artık kalan ömrünüzü, günde beş vakit yatıp kalkmak, tesbih çekmek ve hiç durmadan şükretmekle geçirirsiniz. Kırk yılın başı bir hastanız olur, ciğerpâreniz, bir yatakta ya-tıramaz, perişan edersiniz. Bu mu lan insanlık, müslümanlık? Hem de Halk Partisi diye direnip du-rursunuz, sizin oralılar.»

İsmayıl Ağa kızdı. Ama aşağıdan aldı:

«Bana ne diyon Numan Çavuş,» dedi. «Bu düzen böyle gelmiş, böyle gider. Şu parti ne oluyor hem. Hangisinden fayda gördü bu fakir? Bunlar da gü-

demediler işte. Ne suyunu alabildi sürü ne otunu. Parti neymiş canım, öküz yola düşürmüş, araba tekeri ortasından geçmiş. İki parçası da aynı şey... Ben pulluğuma bıçak alamadıktangilli.»

«Boş ver Numan Çavuş, kızdırma İsmayıl Ağayı, iyidir o. Kırk yılda bir bizi demiş gelmiş, gönünü hoş tutalım,» dedim de lâfı değiştirdik.

«Hükûmet çekileli kaç gün oluyor, ne zaman kurulacak?» diye sordu Numan Çavuş.

«Bırak canım,» dedim. «İşin mi yok. Doğru haber almak istersen İsmayıl Ağaya sor. Ben siyasetle uğraşmam.»

İsmayıl Ağaya döndü:

«Ne dersin Ağa, hükûmet ne zaman kurulacak?!»

«Bana ne; hükûmet hep bir hükûmet, tepemde yürümüyor ya. Allah zaval vermesin,» dedi Ağa.

Köyde olup bitenleri merak ediyorum. Bir aya varıp çatıyor ayrılalı.

«Anlat, köyde ne var ne yok,» dedim.

«Ne olacak be,» dedi. «Köy dediğin bir sır kutusu. Tezeği olanın tandırı yanıyor, tenceresi kaynıyor. İçinde et mi kaynar, dert mi kaynar orasını yine yüce Mevlâm bilir. Dört çocuktan sonra Ali Çavuşun karısı Osman'a kaçtı. Kötü Mehmed'in kızını Kellerin Durmuş'a götürdüler. Tohum bulan tohum ekiyor; bulamıyan odada kaşınıyor. Canları sıkıldıkça içerde, baharın gelmesine kaç parmak kaldı diye kapı sövesinden testiliğe doğru güneşin kolunun ne kadar kaydığını ölçüyorlar.. Testiliğe bir karış kaldı mı Kasım yüzyirmi eder. Ortalığın kızmasına bir ay kalır. Ondan sonra Kasım yüzelli yaz belli...»

«Ölen yiten?»

«Kocaların gelinkızı, Halis, Pala, Afili, Tüntür, Şevket'in kızı.»

Saymasına kalmadı, elinde güvercin kafesiyle «Kader söyletici»nin birisi girdi... Sabahtan beri atıp tutan bizim Numan Çavuş, yârenliğimizi de yarım koydu.

«Gel!» dedi kaderciye. Adam getirip önümüze koydu kafesleri. Güvercinler bir çıkarıp bir çekiyorlar başlarını.

«Parası benden İsmayıl Ağanın kızının kaderine çek bakalım!» diye elini cebine attı Çavuş. Güvercin gagayı vurduğu gibi bir küçük kâğıt uzattı. Otobüs biletleri gibi bir şey. Okumak da bize düştü :

«Talihin açıktır. Başındaki dert zail olacak. Al-laha duadan geri durma. Her dileğin yerini bulacak. Allah sana kötülük edenlerin cezasını verecek...»

Çıplak koynundan çıkardığı kimlik cüzdanının arasına koyarken kâğıdı:

«Köye dönersek sağlıcakla, orada yeniden okuturum, anlatırım buraları. İyi dinler cemaat,» dedi İsmayıl Ağa. Sonra «Bir de Zelha'nın kaderine çek-tir paşam!» dedi kaderciye. O da aynı şekilde, iyilik, sağlık vadediyordu. Onu da sakladı.

«Bir de kendi kaderime!» dedi. Güvercin kâğıdı uzatırken, ben de kader paralarını uzattım. Kader, Ağaya durumunu unutturmuştu çünkü... Başka bir şey yapamadıksa bile şu anda, kader kâğıtlarıyla Ağayı teselli etmiştik. Onun gönlünün ayarını bulmak da ancak böyle mümkün olabilirdi zaten. Kadere bağlı olduğu kadar neye bağlıdır o?»

Aslına kimsenin eremediği, neler yazılı olduğu anlaşılmayan taşbasmalar, dua kâğıtları, din büyükleriyle ilgili dünya kadar uydurma resimler satıla satıla köşe bucak doldu. Boyuna satılıyor yine de. Ama bir-iki çiçekle yaz gelir mi? Yeni yeni birşeyler bulup satmak gerek. Bizim ev mi bulunmayacak. Elin gâvuru bile durmadan modeller, modalar türetiyor...

Kâbe'nin resimleri, Mekke Medine camilerinin resimleri de kimseyi doyumadı. Hacılarsa, dört tesbihle bir yudumluk zemzemden, hacıyağından başka şeyler, büyük şeyler getiremediler. Hoş orarlarda ne var, ne yok yüklenseler gelseler yine kimse doymaz.

Bilmem kimin oğlu, hangi köyün erişkini ikicik kıl elde etmiş. Beribenzer kıl değil. Peygamberimiz Hazreti Muhammet Mustafa Sallâllahü vesellem Efendimizin sakalının telleri. Her teli ayrı ayrı kırk kat sargı içine koymuş. Üç yüz lira fiyat biçmiş telin tanesine. Biçmekle kalmamış, üst yanını alıcıya bırakmış. Kim fazla arttırsa, o alabilecek...

Köylerde havadis duyulunca, kimi eşekli kimi yaya yola düşen ümmet, soluğu erişkinin yanına alır. Fiyat beşyüze çıkarılır. Sonra açık arttırma başlar. Her köyün, her köylünün elinden ne gelir-se vermek, evine, hiç değilse köyün camisine bir sakalı şerif almak emelidir. Emelidir ama. nerde o kadar sakal teli. Erişkinin iki telinin birini bir müslüman ağa kendi odası için almış; ötekini de köylünün camisi için muhtarın biri almış. Ucuzlaşmasını istemek, karaborsada oluşuna üzölmek neye yarar. Keşke bu fiyatla kalsa. Arada bir, az sa-

yıda da olsa ortaya çıkıp, bir kaç köyün açlığını giderse.

Kendir kıl derken deriye geldiğimiz anlaşılıyor: Babaynan oğul, ikisinin sırtında dört torba. Kur'anı Kerim'den tutun, Namaz Hocası, Hazreti Hamza Cengi, Hurşit ile Mahmuri ve Çakıcı Efe-ye kadar her şey var torbalarda. Torbaları köşeye koyar koymaz, «Ey Peygamberin ümmeti!..» diye bağırdı adam. Kâğıt oynayanlar işi bırakıp, bakışmaya başladılar. Hınca hınç dolu odadan, ayakta olanlar da kenara çekildiler ve ortalık açıldı. Adam ayakta!

«Ey Ümmeti Müslüman!» dedi. Heyecanlıydı. Soğuktan mı nedense gözleri yaşlıydı. Gözlerini silmeye koyuldu. Gözyaşı çok etkili oldu. Yufka yüreğine etki yapan bir acıdan, belki de müslümanlar için acı olan bir işden dem vuracaktı. Elindeki kartonları havaya kaldırdı. Ağdırıp döndürerek çevresindekilere gösterdi. Eski yazı ile çepçevre süslenmiş, bir çeşitten kartondur bunlar. Kâğıtların iyice görüldüğüne inanınca söze başladı:

«Bu gördüğünüz kâğıdın üstüne basılmış olan mübarek şey nedir acep bilen var mı?»

«Bilmiyok, söyle neymiş!»

«Bu gördüğünüz kâğıtta mühürü şerif yazılıdır. Peygamber efendimizin sırtına Allah tarafından basılmış olan mühür. Efendimize Peygamberlik indiği zaman kırk yaşındaydı. İşte o sıralarda Hazreti Ali Efendimizi yanına istedi.»

Herkes daha yakından görmek için adamın eline saldırıyor; uğultu artıyordu. Elinden almak istiyorlardı. O ise konuşmak istiyordu.

«Sabredin ey ümmeti müslüman, bunları sizin için getirdim. Dinleyin de öyle...»

Uğultu azalır gibi oldu. Millet yerleşir göründü. Adam konuştu:

«Dedi ki, Hazreti Ali yanına gelince, ya Ali, sırtındaki şu mührün örneğini çıkar. Götür müslümanlara dağıt... Niyçün dağıt dedi biliyor musunuz? Çünkü her kim bunu evinde asılı durutursa ya da meşin kılıfa koyar yanında gezdirirse, o adamın hem kendine, hem ailesine, ne hastalık yaklaşıyor, ne kaza belâ... Hak tarafından Cebrail Aleyhis-selâma dendi bu. O da efendimize söyleyince, efendimiz Hazreti Ali'yi çağırdı işte...»

«Ver!»

«Ver!»

«Ver!»

Sol eliyle sakalını tutamladı adam, «ver!» diye isteyenleri işaret ederek, çocuğuna: «Ver,» dedi.

«Alın, alın» dedi sonra. «Parasını biraz sonra verirsiniz. Kıymeti parasında değil. Tanesi yalnız elli kuruştur. Bir daha bulamazsınız!..»

«Ver!» diyorlardı. Parası bulunanlar çıkarıp elli kuruş veriyor; olmayanlar başka ne ile alabileceklerini soruyorlardı:

«Buğda olunca ne kadara kaçını veriyon?»

«Arpaynan oluyor mu?»

«Yapağı da alın mı?»

Adam oralı değil:

«Her murada erişir bunu taşıyan, alan: Cenabı hakkın emriyle... Allahın emrini, peygamberin mührünü getirdim. Müslümanlar için çıktım bu yolun turabına...»

Çocuğun yanına yaklaştı. Baktı, parası olanlar alıyor, olmayanlar bakıyor. «Olur» dedi. «her şeyinen olur. Neyiniz varsa onu getirin...»

Biraz sonra, arpa, çavdar, bulgur... yığılmaya

başladı. Şiniğin dörtte biri olan bir kutu dolusuna veriyordu tanesini... yorulmuşlardı ikisi de. Alınlarından ter akıyordu. Alın teriyle kazanıyorlardı yani. Kazançları da önlerinde, torbanın dibinde öbek öbek yığılıydı. Küçümsenecek gibi değildi hani, üstelik Peygamberin sırtından..

Almayan kalmamıştı. Alanlardan bazıları hemen asmak için eve gidiyor, dışardan yeni gelenler de işi anlar anlamaz sarılıyorlardı. Ortalık az durulunca, ağzına bakıp duranlara döndü satıcı; söyleyecekleri bitmemişti besbelli.

«Duvara asınca, yönünüzü buna dönüp yatmayacaksınız. Mührün sihri sizi çarpar bu kez. Sakının ha! Efendime deyim, bir de üzerine alacak olan meşin kap geçirmeden almasın. Amanın siz siz olun cebinize atıp da işlemeye gitmeyin. Çıkarın, koyun yüksek bir yere, öyle gidin...»

Artanlar da yarın gittiği köyde satılır. Hepsi müslüman köyü. Çan çalınmaz ezan okunur, oralarda da.

Satıcı yemekte, daha ince noktalarını anlatıyordu işin. Sınır kapanmamış ama bu mühür örneğinin sınırdan geçirilmesine yeni izin verilmiş... Yıllar önce geçseymiş elimize, başımıza gelen belâlar olmazmış. Mış da mış...

Peygamberin kendi öldü mü, Cennete mi gitti belli değil. Herkes bir başka türlü söylüyordu. Kendisi çekilince hadisleri ve yaşamına ilişkin anılar kaldı. Öldüğüne inanmayanların da gidip yokladıkları mezarı var bir de: Yolları belik belik olan Kâbe. Hırkayı şerifi, sakalı şerifi derken, şimdi de mührü şerifi çıktı ortaya. Bunun da zamanı geçer, derinin üstündeki mührün... Belki ne kadar kullanılsa bozulmayacaktır bu mühür. Ebedi olsun di-

ye mi bastı acaba Allah; sırtından geçinecek ümmetini düşünerek? Ümmetinin kendi sırtından geçindiğini görse Peygamber ne derdi bilmem. Sağlığında, alacağı olan sırtıma vursun, dediğine göre, ölünce rahat bırakın demiştir herhalde. Hele sabredin. Daha derideyiz. Bir gün gelip bıçak kemiğe dayanacak. «Peygamber kemiği!» diye tırnak kadar kemikleri okutacaklar millete... «Bunu boynuna asanlar öte dünyada sorguya çekilmeyecek» diyecekler ola ki...

Sonra da bir bulut parçasının resmini çekererek, «Peygamberin resmi» diye okutmaya kalkacakların çıkmayacağını kestiremeyiz. Yüzünü görmüş olan yok ki, benzemiyor desin o zaman.

Peygamber, kılıyla kemiğiyle topraktan çıkarılıp ümmete mal olunca, sıra gelir Allaha. Ama «o mekandan münezzehtir..»

PENCEREDEN KUŞ UÇTU

Diminin içinde cıyak cıyak bağıırıyordu çocuk. «Dimiyi çıkaralım da alalım çocuğu» dedi, Elif. Alime Nine:

«Yok, yok!» dedi. «Sen bilmezsin. Değme sen, git Gülbahar'ı çağır da gel.»

Elif, köyün kapıdan yetme ebesi Gülbahar'ı çağırılmaya gitti. Kupkuru yerde titriyordu Alime Nine. Altında ne bir çul parçası, ne bir parça hasır. İslanır diye almamış, kuru yere oturmuş herhalde. Dimiden sızan kanlar, yolunu bulup ahırın kapısına aşağı akıyor. Camsız pencereden gelen ayaz gitgide fazlalaşıyor. Alime Ninenin dişleri birbirine vuruyor. «Vakti geldi gayrim, bir de kar yağarsa

belâyı tam bulurum» diye düşünüyordu. Kar da yağar mı yağardı. Zaten günlerdir üstünü başını soymadan sokuluyordu şiltenin içine. Üşüyordu çünkü. Burada ekim ayının yarısı yaz, yarısı kış olarak hesap edilir. Ay ise çıktım çıkıyorum diyor.

Soluyarak geldi Elif :

«Dış kapıyı da bastırmış arkadan; sesimi duyuramadım,» dedi. El yordamiyle bir çul alıp lohusanın omzuna örttü. Kendisi de üşüyordu aynı şekilde.

Lohusa:

«Öyleyse Kel Senem'e koş» dedi, «çocuk da ölecek, ben de. İvedi ol ıcık...» Elif yalvardı:

«Gel, etme... Çıkar şu dimiyi ...Her yanı kana bulandı... Böyle beklie beklie öleceksin. Çocuğu alayım da diminin içinden. sen yat, öleceksin...»

«Sen git, Senem'i getir yavrum. Napsan da acıyon bana. Ben alışığım böyle şeylere, korkma.»

Elif yeni gelin olmuş, kardeşinin karısıydı lohusanın. Doğum günü yaklaştığı için geceleri gelip bunun yanında yatıyordu. Belki bir yardımcı dokunur, ölümlü dünya ne olur, ne olmaz, diye düşünmüşlerdi. Gelinliğinin üçüncü gününde kocası Ankara'ya çekip gitmişti zaten. Düğün borçlarının en sıkılarını ödeyecek para getirebilirse daha rahat yaşayacaklarını konuşarak ayrılmışlardı. Elif, Nine'nin neden kendine güvenmeyip ille de Gülbahar, Senem istediğini çözemiyor, fakat aklından da kötü bir düşünce geçmiyordu. Bir şey demeden Senem'in evine yollandı.

Alime Nine, öndan, hem tazecik, hem de kendi gelinleri olduğundan ötürü utanıyor, çekiniyordu

oysa. Yüzünün kanı gelip gelip gidiyordu. Onu başından savmak isteğişi yerindeydi kendince. Kimbilir o gidince, hattâ Senem gelmeden bile bir gayret gösterebilirdi. Gerçi kendine pek güveni yoktu. Elif Gülbahar'a gidince, çocuğu çıkarmayı denemiş, fakat titreyen elleriyle diminin uçkurunu bile çözememişti. Yine de bu kez, dişini sıkıp son gücünü kullanmaya karar verdi. Yazıktır ki yine başaramadı.

Bununla yedinci doğumunu yapıyordu. İlkini Göктаş'ta Memik Ağanın arpasını yolarken, dördüncüsünü Bozyerde patates sökerken, ötekileri de şimdiki gibi bu evde doğurmuştu. Gençliğinde yaptığı doğumlarda, -canlı kanlı olduğundan- herşeyi çabucak yapıp çattığını, çocuğun göbeğini taşa kısırdığı gibi kesip tuzu bastığını... Sonra da eline süpürgeyi alıp üstünü toprakladığı kan pıhtılarını nasıl süpürdüğünü anlatır durur. Doğum yaptığını saatlerce sonra duyar komşular. Bütün doğumlarının yalnız birinde iki gün yatmış, ötekilerde iki saat bile yatmamıştı.

Diminin içindeki çocuğun sesi kısılmış; kıraca atılmış kurbağa gibi ağlayıp duruyordu. Kapıyı açmasıyla «güç uyandırdım. Giyinip gelecek,» demesi bir oldu Elif'in. Yine bir bekleme... Çocuk bağılıyor, ana, gelin titriyor... Sonunda Kel Senem de geldi karıştı. Hemen Elif'i itekledi:

«Elini çabuk tut; tandırını farlatıver. Yoldan toprak al gel; sacı tandıra oturt, kızadursun toprak.»

«Olur.»

«Ha, ondan önce bir sındı bul varsa.»

Alime 'Nine:

«Şu ahır kapısının yanındaki takaya bak,» dedi.

Senem kanlı dimiyi çıkartırken. Elif de takayı karıştırdı. İs pas içinde kalmış bıçak kırıkları, saksı, teneke parçaları arasında sındıya benzer bir şey bulamadı. Ocağın üstündeki takayı karıştırdı, orası da öyle...

«Ne şaşıyon yavrum,» diye öfkeleni Senem, Elif gecikince.

«Sındı bulamadım.»

«Kör bıçak falan yok mu getir. Çıkardığı da ne, kapkara bir kız, kör bıçak ağzına da çok yüzüne de.»

Takayı yeniden karıştırıp sapsız, paslı bir namlu bulup getirdi. Altına bir saksı parçası uzatarak bu kör bıçak namlusuyla kıya kıya kestiler yavrunun göbeğini. Alime Ninenin omuzlarından düşmüş olan ala kanlı çulun bir parçasını yırttığı gibi sardı. Sıcak toprağı istedi sonra. Bir başka çulun üstüne yaydı. Tuzunu ekti viyaklıyan bebeğın. Karnını, ayaklarını toprağı beleyip sıkı sıkı bağıladı. Elif'in köşeye serdiği kilim eskisinin üstüne, atarcasına bıraktı.

«Sus.» dedi. «Sus anan kim, baban kim. Şuna bak, nasıl veniliyor; peygamber büzüğünden çıkmış sanki.»

Sıra hastaya geldi. Senem süpürgeyi dizinin önüne verip, hastanın karnına bastırırken, el çabukluğuyla «son»u alıverdi. Kızgın toprağın kalanını yaydığı, biraz önce kan olur diye Alime Ninenin içinden çıkıp boş bıraktığı şilteye doğru götürdü. Şilte olup da ne olacak sana, dört beş parça eski çulun üstüste konmasıyla olmuş bir yatak.

«Yat gayrı!» dedi. Sarılı bebeğı de yanına koydular. Eski berki ne buldularsa üstüne örttüler.

Ala kanlı bir toprağı belenip şiltenin altına ya-

tırılanlardan küçüğün sesi çıkmaz olmuş, büyüğünü de, başucunda oturan Kel Senem zorla konuşturmaya çalışıyordu:

«Kele kız, Fakıların gelini anladığı, sen de duydun mu kız öğretmenin dediklerini?»

«Şeyi mi, çocuk yıkanmasını?»

«Heye, hey. Çocuk çıkar çıkmaz yıkanmalı, ondan sonra tuzlamalı, demiş. Göbeğini kaynatılmış sındıylan kesmeli, sındıyı el değmeden kurutmalı, göbeğe temiz şeritler sarmalı, demiş. Böyle etmezseniz, toprağa da sararsanız, tetanoz mikrobu kapar, demiş.»

«Tetanoz mu? Yedi yıl geçmeyince yıkar mıyım çocuğumu?»

«Tetanoz... Haydi sen tıvgalısın diyelim, yedi yıl sonra yıkayon çocuğunu. Ama nerde görülmüş yaşına yetmeden çocuğun yıkandığı? Oncağız da bizi kandıracak şuncacık özüylen.»

Gülmeye çalıştılar...

Ev, tamtakır-kurubakır haldeydi. Ocağın başındaki tezek kırıntıları arasında, birbirinin kirinden, yamruluğundan kaçmış, uzaklaşmış bir kaç kap vardı. Kapıyla ocak arasındaki duvarda testiler, çömlekler dayalı. Öteki köşede, daha dün çırpılmış un çuvalının üstünde kedi uyukluyor. «Düşelim mi, düşmeyelim mi?» der gibi aşağıya bakmakta olan kat kat is yüklenmiş kemer taşlarından sarkan örümcek ağları sallanıyor. Bunları sallayan yel, kemerlere doğru sünüp yükselen çıra isini de pay ediyor taşlara.

Canı sıkıldı Kel Senem'in:

«Kocan da gelmedi,» dedi. «Sini boklu hiç evde durmaz.» İnce söğüt dallarından örülme seleyi ters çevirip pencerenin altına koydu. Ocağın başın-

dan aldığı tezeklerle, tavşan önüne boyunduruk gerrer gibi, pencereden gelen soğuk yelin önünü kesmeye çalıştı. O bunu yaparken, lohusa karşılık veriyordu sözüne:

«Gelip ne yapacak anam, Haymana Ovasını Kâbe yaptı kendine. Nesine yetmiyor, altaydan altaya gelip böyle bir baş belâsı bırakıp gitmek. Kazandığı da karın doyursa bâri. Bundan önce altı çocuğum doğdu öldü; hiç birinin yüzünü görmedi o yalama herif. Hoca mı koydum gitmedik, gezmedik tekke mi koydum. Hepsini bir başıma yaptım. Yaşatamadım yoksam kuzularımı.»

«Herifi başında olmayan evde çocuk yaşar mı anam. Gelen döküyor tıvgasını, giden döküyor eve. Erkek isterim kapıya durup da tıvgalıları eve dikmayacak.»

«Ya eğişiklim, de de onu de. Ali'minen Sülman'ım yaşına yetmeden öldüler. Öldürmemek için sırtladım Osman'ımı, çuvaldaki arpayı eşeğe yükledim, Hort Hocaya kitap açtırmaya gittim. Dedi ki bana o nur yüzlü: Daha önce beş altı çocuğun ölmüş. Hakkın lânetlisi tıvgalı karılar senin çocukların kırkı çıkmadan evine dolup tıvgalarını dökmüşler. Yedi yıl su göstermeycen, yıkamıyacan. Kendin pısat dikip giydirmiyecen. Memmet adlı yedi çocuğun eski pısatlarını toplayıp giydirecen. Nenezi tekkesine her ay bir mum yakacan.»

«Bilme mi anam, hoca olur da bilme mi? Millet bir olmuş ki kele. Sözgelimi demiyorlar ki, üç çocuğum öldü, dört çocuğum öldü, tıvgalandım. varmayım elin kırklı kadınının evine.»

«İşte demiyorlar da emeceklerim boşa gidiyor. Ellerin Memmetlerinden devşirdiğim pısatlarını yaktığım mumların ferî sönüyor, etkilemiyorlar

«Anam, ben adamın yüzüne söylerim: İhmalci-
sin sen. Tıvgası olsun olmasın, çocuğunu gösterme
gelene gidene. Akşamlaradan evinden gitmezler o
Çöt Havva'ylan Topal Dudu. Ne ararlar evinde? Ba-
kınca taşı eritir o gözü çıkasıcılar. Sülâlelerini bi-
lirim ben. Ali Emmiler de, orda dur.»

«Bundan ıçık umutluyum: Yedinci bu. Ne et-
tim Allaha, anasına atasına mı geçtim? Bu yedinci-
yi bağışlar inşallah. O benim Kör kârsız da yakın-
da gelir gayri. Salmıyacam bu kez. Otur iki koldan
şunu olsun büyütelim diyecem; ıçık da burda ça-
lış, göbeğin gurbete bağlı mı, diyecem.»

«Sana bir bulamaç pişirip geleyim de sıcak sı-
cak ye.» diyerek gitmeye hazırlanan Kel Senem'e,
ayak ucunda yığılı, üç şinik gösterişindeki arpayı
gösterdi: «Öğlenleyin yıkadım geldim, yarın da de-
ğirmene götürüp öğütecektim. Ne bileyim böyle
olacağını. Eski un tükendi. Yarın bir torbaya koyup
senin Ahmet'len öğüttürür müsün?» dedi.

Öteki:

«Hiç salmam mı anam!» deyip çıktı.

Alime Ninenin doğum yaptığı, kuşluğa doğru
mahallede duyuldu. Kel Senem'den sonra ilk gelen-
ler kaynatasıyla kaynanasıydı. Çocuğun kız oldu-
ğunu öğrenince Halil Dede:

«Kız doğuran da mı bulamaç yer? Babamın
adını koyacaktım ben. Kıza da mı yatılır?» diye
hoşlanmadığını belirtti. Karısı bulamaç yedirmeğe
devam ederken birden bağırdı:

«Hani pecenin önünde orak, soğan? Bunu bâ-
ri yaşatın, kız olsun varsın. Elinizin değneği olur.»

«He ya,» dedi karısı. «Hani orak soğan?»

Şöyle bir baktı Kel Senem: «Unuttuk acele-
mizden» dedi.

Dede ciddiymi: «Kara Bayrama döndürmeyin,» diye çıkıştı. «Çocuğu kuşa kaptıracaksınız. Bayramın karısı Mitirik gelini unuttunuz elleem: Çırayı söndürmüş yatacakmış gelin, pencereden bir kuş pır pır ederek gelip tandırın başına konmuş. Kırk- lı çocuğu kucaklamak için avrat kendini atmış çocuğun üstüne. O sırada kuş, geldiği gibi pırradan uçup gitmiş. Çırayı yakmışlar ki çocuk boğulmuş.»

Az sonra orağın ucunu bir soğana batırıp pencerenin dış yanına koydu Kel Senem.

Kaynatayla birlikte soluğu serinleyen kaynana: «Orak keskin mi? Soğanın kokusuynan orağın keskin ağzı bir araya gelince tövbe gelemez Azrail Kuşları...» diye yatmakta olan gelinin merakını giderdi.

Kel Senem, sağa sola bakınıyor, yeniden telâşlanıyordu. Dede: «Ne var?» der gibi bakınca:

«Şuraya, kemerin koluna da Enkebit püskülü sallayacam. Onu da unutmuşum. Ben buraya nasıl geldim; bu kadıncağızı nasıl buldum kan kasap içinde, bir bilseniz. Aklımda püskül mü kaldı, orak mı?»

Doğumdan kırkıncı güne kadar olan devre içinde kırklı kadınların üstüne çökerek eziyet ettiğine inanılan, köpeğe benzer, gerdanlı, bir şeydir Enkebit. Günahlı kadınları boğarak, günahsızları da hırpalıyarak dönüp gidermiş. Allah emriyle hareket ettiği için, emeli bozuk kullara korkunç bir şekilde görünürmüş. Ama yakalayan olursa, o soyun hiç bir bireyine yaklaşmazmış artık...

«İstemez püskül» dedi Halil Dede. «Enkebit yeminli bizim soya! Bir gün koca abama gelmiş. yüzünü yalamaya başlamış. Hamit Emmime kırklıyken. Dedem Ali Ağa uyanıkmış. Enkebitin dört aya-

ğını birden kavramış. Enkebit Kör Hocanın zağarı gibi «çen, çen!» ettikçe sıktırmış bacaklarını. «Tövbe mi, benim sidiğimin sidiğine, çaputumun gittiği yere varmayacağına?» demiş. Ne gelir elinden yakayı vermiş bir kez ele. «Çen, çen, çen» diye ötmüş üç kere. Yani, yemin etmiş dokunmayacağına. Püskül istemez onun uçun. Eve tıvgalı karı sokmayın, bir de göz değenleri sokmayın yeter...»

ESKİ DERT ESKİ DERMAN

«Dün akşam üstü geldim» diyordu. «Başka bir iş uçun olsa, Sultan Süleyman'ın hazinelerini bağışlasalar yola çıkmazdım böylesi günde. Köyden gelirken içime işledi. Sinneli belinin sulu sepkeni. Bir tipi, bir tipi... Ben de ağladım, anam da ağladı... Bekçiyi de yanıma almıştım. Kış günü, ne olur, ne olmaz, Allahın kurdu var, kuşu var. Kireçlik tepesine gelince iyice canım burnuma geldi. Bekçiye baktım, Göde Arif'e, burnunu çekip duruyor. Emir kulu zavallı. Muhtarlığıma güvenerek yanıma aldığıma pişman oldum. O da biliyordu ama, dinimizi kavileştirmek için yola çıktığımızı. Ne yapalım, din uğruna, konu komşu uğruna insan yola da çıkar, ölür de kalır da. Zahmet çekilse bile özü doğruya olan kulunu her vakit korur Allah, dileğine kavuşturur. Neyse, işim rasgitti, Bayram'ın kamyonu tavuk sandıklarını yüklemiş, yürürken yetiştim. Geç vakit de buraya indim ya, Kâzım'ı bulamadım daha...»

«Nereye baktın?»

«Nereye bakıyım, kahveye baktım. Bekle, gelir.» dediler.

«İş ne iş, onu demedin, çok mu sıkı?»

«Şey canım, okul işi...»

«Dinimizi kavileştirmek için yola çıktık, diyordun; ne okul işi bu, mühtar?»

«Şey canım şey... Senin Kâzım'ın babası ölmedi mi. Müslüman adam değil miydi Osman emmi? Kâzım'ın günlüğü on-onbeş liradan gitmiyor mu burada. İşte ıçık para biriktirdi. Babasından geri kalmaz o da ha! Sapınadan müslüman. Geçende haber salmış bana, Kör İsmail'in Hasan'la. «Gelsin bir,» demiş. «Parası benden, yaptırması ondan, komşular bir okul sahibi olsunlar, babamın vasiyeti yerini bulsun. Ben de kazandığım paranın hayrını göreyim bundangili...»

«Anladım.»

«Anlamayacak bir şey yok bunda. Oğlan söyler dururdu hep, şu okulu yaptırıp da, uşakların harıl harıl içinde Kur'an okuduğunu görmezsem, gözlerim açık gider, derdi...»

«Senin için de iyi olur bu!»

«Deli misin, ya neye koşturup duruyoruz. Bir taşla iki kuş olacak. Komşuların çocuğu okuyacak, benim işim yürüyecek... Bir yaptırabilsem, yeniden seçerler beni. Din uçun çalıştığımı gördükdengilli, daha ne isteyecekleri kalır benden?»

«Haydi kahveyi bir daha yoklayalım öyleyse,» dedim.

«Öyleyse şu yoldan gidelim,» dedi. «Şu yoldan gidelim de ben öteberi satıcılarıynan uğraşayım ıçık. Sattıkları şeylere vurunayım bir. Köyde sorarlar yarın, şu kaça, şu kaça orda, derler. Pulluk bıçağının fiyatını öğren gel dediler. Ayak lâstiklerinkini de. Milletin çoğu lâstik bulup ayağına takamadı bu kış. Ordaki satıcıların ihmali. Getirdiklerini de ana-

larının nikâhına diyorlar. Mestsiz lâstiksiz namaz kılmak zor oluyor hani. Yaradana ağır gelmesin. Günde beş vakit soy soy giy. Soğuk suya dayanılmıyor. Fiyatlarına bir vurunayım, uygun bulursa Cumuk Onbaşı gelip elli-yüz çift götürecektir: Harman veresiye dağıtacak. Cumuk, Tirvelinin zengin Hasan Ağaya kız sattı da bin lira aldı...»

«İyi işte, şu caddeden giderken anlarız bunların iç yüzünü.»

«Hergele meydanına gidecem, bit pazarına bir de. Eski ceketlere vurunmayı istiyor canım. Köye, geldiğim gibi dönmeyim diyorum. Hiç olmazsa eski berki bir ceket sırtıma; ayağıma mest-lâstik takıştırırayım. Bugüne bugün muhtarlık var serde. Bir doğrulup gelen olsa hükûmet kapısından, beni görüyor... Yine de kolay değil önde olmak... Ama o yanı başka işin. Atını teslim eden gelir girer, yatak bulup sercen altına. Hiç bir şey bulamazsan, şeker çay diye kıvranacan. Yenice cıgarası aratacan. Avradın etekleri tutuşacak ne pişirsem, diye. O da beni buluyor ya, yok yağ yokmuş, yok hükûmet adamı pirinç yemiş... Onu bulsak da süt gerek yanına. Dokuz kulplu bir dert sana...»

«Boş ver canım, yenenin içilenin sözü mü olur?»

«Bir hesaptan öyle.»

Vuruna vuruna eşya fiyatlarına, merdivenin başına geldik. Neyi sorsak «abovvv!» diyor da başka bir şey demiyordu Muhtar. Bu gidişle cektle lâstiği alır mı bilâem.

Merdivenden aşağı inerken, kullandıkları araçlarla doldurdukları çimento torbalarını omuzlamış, kimbilir ne zaman yatacakları yere varacak işçiler yukarı çıkıyorlardı. Aralarında zor yol buluyorduk.

Suluk soluğa hem yürüyorlar, hem konuşuyorlar. Bir Mustafa var bizim oralı. Az geriden gözüm ısır-
dı. Ama o bizi görmedi. Yüksek sesle: «Yarın kır-
lav çok gider» diyordu yanındakilere, bize yakla-
şırken: «ikiyüzelli gram halvaynan iki ekmek şinci
akşama, bir o kadar da sabaha, deli bile eder dör-
dümüzü... Köye ne götürürüz sonra?»

Küçük biri şöyle karşladı:

«Doğru Mustafa emminin dediği.»

Başka biri:

«Hani haftalığı alınca bir kelle alacaktın da yi-
yecektik Mustafa emmi, ne oldu?» diyordu.

«Olacak, olacak, gönüllenenmeyin, hepsi...»

Omuzuna dokundum; sözü yarın kaldı. Hoşlaş-
tık. Kâzım'ı sorduk. «Kâzım çalıştığı yerin ağasın-
dan (belki müteahhit) parayı alamadı. Günlerdir
peşinde. Yakalayıp kaçırıyor; yakalayıp kaçırıyor..
Geç vakit kahveye bir uğrak verirse verir. Görür-
sem ben derim aradığınızı. Nerde bulsun?» dedi.

«Nemşeer Hanında kalıyorum.»

«Allahaismarladık şincilik.»

Kahvenin önüne gelince Kerimlerin Süleyman
çıktı karşımıza. Gün batınca dönen garip kuşlar
gibi, o da Altındağ'ın yolunu tutmuş, gitmekte.
Onunla da hoşlaştık.

«Maşallah iyileşmişsin burda, köyde neydi ben-
zin,» dedi Muhtar.

«Çok şükür Muhtar emmi,» dedi. «Hem çalışı-
yom hem de iyileştim. Köyde yatıyordum ya, yedi-
ğim neydi, içtiğim neydi. Yavan çorbadan başka bir
şey yoktu; Allah eksikliğini göstermesin. Amma
burda yat halva ye, kalk halva ye. Şehir ekmeği bir
yandan. Bir yiyom, bir yiyom... çok melmunum.»

«İyi iyi, Allah koluna kuvvet versin.»

«İyi geldin emmi, sen bilin, bizim Keyifçi'nin gelinini ne ettiniz?»

«Fadimeyi mi? Başımıza belâ koymadı getirdi bre yavrum. Taratora kızı gibi. Nikâhsız. Hergün birine gidiyor. Bakıyım, sizden sona Danilin oğluna, ordan Hacı'ya, ordan Memiğ'e, şinci de Teyfiğ'e gitti. Babası da hepisinden bir kaç yüz alıyor..»

Süleyman gittikten sonra kahveye bir haber bırakarak Kâzım için, biz de parka aşağı yürüdük. Yürürken düşündüm: Bu gece Muhtarla birlikte tiyatroya gitsek! Herhalde bilet bulunurdu.

«Tiyatroya gitsek akşama?» dedim.

«Bırak Allahaşkına, insanınan eğlenme.»

«Niye?»

«Taraturada işi ne benim gibi sakalı ağarmış adamın!»

«Canım, tiyatro deyince...»

«Yok yok, beni irezil edecen cılbakların içinde, sonracığıma, geriden bakacan...»

«Gel!» dedim. «Aklına gelen gibi değil. Cılbak falan pek bulunmaz. Hızır'ın oğluna inandınız gitti.»

«Ya, halen ayıplar köylü sizleri...»

Mesele şu: Üç yıl önce, öğretmen arkadaşla ilçeye, oradan Ankara'ya gelmemiz gerekmişti bir iş için. Köy odasının önünde yolculuktan konuşurken, arkadaşın kül altındaki istekleri parlayınca. «Bir de tiyatroya, sinemaya gideriz.» deyivermişti. Utancından herkes yere eğilmiş, bizim yüzümüze de utanç gelmişti. İşte o vakit Hızır'ın Memed gülmüş, ağzının selini akıtarak:

«Şunlara bakın!» demişti. «Koskoca öğretmen olmuşlar; taraturaya gidecekler. Utanmadan burda söylüyorlar onu da.» demişti.

Çevredekiler, Memed'in doğruluğuna baş salarken, Kır Ali de, «Hangi okuldan çıktılar ki utansınlar. Ama suç bunların değil; devir...» diye biber ekmişti sanki.

İşin bu geçmişi deşilinçe, artık muhtarını ne olursa olsun götürmeliydim.

Gittik. «Harputta Bir Amerikalı» vardı.

Amerikalının çevresini saranlara bir kızdı; sonra hep sağı solu incelemeye başladı. Hoşlanmamıştı oyundan. «Arı satmışlar, namusu tellâla vermişler. Rahatlık dedin mi; para dedin mi dere tepe yürüyorlar. Alınteriynen ekmek yemeye gelen yok hiç...» diyerek kesti attı yargısını. Binanın içi, oyundan çok sarmıştı onu. Bir yukarı bakıyor, bir geriye, bir öne bakıyor. Çok şeyler düşündüğü belli. Ama neler geçtiğini içinden, köyde dinlemeli. Bana sadece bir cümlecik söylüyor. İkide bir kafasını yeniden kıvrarak yeniden söylüyordu: «Döyüsler ne yaptırmışlar ya!.. Nerden bulurlar da bu kadar parayı? Allah, Allah, ne yaptırmışlar ya döyüsler...»

Sonunda Amerikalının kardeşine de içerledi «Ulan döyüs,» diyordu. «Herif düşe mi yattı burda senin ne halde olduğuna. Fırsatı şinci buldu, şinci geldi. Gelene git geri denir mi. Ohlazlık işte. Bak bir ötekilere, bir bulsalar iki isteyecekler, akça bulsalar çıkı isteyecekler.. Ne öyle ne öyle, ııcık yırtık olmalı adam değil mi?»

Tiyatrodan çıkarken, çok durgundu.

«Şöyle iki yanına bir baksana,» dedim. «Bizim ordakilere benzer mi bayanlar?»

«Nesine bakacam. Allah onlara böyle yazmış, bize de öyle. Kader değişir mi? Bakıp da ne yapacam, herkes alının yazgısını yaşar...»

Büyük Tiyatroya gitmek daha da iyi olacaktı ama, mümkün olmadı. Talih hep Küçükten açılıyor. Üç yıl önce Kel Ali'yle de Küçükten bilet bulabilmiş-tik. «Hastalık Hastası»nı seyretmeye değer bulmamış, pelte gibi donup kalmıştı koltukta. Uykusunun arasında oyunu yine de kovuşturmuş. Çünkü sonunda «Bir kızı alıp veremediler. Ben olsam çoktan hallederdim,» demişti.

Kel Ali yarı uykulu, işin ne olduğunu kavramamıştı. Fakat Muhtarın «taratura» hakkındaki fikrinin değişip değişmediğini merak ediyordum.

«Gördün ya taraturayı,» dedim.

«Ne var sanki,» dedi, «taratura kadar da değil...»

Acaba kafasındaki, fakat hiç görmediği, duyduklarına göre tasarladığı taraturadan daha mı aşağı bulmuştu. Bir fevkalâdelik aradığı belliydi yalnız.

Sabahleyin Kâzımı kahvede bekler bulduk. «Dört gün evveline söz verdikleri halde, parayı kurtaramadım,» dedi. «Şinci birlikte gidelim, bir daha sıkıştıralım adamı. Ben hayır işleyecem deyim. Allah izin verirse senin işini görür, yarına yolcu ederim...»

Çıktık. Selâm bıraktı; selâm saldım. Kucaklaştık. Ayrıldık.

A L L A H A L L A H !

«İki tane gazeteyi on kuruşa alıyorsun, tam iki tane!» diyordu gazetecinin biri. Gazetesi Son Havadis. İçi bir gazete, dışı ayrı bir gazete onca. Garaj işi ne olacak.

«On kuruşa Medeniyet! Sayın vatandaş sevgili yurttaş, on kuruş verip Medeniyet alacaksın. Medeniyet öğreneceksin!» diye yırtınıyor öteki.

Otobüsün motörü dakikalardır hırladığı halde, bir türlü yürüyemedik. İstediklerinden çok yolcu var. Yine de alıştıkları gibi işi yürütmek hoşlarına gidiyor. Şu bindi, şu indi derken şoför aldığı parayı, yazıcı verdiği hesabı sil baştan edip, yeniden sayıyor, gözden geçiriyorlar. Bu arada otobüsün hangi penceresine bakacağını, satılanların hangisini alacağını şaşırıyor yolcular. Hareket etmek üzere olan otobüs, sadece bizimki değil ki. Gazeteciler, nane şekerciler, dilenciler... Bir ona koşuyorlar, bir buna. «Keskin nane, baş ağrısına diş ağrısına otobüs tutmasına...» Bir başladı mı bitmesini bekleme lâfın. Çılgılık birbirine karışıyor. Aynı matahı satanlar bir değil, beş değil. Her biri bir yandan saldırıyor. Alacak olan da «benimkini al!» diye öne atılanlardan hangisini -hoşlayacağım derken akla karayı seçiyor...

Çevremde oturanlar hep çalışan köylüler. Aylardır İstanbul'da eski alım-satımıyla uğraşırlarmış. On-onbeş gün sıra havası alıp, gerisingeri eski işlerine döneceklerini söylüyorlar.

«Tabana bağlı,» diyorlar. «Tabanı kuvvetli olan kazanır. Ne kadar çok dolaşabilirsen mahalle aralarında...»

Onlardan bir çocuk:

«Boşversene!» diyor. «Bize acıyıp da ya lâf olsun diye üç beş kuruşa, ya da bedavaya eski veren kibar hanımlar olmasa işimiz duman. Allah gönüllerine göre vermiş onlara da.»

«Çok şükür halimize,» diyor bazıları.

«Çok şükür.»

«Şükreden dilleriniz dert görmesin,» diyen sakallı bir baş uzandı, şoför yerinden. İçeri girdi sonra. «Şükreden dilleriniz dert görmesin!» Önde oturan yolculardan bir-ikisi ceplerine el attılar. Sakallı onlara el kadar kâğıt yaprakları verdi. Onlar bu işe eskiden alışkın besbelli. Geri kalan bizler, kalın kafalılar desek de olur, çok geç kavradık işi. O da adamın konuşmalarıyla oldu. Haberimiz mi var memlekette olup bitenden? Herkes yeni yeni işler peşinde.

«Muhterem yolcular!» diye başlayarak, elindeki destelerin cami yaptırmak için para toplama makbuzu olduğunu bize de anlattı sakallı.

«Beş vakit ezanı Muhammediye okunacak günde. Camimize yardım edin, Allah işinizi rastgetirir. Muhterem cemaat! Camiye yardım edin.»

Öne yakın yerde 5-6 no.lu koltuklarda oturan orta yaşlı iki bayanın ikisi birden elleri titreyerek bütün birer lira uzattılar.

«Dinimizin direği camilerimiz. Çoğalsın, çoğalsın,» dedi camın yanındaki. «İyice çoğaltın, her yer cami olsun dinimiz kurtulsun.»

«Kurtulsun anam kurtulsun,» dedi yanındaki. «Bak şu altımızdakine, bizi kuş gibi uçurup götürcek. Amma niyneyim yine de gâvur malı. Dua etmesen döner bir yana.»

«Dönme mi, hiç, dua olmasa gidebilir mi?»

«Çok şükür, çok şükür Allah bizi müslüman yaratmış; elhamdülillâh.»

«Kes bir makbuz da bana,» dedim. Yanımdaki eskiciler de davrandılar, bir uçtan veriyorlar, pek almayan da kalmayacağına benziyor. Biz birinciyle uğraşırken, arka kapıdan bir ikincisi girdi. Daha doğrusu, sözünden, sonra da sakalından ve halin-

den anladım cami yaptırmıa yolunda yorulanlardan olduğunu.

Çünkü:

«Cami yaptıran cennet yaptırır, aziz cemaat!» diyerek adım attı içeriye. «Sevapların en büyüğü budur. Defteriniz bir açıldı mı, sevap defteriniz, kıyametedek kapanmaz, boyuna işler...»

Bir durgunluk başlayıverdi. Yere bakanlar çoğaldı. «Birine verdik işte, yeter sen de başka yerden al...» der gibiydi içerdekiler. Ama biliyorduk ki bu adamların hepsi ayrı ayrı uğruyorlar, yolcu-yu doldurup kalkmaya hazırlanan otobüslere. Uğradıkları gibi, boş da dönmüyorlar. Kızsan da, ağlasan da para koparmanın yolunu buluyorlar anlaşılan!

«Din unutuldu mu? Alıp alıp cebe indirmekten başka düşünce kalmadı mı müslümanlar? Ağalar beyler, bilmiş olunuz ki, her şey Allahın elinde ve emrindedir. Onun sayesinde kazandınız, onun izniyle bu arabaya bindiniz, onun gönlü olursa ancak çoluğunuza çocuğunuza kavuşacaksınız... İşte her şeye kaadir olan Allahın huzurunda ibadet edecek müslüman kardeşlerinize yapılacak camii şerif için...»

Sılaya dönerken saçı sakalı düzene koydurmuş, üstte başta ne varsa onların deliğini dirseğini uygunca yamamış olanlar arasından iki tanesi yine davrandılar ve iç cebe el attılar. Ama çok ağır ve isteksiz hareket ediyorlardı. Ne yapacaklarını şaşırtdıkları muhakkaktı bence. Bir yanda çocuklarına götürecekleri yetersiz para; öte yanda onu yoldayken tüketmek isteyen müslümanlar. Dilencisi, şerbetçisi, şekerçisi, ibadetçisiyle...

Allah kimseyi şaşırtmasın, şaşırtırsa da böyle tam şaşırtsın, deyip geçmeyi düşünen sen misin?

İlki gitti. İkincisini nasıl edelim de savalım diye eminim hepimizin içinden bir düşünce geçiyordu. Onun geçmesinin işe yaramadığı gibi, işin sonu olmadığını da anladık. Çünkü bu kez üçüncüsü dolandı geldi... «Dahiliye Vekâleti Vilâyetler İdaresi bilmem ne umum müdürlüğü, sayısı, tarihi...» diye arkasında bir sürü yazı olan ve işin resmî desteğini yapan makbuzla oyalanayım dedim, mümkün mü efendim. Yeni geleni dinlemeyecek misin?

«Bir hafta kaldı dindaşlarımız, bir hafta kaldı mübarek kandil gecesine. O vaktedek sizler yurdunuza yuvanıza kavuşacaksınız. Sabahadek ibadet edeceksiniz. Camimize yardım edin; Allah cümlelerinizi o mübarek güne eriştireceğiz...»

Çatlama derecesine gelenler var. Şoför bir türlü gelmez yoksa. Motor ısındı diye istop da ettirdiler. Bizimki söyler durur bir yandan: «Bu gelecek mübarek gece Hazreti Peygamberin Tanrı huzuruna yükseldiği gecedir... En büyük ibadetimiz olan beş vakit namaz kılma emri o gece tebliğ olundu Peygamberimize...»

«İşte Camii şeriflerimizin çoğalması...» derken şoför girdi içeri. Hay «Allah razı olsun.» Yine de Allah kurtarıyor insanı. Var Allah, yok Allah.

Motor yeniden hırıldadı. İçimden «Allah Allah!» deyip duruyordum. Yardımcısı tamam dedi şoförün; arka kapıyı, çat kapadı. Günün her dakikasında aynı hızla oynanan ve ne idüğü belirsiz bu oyunun çemberini yarıp çıktık. Oyun orada devam ediyor. Ama görüyorsunuz seyri bedava değil..

Akşam oldu; ortalık iyice yoşudu. Hayat kapısında zağar ürüp duruyordu. Tanıdığın birisi olsa bu kadar yırtınmaz. Bir yabancı olmalı gelen. Bizimki çıktı, azarladı zağarı. Baktık Hırıldı Arif, gelen.

«Hoş geldin, nasılsın iyi misin?»

«Hoş bulduk. İyiyim çok şükür.»

«Şöyle geç otur. Hayırdır nasıl olsa?»

«Hayır ya, hayır iş. Allah müslümanın başına vermesin şer işi.»

«Amin!»

«Bilmem duydunuz mu, Kamberlerin İramazan izinli geldi askerden. Onun küçüğü Güddü de Dadasındaydı. Biri gelince, adam salıp haber ettiler; Güdü de geldi. Kamberin oğlu Mevlût okutacak bu akşam. Bir daha böyle bir araya ya gelinir ya gelinmez, dünya ölümlü, gün akşamlı diyor. Selâmı var. Buyursun bir gayfe içelim, dedi... Bana da izin verin. Uğrayacağım yerler var daha. Başka çağırıcı yok...»

«Nasip olursa gelirim. Ama sen bizim kahveyi içmeden mi gidecen?»

«Dedim ya durumu; içmisten sayın.»

Kamberlerin hayat kapısından girdiğimde, dumanın içine düşmüş oldum. Karanlığın rengini bile değiştirmiş evden çıkan duman. Yel de dört bir yanından girmiş, kıvrır kıvrır kıvrandırıyor sanki. Eğer evin ne yönde olduğunu eskiden bilmesem, bağırıp çağırarak içerdekileri tedirgin etmeden kapıyı bulmanın olanağı yok.

Doğruca eve yürüdüm. «Yandaki kaıdan, yandakinden! Erkekler orada» diye herbiri bir yerden

seslendi kadınların. Ama içeri dalınca birden çıkılmıyor. Soluk almak da bir sorun burada. Kadınlar kolayını bulmuşlar yoksa: Hepsi eğilmişler iyice; burunları yere değecek nerdeyse. Sanki bir dağ gibi üstlerine yüklenmiş duman. Ezilmezler ama, eğilmeseler boğulacaklar. Ortada yanan tandırın, yani duman kaynayan yerin başında iki kadın var. «Yemekçi» bunlar. Ahırdan derlenip getirilmiş olan ala yaşlı pisliği ellerinin ayasıyla tandırın içine kakıyorlar; o içerde yandım tüttüm deyinceye kadar da, elleri yettiğince, tandırın üstüne yerleştirilmiş tencerelelerin içini karıştırıyorlardı. Yemekçi olmayanların kimi, çağrılı olup mevlût dinlemeye gelenler, kimi de ellerine sahan alıp, hastasına halsizine yah-nili pilâv götürmeye gelenler. Tandırın gerisinde sergen olmuşlar; Ağustosta birbirine sokulan koyun sürüleri gibi birbirine sokulmuşlar. Boyuna, yanan gözlerini ovalıyorlar. Görünmüyor ama, şu anda acı gözyaşları ellerinin isiyle birleşerek her yanlarını ıslatıyor, «Korcalak» denilen, yanmadan, ya da yandıktan sonra dumanın içinde yüzen pislikler, çör-çöp parçaları, üstlerini başlarını bezemiş. Tencerede kaynayanlar nelerse paylarını onlar da almakta bu yüzen öteberiden.

Tandırın başına çöktüm. Köyün biricik yemekçisi Hafize nineye. «Ne pişiriyorsunuz, ne yiyeceğiz bu akşam?» dedim. Saydı:

«Şunda pilâvın suyu kaynıyor, ölüncek oğlağı kestiler, onun eti. Ötekinde de pelte çalacağım; Fadime pekmez getirmeye gitti.» Kısacık vakitte benim de üstüm başım korcalak doldu. İslendim bayağı. Gelin, kız da yönünü öteye döndüğüne göre, sıkıldılar varlığımdan; dumandan çektikleri yetmi-yormuş gibi.

«Çabuk pişirin de yiyelim Hafize nine,» dedim. «Hem siz de kurtulun şu zehirin elinden.»

«Biz alışığız yavrum,» dedi. «Zehir neresindeymiş. O olmasa içimiz bilenem kızmaz. Gözünü seveyim. Ateşim olsun da dumanlı olsun; ekmeğim olsun da samanlı olsun...»

Doğru söze ne denir. Yüzyıllardır, dumanlı ateşi ve samanlı - kepekli arpa ekmeğini bulamayanların yanında, ahırında iki hayvan bulundurarak ölmeyecek kadar ekmeğini kaldıran, üstelik hayvanların pisliğini yaş olarak ya da kurutup tezек yaparak yakıp ısınanlar ağa olarak gözetilmişlerdir. Kamberin oğlu da ağadır buna baka. Şu Mevlütten Mevlûde pilâv dilenmeye gelenler, günde kaç kez aşındırırlar bu ağaların kapılarını «saçıklık» diye. Altucu iki avuç fışkı. Kurumasa da olur. Olsun da dumanlı olsun. Ateşi dışardan, dumanı içerden ısıtsın... Bizde yanmış bir tahta parçasının kapkara kırıntılara denir «kömür» diye... Çocuklar böyle şey ele geçirirlerse, duvara, taşa sürter dururlar, bir çizgi çizmek, bir şekil yapmak için.

Erkeklerin bulunduğu yere geldim. Selâm sabah, merhaba, hal hatır... Ortaya tezекleri çatmışlar yanıyor. İki yerinden cezveleri sürmüş Danacı. Ortada kulpu kırık iki fincan dönüyor. Bitirenlerden boş alıp, yeni gelen içmemişlere dolu veriyor fincanları. Geleneğe uyarak, ateşin yanında duran su tasına batırıyor, doldurmadan önce. Temizlenip temizlenmemesi sorun olamaz artık. Müslümanın niyeti ne ise, o yerine gelmiş sayılır. Varsın tasa sokulan fincan, içindeki telve dururken dışından da telveye bürünsün...

Ateşin çevresine fırdolayı bir kaç çul sermişler. Gelenler de fırdolayı oturuyor. Ateşten hepimiz

yararlanıyoruz. Tezeği fazla yakmıyorlar. Azının dumanı da şart hani. Duman hiç olmasa garipseyeceğimiz muhakkak: Alışkanlık.

Burası davarlıkmış eskiden. Gelen giden kadının, kızın içinde olmuyor diye, davarları öküzlerin yanına kaydırılmış Osman Ağa. «Daha bir düzen veremedim,» diyordu. «Şu duvar deliklerinde böcü dolu hep. Yakacaktım. Gidip hocaya danıştım, günahdır, dedi. Sarkan örümcekleri süpürecektim, o da günahmış. Yarından tezi yok, ön yanına sedir yapacağım. Namaz kılarken iyi olur. Kapının annacına gelen duvara iki gazete çakacağım. Belber Üsseyin yapmış da bir iyi olmuş ki. O vakit bayağı bir oda olur. Hazreti Ali efendimizin iresmiyen bir de Âdem babamızı Havva anamızı bir arada gösteren iresimden ısmallayacağım gelecek hafta. Namaz kılarken arkaya gelsin diye şu yan duvara çakacağım. Adamın içini açacak, görün!»

Biz karmakarışık:

«İyi iyi, hayırlı kademli olsun!» demekteyken köyün hocası da girdi kapıdan. Ayağa kalktık. Alt köşe üst köşe yoktu zaten; ateşin iyi geldiği bir yere oturttuk hocamızı. Baktım, adlarına mevlût okunacak çocuklar yok görünürde. Hoca gelince öğretmenin yokluğunu da duydum. «Osman ağa, Ramazan, Güddü neredeler? Sonracığıma, köyün kaç hocası var? Yenisi nerde, öğretmen?» dedim.

«Affedin,» dedi. «Arif unutmuştur. Valla ben tenbihlediydim. Durun, onu İramazan çağırır.»

Öğretmeni de getirdik. Eski hoca, yeni öğretmen derken, konuşmalarımız da bu yönlerden açıldı. Köyün okulu yapılalı yirmi yıl olmuş. Yirmi yıldır da akar. Çatıdaki kavak bedenleri önce bel vererek büküldü, şimdi çürümeye koyuldular. Öğ-

retmen dert yanmış yukarıya. Mühendis mi, kalfasını birisi gelmiş. «Girilmez bu binaya. Çok tehlikeli. Varır varmaz raporu vereceğim. Rapor gelinceye kadar olacak bir kazadan sorumluluk kabul etmem...» demiş.. Öğretmene kaç gündür yer bulamamış. O çürük çatının, köhne duvarın altına girmekte, çocukları toplamaıta devam ediyormuş..

«Bilmem ne hal oluruz?» diye boynunu büktü, elini ovalamaya koyuldu.

Hoca gülümsedi:

«Bırakın, bırakın!. Sanıyorsunuz ki taş, taş, tahtayı mih tutuyor. Allahı, Peygamberi aklınıza getirmiyorsunuz. Şu bizim taş kemerler yok mu birbirine söyleyerek büküş edip de altına girdiğimiz koca koca taşlar. Peygamberin ettirdiği yemin tutuyor onları. Medine'de ilk kemeri çattıklarında taşlar tutmadı, düştü. İkincisinde Hz. Muhammet altından geçti. Kemerin yüzüne tükürdü. Utandı kemer. Yemin etti uçmayacağına.»

«E hocam,» dedi öğretmen, «bu kemer değil, çatı.»

«O da onun gibi. Onların hep yeri var Kur'an-da. Kemerden ürettiler sonradan.»

«Hiç uçan kemer yok mu hocam; daha dün Patron'un evi uçtu?»

«Onlar cenabet olanların evi. Özü bozukların. Onlara sözümüz yok...» Arapçaya benzer benzemez bir şeyler mırıldandı. Onu Türkçeye çevirdi. Yukarıda söylediği anlamı çıkardı ondan da. Biz bakıyoruz. Kimisi başını sallıyor. Uyuşuk, korkulu bir hava. Hoca devam ediyor: «Öğretmenler namaz kılmazsa, kılmasını da bilmezlerse orda oturan sabi çocuklara gâvur yazısıynan yazılmış at-eşşek okumasını okuturlarsa, Peygamber gail olmaz buna.

Yeminin de bir şartı var..» Yine Arapçaya benzer bir şeyler okudu, dinle ilgilenmeyenlere belânın hazır ve nazır olduğuna getirdi. «Allah korkusu kalmadı ki, Allah korkusu! Kork, Allahtan korkmayan dan. Kur'anı da gâvur yazısıynan yazmışlar, (bana): Sen diyordun hani!..»

«Günah neresinde bunun hocam. Daha iyi. Yeni yazıyı öğrenmiyor mu gençler. Harman kalktıktan sonra Çukurovada pamuklar koza tutmadan sekiz ay âvâre herkes. İş yok, güç yok. Evin, odanın köşesinde eze eze okusalar kötü mü olur. Kendi kendilerine anlarlar dinimizi!.. Onun da tadı başkadır. Allah sevgisi başlarsa o vakit başlar. Sevmek anlamakla olur çünkü. Şimdiyse aslını esasını bilmiyorlar, bilmiyoruz. Senin dediklerin doğru mu, asıllı mı asılsız mı onu da bilmiyoruz. Anlamadığımız her şeyden korkup duruyoruz. Her dediğin milleti eziyor. Adı da Allah korkusu oluyor. Oysa Allahtan korkulmaz, Allah sevilir. Hiç kul, kendini yaratan dan korkar mı? Kendinden korksunlar diye mi yarattı Allah müslümanları?»

Çevremizdekilerin bakışı üstümde toplandı. Akıllı hayra şerre erenler göz işareti yapıyor «sus, hocayla başa çıkamazsın, denizin yanında kuyu kazıyorsun..» diyorlar. İlk karşılaştığımız bir durum değil a. Alışkınız. Hoca: «Tövbe, tövbe!» derken cemaat da açılıyor. «Tövbe de, tövbe de!.. Allahtan korkmayanın başına taş yağar...» diyor bazıları. Kalanlar «öyle» dercesine baş sallamakta devam ediyorlar.

«Allahtan korkmamalı, Allah sevilmeli...» diyecek, üç beş cümle daha konuşacaktım. Gülümsemem de hoşlarına gitmiyordu. Öyle bir hava ki, tartışma kabul etmeden, hocanın dediğini diyecek-

sin. Hangi seviyemizde kızılınıyor da böyle düşün-
celere, Osman ağanın odasında kızmasınlar, dinle-
sinler seni...

Necip Çavuş aşağıdan aşağıdan:

«Hepimiz Kur'an okuyacağız, Allah kelâmını
ağzımıza alacağız da, ne olacak sonu. Herkesin har-
cı mı. Anlayan anlar bir işten. Hoca hocalığını, boz
adam boz adamlığını bilmeli. Allah bir düzen koy-
muş...» dedi.

Baktım olmayacak. Biraz yol değiştirmek gerek.
Anlamadan dinlemeden, körükörüne yürümeye alış-
mışız çünkü. Anlamak günah, dinlemek günah. So-
nucu korku. Kork babam kork, Allahtan kork, Pey-
gamberden, Kur'andan, fizik kitabından, fransızca
kitabından, üniversitedeki ağır dille yazılmış ders ki-
tabından kork...

Sözün ağzını değiştirmek için:

«Dellüseyinlerin Dişikitli'ye Hatıbın kızını mı
alıyorlar?» dedim.

«Heye,» dedi Necip Çavuş. «Sinisi dün gitmiş.
Yarın belli olur verip vermeyecekleri.»

Ali ağa:

«Siniyi bugün yedilerse, verimker oldular, de-
mektir,» dedi.

Necip Çavuş:

«Ama siniyi yemeynen biter mi? İki bin diyor-
muş Hatıb. O şeleklisine.»

Öğretmen:

«Çocuklar birbirini severse, paranın kolayını
bulurlar canım.»

Hoca:

«Gine sevmek diyor öğretmen. Halbuki kız se-
vilmez satılır. Oğlan da sevmez, kız aranır, bulunur
oğlana. Bak bunlar köyün altucundan girdiler üst-

ucundan çıktılar da kimse kız vermedi. Hatıb verdi. Hatıbınkini alıyorlar.»

«Kaynanada iş yok.» dedi Osman ağa.

Necip Çavuş:

«İş kaynanada,» dedi. «Öyle olduğu değil mi, Pulus bile dul kızını vermedi, Urganuş'u..»

Hoca:

«O bu değil. Allah yazgısını bulanadan gezdirir adamı. Varsın şelekli olsun; demek alnının yazgısı buymuş. Ne çıkar şelekten, kocasına bağlı, kaynanasının, kaynatasının, yumuşunu tutar oldu mu yer. Gelinlik gösterişinen olmaz..» derken sofralar geldi önümüze açıldı. Dörde bölündük. Sofralar sekizer kişilikti. Yufkaları. kucağımıza aldık. Her sofrada dört kara tahta kaşık. İkişer kişi değiştirerek kullanacağız. Gerçi pilâv, pelte, ekmeği sokum yaparak da yenir.

Önce soğanlı yumurta geldi. Her sofranın ortasına birer sahan konuldu. . Soğandan yumurtadan başka şeyler de vardı sahanlarda. Saldırdık. Birer ikişer lokmada boşalttık sahanları. Ardından yahnili pilâv. Bulgur, et, soğan, mercimek, nohut, su ve daha başka maddeler birbirine karışınca ateşte, lezzetli bir yemek olmuş. Buğusu üstünde.. O da bitti. Pelte geldi. Ardından hoşaf buz gibi, bir gün önce tandıra oturtulur zaten hoşaf testisi.

Hoşaf bitmeden «devamı devlet, nasibi cennet, kesiri rahmet, kabulü dua...» diye duayı bitirdik. Böyle yapılması gerek. Hoşafın artanını da duanın üstüne içtik. Ramazan leğeni getirdi hocanın önüne, su döktü ibrikten. Peşkiri uzattı. Hocanın ellerini yıkaması, cemaatin da yıkaması sayılır. Herkes yıkayacak olsa sabah olur...

Leğeni kaldırdıktan sonra, dört ayaklı bir tah-

ta (sini altı) getirdi Ramazan. Hocanın önüne koydu. Osman ağa kalktı, Duvarda taka gibi bir yerden, yıllardır çılpığı çıkarılmış Mevlût kitabını indirdi. Gaz çirasını da indirdi tahtanın üstüne. Müslüman cemaati yeniden yerleşti. Diz çöktük. Ellerimizi dizlerimize koyduk. Dinlemeye hazırız. Duvarlardan sarkan örümcekler, çıra ışığı inince görünmeye, gözüme gözüme sallanmaya başladılar. Hoca, sağa doğru kitabı açıyor. Ama Süleyman Çelebinin ne dediğini anlayacağız şimdi. Anlayacağız da, anladığımız için, Kur'an dinlerken duyduğumuzdan daha çok şey duyacak, duygulanacağız. Her vakit de böyle oluyor. Bunu hocaya da anlatamazsın, sırf anladığı için, «Mevlût» deyince deli olan cemaata da. Bunu, az da olsa anlayarak dinlerler. Kur'anı ise hiç anlamadan, sallana sallana, sanki «Acaba ne diyor, sorguya nasıl çekileceğiz, Sırat'ı nasıl geçeceğiz, Cehennemde nasıl yanacağız... Onları mı anlatıyor ki...» dercesine dinlerler.

Son dakikada kadınlara haber edildi. Onlar geç başlamışlar anlaşılın yemeğe. Yarım koyup geldiler, diyordu Ramazan. Ağızları yüzleri sarılı kapının arkasına çokuştular.

«Allah adın zikredelim evvelâ,»

«Vacip oldur cümle işte her kula...» Mevlût başladı ve Mevlût Hoca incelterek, uzatarak, makamınca okuyor... Belli yerler geldikçe ayağa kalkıyoruz: «Salli âlâ seyyidinâ Muhammet ve aleyhe ya...» yakarışını okuyoruz. Mevlût Hoca yorulunca Necip Çavuşun önüne alıyorlar sinialtını; o devam ediyor. Kadınların gözleri zaten yaşlı dumandan. «Annesi, dördanesi... Üç melek geldi elinde üç şişe v.s.» denedikçe, her uyak onları duygulandırmaya, gözlerini yaşartmaya yetiyor.

Mevlût baştan sona okunmaz. Okuyanın katlanabileceği kadar ve yine okuyanın kendi seçtiği yer okunur, dinlenir. Hocayla Necip Çavuş, bir buçuk saat kadar, baştan başlayarak okudular. Yürekten okudular; canına değdi milletin... Ramazan, elindeki helkeye sapsız fincanı daldırıp çıkararak şerbet dağıttı sıradan. En sonunda gereken duayı yaptık; «Bizi, senden korkanların başında eyle! Senden korkmayanların şerrinden esirge Yarabbi!..»

Hep birden:

«Amin!» dedik.

Kadınlar namaz kılmak için yerlerine gittiler. Bizimkilerden aptesti bozulanlar tazelemeye çıktılar. Biraz sonra iki sıralı safta kibleye karşı durduk. Mevlût Hocaya «kametçi» oldu Necip Çavuş. Namaz başladı; bizi korkanların en önde gideni yapacak namaz...

MASABAŞINDAN UZAKTA

Altı saattir katır sırtındayız. Yola benzer bir yer de yok ormanın içinde. Katırların ayakları kayı-kayıveriyor. İnişin ettiği bir ayrı, çıkışın ettiği bir ayrı... Ha babam, de babam; hayvanlarla birlikte biz de çabalıyoruz. Gün aşağıya sallandı; varacağımız köyün imi timi yok daha. Akşam karanlığına kalmadan yetişebilsek de gündüz gözüyle okul inşaatının durumunu bir görebilsek; sabah erkenden öteki köye yollanmak mümkün olacak.

Müdür zayıfça olduğundan, en zayıf katırı ona lâyıık görmüşlerdi. Çetin ceviz gibi ne ediyor ediyor, gene en önde gidiyor. Ne de kısılmaz sesi, bitmez sözü varmış. Daldan dala değiştiriyor konuş-

masını, fakat bir türlü bitirmiyor. Gençliğinde yayladan inerken yaptıkları at yarışından tutun, ilk öğretmenlik yılında gece okul penceresinden nasıl atladığını, müfettişliğinde öğretmenlere toprak almak için köy ağalarının sakallarını tutamladığını, Hasanoğlunda sırtıyla taş çektiğini, kendisindeki meyva sevgisinin sebep ve tarihçesini... en ince noktalarına kadar anlatıyor. Beşer-onar adım aralıkla arkasından gelen dört kişiye yettiği gibi, biraz da artıyordu gür sesinin... İnşaat denetmeni Saim, kucağındaki çifte tüfeğine bakarak yutkunuyor, «Geçenki yolculukta bir Kaya Bülbülünü...» diyerek konuşmak istiyor, ama müdür, «tecrübelerime istinaden...» diye giriveriyor araya... Müfettiş Hüseyin'le ben boyuna dinliyoruz. Ben yer yer faydalanıyorum da söylenenlerden. Müteahhit Cemal, kasden arkada kalıyor, sıcağı sıcağına, akşam Düm-büllü'nün yeni filminde gördüğü sahneleri anlatmaya çalışıyor... Çalışıyor ama, öylece kalıyor.

Müdürün gönlü coştur birinde:

«Eh be!» dedi. «Daireymiş, evrakmış, lokantaymış, kulüpmüş, kahveymiş, hepsi yerin dibine! Şu uğultuya bak ağaçların arasındaki. Şu kuş seslerine, şu yeşillığe, tertemiz havaya bak. Kuş olup uça-sım geliyor benim de..» Çubuğu katırın kabalarına vurduktan sonra havaya kaldırdı. Gemi çeke çeke katırı hızlandırarak yanlamasına uçuyor...

Karşı dağlarda dumanı çıkan orman yangınları görünüp dururken, birisini de yolumuzun üstünde gördük. Yangın başlayalı çok olmamış. Çamlar çatırdayarak devrilirken, adamın biri de yangını genişletmek için çabalıyor bir yanda. Hiç ummazken, dağbaşında birkaç yolcunun görünürmesi hoşuna gitmedi adamın. Yapınıp kaçmaya yeltendi.

Saim Bey çiftmeyi çevirince kaçamadı; yanımıza geldi. Kimliğini saptadık. Ormanı niçin yaktığını sorduk bir sürü öğütten sonra. «Ekeceğim. Ekip de ekmeklik kaldıracağım. Avuç içi kadar toprağım yok ekmek için,» derken sapsarı kesildi o kansız benzi.

Bırakıp yürüdük. «Maarif, ah maarif!» diyordu Müdür. «Nasıl edip de anlatmalı bunlara ki, bu yemyeşil ormanlar yurdun güzelliği ve servetidir. Dört avuç arpa kaldırıp da kursağımı dolduracağım diye bu yeşilliği ateşlemek, vatan hainliği yapmanın bir çeşididir..»

«Cahillik zor efendim; bu dağlarda boşuna koş-turmuyoruz okul yaptırmak için..» dedi denetmen Saim.

Müdür :

«Cahillik bir, bir de inat var bunlarda. Yıllardır denmedik kalmadı orman yakmanın zararları, kötülükleri için, bir kulağından girip, ötekenden çıkıyor seninkinin, kendini düşünüyor. Memleket şuuru yerleşmemiş...» diye karşılıdı.

Hani kul bunalmayınca Hızır yetişmez derler. Dilimizin damağımızın, susuzluktan iyice yandığı, maarif ve orman dâvalarını nerdeyse unutup derdimizi düşündüğümüz bir anda, hayvanında iki sepet çatılı bir yolcu çıktı karşımıza. Daha doğrusu Müdürün karşısına çıktı. En önde o vardı çünkü. Yükteki üzümüş. Çantasının dolusunu iki kilo sayarak veriyordu. Üzümün kilosu yirmibeş kuruş. Hem üzüm ölçtü, hem konuştu müdürle:

«Nerden olursun?»

«Nivil'den.»

«Üzümü nereye götürüyorsun?»

«Bizim kazaya; satmaya.»

«Akşama varabilir misin?»

«Geceye.»

«Yarın satarsın gayrı?»

«Evet. Yarın haftanın pazarı.»

«Orda da aynı fiyata mı vereceksin?»

«Tabi. Yirmibeş kuruşa verecem.»

«Ne tutar?»

«40-45 kilo geliyor bu iki sepetin dolusu. Her yıl birkaç yük satırım. Geçimimiz bunun üstüne..»

«Demek on lira falan eder.»

«Pek tutmuyor. Öğleye kadar satamazsam, on kuruştan verme de var. Bir kile çavdar ederse, öğütür dağa çıkarım yarın gece, eve dönerim yani...»

«Gece mi?»

«Gece. Dün kestim, hazırladım bu üzümü. Bugün gece yarısı varırım kazaya. Yarın öğlene işim zor biter. Değirmene gitmek de var. Bayağı gece bile zor çıkılır. Neyse, ay ışığı varolsun...»

«Üç gün sağlam!..»

«Daha bal da arayacam bey. Üstünüze iyilik, bir oğlum var benim, köleniz, 18 yaşında. Dört-beş yıldır yatalak. İnce hastalıkmiş. Köydekilerin çoğu öyle. Anası da yata yata gitti. Kim sağlam ki?.. Ona bal bulacam işte. Öteyün yeni bir hoca geldi de, okudu üfledi. «Kur'anı Kerim takada dururken üstündeki tozu on kaşık bala katın, yedirin,» dedi.

«Geçmiş olsun. İyileşir inşallah.»

«Allah razı olsun; cümleleninkiyen... Üstümüz başımız da culadı. İğne, iplik, birkaç düğme de alacağım.»

Üzümcü, yükünün hafiflediğinden, biz de ummadığımız bir yiyecek bulduğumuzdan memnun, ayrıldık. Salkımları sıyırıp sıyırıp atıyoruz. Yedikçe

kafamız da yerine geliyor. Müdürün keyfine hiç diyecek yok.

Saim Bey: «Çok şükür Yarabbi,» deyip ağzını sildikten sonra, çubuğunu dikene, yetiştirene, satacının babasına rahmet okudu. Bu arada üzümünün sönük gözleri, buruşuk derili ince boynu, kirli bedeni ve yamalı giysileri gözünün önüne yeniden geldi anlaşılan:

«Acıdım herife,» dedi. «Hali perişan fıkaranın. Derdi bir değil, iki değil. Paranın kıymetini anlıyor insan onu görünce..»

Müdür Bey:

«Şu ormanların tadını çıkarmak için, onun gibi olmayı ne kadar isterim. Ama ne mümkün. Sonra, ne derdi var adamın sanki? Üzümünü satacak, onun parasıyla ekmeklik alacak. Temiz hava, temiz su. Daire yok, evrak yok. Dünyanın gürültüsünden, sıkıntısından haberi yok. Masanın başına günde sekiz saat mayışıp oturmak yok. Yaşamak be! Yaşamak budur işte. «Ne hoş yaşar şu köylüler, gece gündüz sefa sürer.» Ah, gene aklıma geldi bu marş.»

«Bir hesaptan öyle,» dedi Saim Bey.

Müdür:

«Fıkaralık dert değildir bir kere. Ne kadar mes'uttu gördüğünüz. Köylümüz manevî bakımdan o kadar zengin, mukaddesatına o kadar bağlı ve misafirperverlikte, an'anelerine bağlılıkta o kadar ileridir ki, millî duygusu da o derece yüksek olan bu köylülerin, ufak tefek eksikliklerini görüp de, köylümüz fakirdir, geridir diye çırpınmak en azından millî duygu noksanlığını gösterir ve de vatan hayınlığını.

Allah korkusu zayıfladı; gençliğin ahlâkı bo-

zuldu. Dua edelim o da düzelsin. Hamdolsun köylünün her şeyi istediğimiz gibi...»

Bana dönerek:

«Değil mi?» dedi.

M E K T U P

Yüksek bir Türk köylüsüne;

Derunu dilden, canu gönülden pek sevgili İsmail ağa, göndermiş olduğunuz tarihsiz mektubu alınca, derecesiz memnun oldum. Kurbanı olduğum Ulu Mevlâ sizleri de memnun etsin. Nasılsınız, iyi misiniz, iyi olmanızı da Mevlâdan dilerim. Benden de bir mikdar sual edecek olursanız, hamdolsun canım sağdır. Senin her vakit dediğin gibi, ölmediğimi onmadığıma sayarak katlanıp gidiyorum. Her ne kadar canımın sıkıldığı şeyler oluyorsa da, gayrı aldırılmıyorum. Tavşan, derisine katlanır, ne olacak.

Bir aydır gözlerim yolda kaldı. Hani bana söz vermiştin: Dudu ninemi getirecektin de doktorlara gösterecektik. Dizlerinin sızısına bir çare arayacaktık. Gayrı gelmeyeceğine aklım yattı. Çünkü mektubunda: «Geçende Kozanağa Hıdıbın bağlarından bir canavar (kurt) ölüsü bulmuş,» diyorsun. «Yahnili'nin damında derisini yüzdük. Millet başına biriktiyse de, dişlerinden birini de ben ele geçirdim. Sen, benim de, Dudu nineyin de evlâdımız sayılırsın. Canavar dişini bacağının arasına bağladık. Ya yeğenim, Allah kimseye dert verip de derman aratmasın. Allaha şükürler olsun, ettiğimiz hayır yerini bulmuş da, merhem yaraya karşı geldi. Canavarın dişleri nasıl kapış kapış gitti görseydin. En

biri Hasan çavuştan kimseye sıra gelmedi. İki tanesini aldı. Gelininin kulağı duymaz olmuş; birini onun koynuna koydu. Karısının da koltuğunun altında meme gibi bir çor türedi. Dişin birini de onun koluna bağladı. Bir dertliymiş ki millet, bin canavar öldürülse diş yetmeyecek. Hort Osman'ın karısı da ağlaya ağlaya gitti. «Beş çocuğum yaşamadı da, tıvgamı dökmesi uçun bir dişi vermediler,» diye. Harman veresiye ikişer liradan verdi dişleri Koza-nağa.» diyorsun. Gerçi kendi derdinize kendinizin çare bulması iyi ya, gelseniz daha iyi olurdu. Gene de bir düşün, diş sızıyı kesmezse, al gel bir gösterelim. Ben şimdilik burdayım.

Bir de diyorsun ki: «Kış gireli ölen çoğaldı. Köye kıran mı girdi ne, mezarlıktan hiç kalabalık eksik olmuyor. Hastalanıp ölenlerden başka Hığdıt'ın oğlu Bektaş'ın da Etem'in ahırında say kazarken ayağına bir taş beligi düştü. Öğretmenin zoruyla hastahaneye götürdüler. Atlar çamurdan arabayı çıkaramamış, perişan olmuşlar yolda. Doktora geç kalmışlar, yara azmış. Baştan savma sarmışlar, geri köye salmışlar. Zaten arabacı Dede'ye «ölür!» demiş doktor. Parmakları mosmordu. Köye gelince daha morardı. Bir buçuk gün mü ne durdu, sonra öldü...»

Çakır'ın Pevriza, Bilâl'in Meliha; diye yirmi tane öleni saydın, beni de ağlattın. «Yahya Hoca öldü, köy bomboş kaldı,» diyorsun hele, cümlemizin başı sağ olsun. Ölecek adam mıydı o. Köylü kime sürdürecektir yıldızını? Aşağı obanın uşağını kim okutacak gayrı. Dediğin gibi, Somuncunun oğlu onun yerini tutarsa çok iyi olur. Onun yetiştirmesi değil mi zaten?

Demek hafta geçmiyor birkaç düğün oluyor?

Allah gençlerimizi başadan gönendirsin. Yalnız, Asiy'e'nin oğlu kötü etmiş o işi. Düğün damına asılması için okulun bayrağını vermedi diye öğretmene baskın yapılır mı? Yakıştıramadım ona. Anası olacak da gitti demek öğretmene: «Sen ver bayrağı; seni ipe çekseler, ipten alacak olan kâtip oğlum,» dedi öyle mi? Bir de, «köy kâtibinin değil, herhalde hocanın kısıktırmasıyla oldu bu,» diyorsun. Eğer öyleyse İsmail ağa, dinin hakkı için söyle Osman Hodaya, bunları bıraksın da, ellerin memleketinde ezan okundu mu Alanyurt köyü gibi yerden duyuluyor. Hoparlör takılı minarelerin dört bir yanında. O da güzel güzel ezanını okusun, namazını kıldırırsın. Öğretmenin çocuk için gelip de onu sıkıştırması doğrudur. Kanun öyle emrediyor. Canım, orda da var din dersi. Neye böyle gözünüz doymuyor? Bir günde mi çocukların karnına koyacaksınız Kur'anı? Ah şu sıbyan mektebi bir serbest olsa yeğenim; «böyle havadis varsa yaz,» diyorsun. Ne diyeyim şimdi İsmail ağa? Sanki yasak diye yıllardır çocuklarınızı hocaların önüne katıp okutmamış gibi konuşuyorsun. Gel etme bunu. Hem yeni haberlerim var size. Başbakanımız dedi ki öteyün. «Türk Milleti müslümandır ve müslüman kalacaktır. Evlâdına ve gelecek nesillere dinini telkin etmesi, onun esasını ve kaidelerini öğretmesi ebediyen müslüman kalmasının münakaşa götürmez bir şartıdır.» Eğer bu sözde anlamadığınız yer olursa, öğretmen size anlatır ne demek istediğini. Ortaokullarımıza da din dersleri konacak. Hademeyi hayatın ücretleri de artacak. Zaten gazeteyi de adresinize postalıyorum. Mezarlı Hanı yoklayın. Bu havadislerin hepsini oradan okutur, dinlersiniz. Tezzav'a söyle: «Hani ya dünya müslüman dünyası olacaktı, Abdülhamid za-

manındaki gibi, nerde?» deyip durmasın bir daha. Gazeteyi iyi dinlesin. Her şey birden bire olur mu? Yavaş yavaş olup gidiyor işte... Gözleriniz aydın!

Eğer mektubum okunurken odada bulunmazsa, Karaca'ya da söyle, o da «Celâl Bayarın hiç gününü göremedim,» deyip durmasın. Emeklilerin maaşı da artıyor. Gazetede bu havadisi de bulup okutun. O harpte parmaklarını döktürür de, onu düşünmezler mi?

«İsmet Paşayı, Celâl Bayar'ı hiç görmüyon mu,» diye soruyorsun. Valla üstümde Allah Dedem var, görmüyom. Görürsem yazarım. İkisi de sağ. Geçende bir arkadaş, İsmet Paşanın evine gitmiş, çok güleç imiş. Ona sütlü kahve içirmiş. «Memleketin istikbali parlaktır,» demiş. Yani iyileşecekmiş...

Başka ne deyim bilmem ki. Havadis havadis diyorsun boyuna. Gazeteleri karıştırıyorum. Dünyanın günü gününü tutmuyor. Her gün neler oluyor. İşte bunun için, elim yettikçe sizlere gazete yolluyorum. Mahkemeye gelip gidenlere sıkı tenbih edin, handa koymasınlar. Yalnız, ben bir iki daha sayıştırayım da, «ben gazeteden değil, havadisi senden istedim,» deme.

Öteyün Pantik Ali'ye söylemeniz için yazmıştım hani, pehlivan Yaşar hasta diye. O bilir Yaşar'ı. Odasının duvarında resmi asılı Yaşar'ın. Ona de ki: Yaşar iyileşmiş. Gözü aydın olsun onun da.

Yunanınan aramız gene iyileşmeye yüz tuttu. Eski düşman dost olmaz; eşek derisi post olmaz, deme. Şu dünyada hepimiz bir geçim için koşuyoruz... Allahın izniyle Kıbrıs adası da bizim olacak. Siyasetle hakkından geleceğiz o Yunanın. Türk milletinin yapamayacağı hiç birşey yoktur. Çolak

Ali'yi, Hacı çavuş'u ben de dinledim durdum sizlerle beraber. Aç, susuz, ayak yalın, baş yalın, odun parçasıynan sürmüşler kötü Yunanı. Şimdi dumanını çıkarırız alimallah. Çatamaz gayrı bize. Ne dese, sopamızın tadı damağında...

On gün önce burada yılbaşıydı. 1955 yılı çıktı, 1956 yılı girdi. O günlerde bir de parti kuruldu yeni. Adını «Hürriyet» koydular. Hürriyeti de öğretmen size açıklar.

Şuna güç yetmiyor, buna güç yetmiyor, diye sayıp, bir de, «bunaldık iyice altaydır bir pil bulup radyonun birini işletemedik,» diyorsun. Burayı gör sen aklın şaşar. Tırnak kadar şeyler beş yüz bin lira. Adını bile bilemeyiz bizler. Her şey de ona göre. Öteberi almanın sırası değil. Amanın, siz siz olun, yağınızla kavrulmaya bakın...

Bekir ustanın Mustafa'yı gördüm iki gün önce. Zaman buldukça giderim Hergel'deki muhacirin kahveye. Mustafa'nın söylediğine göre, derenin kıyısına yaptırdığım apdeshaneyi yıktırmış muhtar. Başka yer bulamamış da oraya yaptıracakmış Sıbyan Mektebini. Size mektep de lâzım ama, unuttunuz mu, hani bir müfettiş geldi de gitmesi için herife abdesthane gösteremedik. Sonra derenin iki geçesine nöbetçi durduk da işini gördü?..

Bunlar size de, köye de iyilik getirmez, yıkmadan yapmalı bir işi.

Osman emminin oğlu Karpiz Yusufu da gördüm, kahvede. Üstü başı erimiş. Allahlık olmuş iyice. Sekiz aydır burada ama, hiç görmemiştim. Hele kumar damlarından çıkıp da kahveye geldiği ya iki ya üç olmuş. Kazanırsa beş kuruş, hemen o akşam üttürürmüş. Hemşeriler böyle söylediler. Daha gelmeli sırtındaki işliği gömleği çıkarıp, yıkamadı, de-

diler. Köyde nasıl giydiyse, öyle duruyor, gerçekten. Bit almış her yanını. Osman emmiye de de eli kadaysa bıraksın gelsin; götürsün şu oğlanı.

Bu kez bu kadar. Sonra gene yazarım. Siz de beni havadissiz komayın. Beş vakit namazda hayırlı dualarınızı bekler; daima sıhhat ve âfiyette olmanızı Ulu Tanrıdan niyaz eylerim. Büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öperim. Dede emniye Kırpık İdris'e, Düdün Ağaya ve bana selâm yok mü diyen komşuların cümlesine selâm ederim. Bizim Cinavların odasındaki okuyan efendiye ve dinleyen cemaate ayrı ayrı selâm ettikten sonra odalarının cemiyetiyle birlikte Kel Hacıya ve topal Mehmed'e de ayrıca selâm eder, hatırlarını sual ederim.

Baki selâm, cümleliz Hüdaya emanet olasınız. Dediğim gibi, Dudu ninemi ihmal etmeyesin...

10 Ocak 1956

Ş U S O R U N

Güneşli bir Şubat ikindisi. Kasım Onbaşının duvarı dibinde on kişi var. Kimi oturuyor; kimi uzanmış yatıyor. Tosduk Bayram, ayağındaki nalınları fırlatmış, şapkasını başının altına almış, yüzükoyun yatıyor. Tabansız çoraplarından, ayaklarının altı görünüyor. Yattığı yerden konuşuyor:

«Dediğim gibi işte; bu ortada benim oğlanın adı anıldı mı, üstüne daha bir hâfız anılmayacak...»

Gürültü çoktandır devam ediyordu.

Evden çıkan Kasım Onbaşı, kızgındı: «Dilimde tüy bitti söyleye söyleye,» dedi. «Siz varsınız diye tavuk cücük çıkınyacak mı kapının önüne? Şeyta-

nınızdan bulun dedim, bulmadınız. Sonunda Toklu'nun oğluna döndürürüm birinizi.»

«Tavuk cücük, yayılacak yer mi bulamadı?» dedi Koca Mevlût. «Deyiş deyiş anlayış: Senin gelininde kızında sözü yok kimsenin. Doğru konuş da canın doğru çıksın. Yedik mi duvarını?»

«Toklu'nun oğlunun lâfı da ne arar burada?» diyerek doğrulup oturumuna geldi Deli Durmuş. «Yahya Hocanın penceresini gözetlemiş de, hocanın oğlu çekip yapıştırmış kurşunu. Amma etmişler... Şimdi sen onu söyle: Var mı gelinine, kızına yan bakan?»

Koca Mevlût:

«Yok canım,» dedi. «Kim yan bakacak. Hocanın gelinine bakmışlar amma, değer de ondan. Söz gelimi, bunun gelinine üç saat özendiyse Allah, hocanın kine üç gün özenmiştir...»

«Öyle ya,» dedi Deli Durmuş. «Hocanın gelini uçun diyar diyar beyaz toprak aramış. Eliylen okşaya okşaya güzelce yapmış. Sıvamış yeniden düzenlemiş. Kolayınan mı olur o yüz, o güzellik? Ya senin gelin? Harman yerinin çamuru gibi pis bir çamur geçmiş Allahın eline, şöyle tasarlayıvermiş. Parmağını takıp iki aşağıdan, bir yukarıdan delmiş; al sana bir insan. Bunu mu dedirtecektin yani!»

Onbaşı tekrar evine girdi.

«Lâfımızı yarım koydu deyus,» dedi, Tosduk, gene yattığı yerden: «İkide bir gelip söylenmese edemez. Ulan burası köyün merası sayılır. Sana gelene dek hiç mi gelin sahibi olmuş yok? Senin gelinin var diye millet dirliksiz mi kalsın?» Eski sözünü hatırlayarak ekledi: «Var malımı uğruna dö-

kecem bu oğlanın. Konya'daki mi, Kayseri'deki mi, hangisinde derin hoca varsa, oraya gönderecem.»

Mevlût Ağa:

«İyi ya, burdayken iyi olmazsa çocuk, orda da iyi olmazmış. Öteyün pazarda sapınazlı Hacı Deriş anlatıyordu...» dedi. «Sarı Hâfız ne demiş biliyon mu?: Osman Hocaynan ben oldukdangilli, aşağı obanın (mahallenin) uşağına hiç bir hocanın okuttuğu uşak çıkamaz bu kalemde..»

Deli Durmuş:

«Gerçi hocanın iyisi başka ama, bizim gibi man-kafalardan da var: Aşağı obalılar para esrigemiyorlar. Üçer kile veriyorlar çocuk başına. Üç hocaya bölüştürdüler çocuklarını. İcık fazla versek bizim Yukarı Obanın çocuğunu okutacaktı Sarı Hâfız. Ondan vazgeçtim, bir hoca daha tutamadık da ona yanarım. Doldurduk Yukarı Obanın uşağını Deriş'in uçuğuna, ne suyunu alır, ne tuzunu. Dur bakayım, benim bildiğim bir Savran'ın, bir Köse'nin, bir de Hatib'in ahırında, üç yerde okuyor Aşağı Obanın uşağı.»

Üçünden gerisi lâfa karışmıyor, bunların konuştuklarını dinler görünüyorlardı. Onları ilgilendirecek bir yanı yoktu zaten konuşulanların. Şimdilik, ne Kadı Mıstığ'ın, ne Masrafsız Mehmed'in çocuğu var. Cibininkiler doğar doğar ölür. Birisini olsun yaşatamazdı zavallı, Kamalıysa, karıyı babası evinden getiremiyor bir türlü. Uzanıp kara kara düşünmek geliyor elinden. Çapaklı Veli, Bozoğlan ve Topal Mevlût ise, dünya evine girmek için binlerce lira bilet parasından başka düşündükleri yok...

Tosduk Bayram doğruldu. Yeleğin cebinde sarkıp duran tabakayı çıkarıp bir «Gökleme» sardı.

Çopur yüzlerini kapatmış olan sakalının içine iki elini iki yandan sokarak kaşdıktan sonra şapkasını da tüysüz başına koydu. Çakmak demirini çıkarıp, küt küt vurmaya başladı taşa. Güç belâ sigarasını yakarken bir öksürük nöbeti geldi. Neden sonra, Kasım Onbaşıya olan öfkesi geçmemiş gibi: «Değil kardışım değil. Değil Sarı Hafız, Aşağı Obalılar gidip de Çekiçlerli Şık Babanın oğlunu hoca getirseler, yine çıkamaz uşakları bizimkilerin karşısına. Hele benim oğlanı dersiniz, iş cilis değişir. Daha sizinkiler bir kerecik aktarmadan Kur'anı, benimki yarısını ezberledi bile. Allah diyenin muradı yerde kalmaz. Şimdi gökleme mi içiyom, canım sıkılırsa ondan da vazgeçerim, nem var nem yok dökerim uğruna icabında.» Ağzını dolduran bir avuç balgamı, yatanların üstünden ta ileri tükürdü.

Tarikata yeni girmiş olan Deli Durmuş, işin çok heveslisiydi. Yukarı Obanın çocukları derken, sadece kendi çocuğunu düşündüğü de belliydi. Bir eliyle tesbihini çekiyor, bir eliyle koltuğunu kaşıyordu. Pıskırınca tesbihi bıraktı. İki elini birden ağzına kapayıp pıskırmayı sürdürdü. Bitince ağzını elleriyle sildi.

«Çok şükür,» dedi. «Çok şükür Yarabbim, bu gününe.» Sağ elinin baş parmağıyla işaret parmağını ıslayarak kaşlarına sürttü. Başparmağına bir tüy yapışınca, «Ali anıyor beni,» dedi. «Çocuğun parası tükendi herhalde. Çok pahalıymış asgerlik yapıdığı yer... Banka ne vakit verecek acep yem parasını?»

Tosduğ'a dönerek devam etti:

«O şimdi belli olmaz, ak koyun, kara koyun.» Ayağa kalktı. Üstünü başını çırptı. Donunu çözüp

uçkurunu yeniden bağladı tekrar oturdu. Tosduk cevap verdi sözüne:

«Neye belli olmaz lan? Görünen dağın uzağı mı olur? Görürsünüz, hoca duracağında sizinkilerden yirmi kile hak fazla vermezler mi ona? Ben oğlum, şurdan kalk şuraya otur demem. Akşam sabah o kitabın başında.»

«İsterse uyku da uyumasın. Kalabalık oluyor, çocuklar suyunu almıyorlar diyorum sana. Hangi birine bakacağını şaşırıyor hoca. Ucuz etin suyu.»

«İkindin günü görmez, kokum kokum kokan Aşağı Obanın çocuğu değil mi altucu:

**«Aşağı Obanın uşağı
Belinden sarkar kuşağı
Anası gider bayır aşağı
Babası dolanır Kocadağı.»**

Deli Durmuş'un cevap vermesine kalmadan, iyi adam sözünün üstüne gelir dedikleri gibi, hocanın dağıttığı din kurtarıcı yavrulardan bir küme de sözlerinin üstüne geldiler. Bizim ağaların üçünün çocuğu da bu kümede. Boyunlarında keseler asılı.

«Durun!» deyip eğlediler çocukları.

«Yarıştıralım mı?» dedi Tosduk.

Deli Durmuş: «Olur!» dedi. «Pilâvdañ dönenin kaşığı kırılsın. Halep ordaysa, arşın burada.»

Koca Mevlût, aşağı basmadı: «Getirin!» dedi. «Ben onun babasıysam...»

«Bak bakalım Hocafendi, bizim oğlanların hangisi iyi okuyacak?» diye, oradan geçmekte olan öğretmeni döndürdüler. Öğretmen eline çocuk vermeyen hocalarla, çocuk babalarıyla uğraşa uğraşa yo-

culmuş, fayda etmeyince, eline geçen birkaç çocukla yetinmiş, katlanıp gidiyordu.

Çocuklar altı taneydi. Hocanın yanında olduğu gibi müslümanların en iyi, en saygılı oturuş şekline uyarak, sıradan diz çöktüler. Onların karşısına, oradakiler de diz çöktüler. Yalnız Tosduk ayaktaydı. Öğretmen şöyle köşeye yaslandı.

«Hep odada, evde okunmaz ya kitap,» dedi Tosduk, «haydın bakalım, herkes birer sayfa Kur'an okuyacak, millet dinleyecek. Öğretmen de var bakın.»

Önce, babası burada olmayan üç çocuğa okuttular. «Bismillahirrahmanirrahim» diye başlayarak, hiç kimsenin anlamadığı birer sayfa yazı okudu çocuklar. Mesele kekelemek veya kekelememek meselesiydi. Bunların içinde, Şapşakcının oğlu en iyi okudu. Oradakilerden bir ikisi: «Gördün mü tavşan alacak tazıyı,» diye söylendiler.

«Susun!» dedi Tosduk. «Herifin oğlunu çatlatıp da başıma iş açmayın.»

Kamalı hemen fırladı; bir parça eşek pisliği alıp çocuğun cebine koydu. Nazar değnesin diye...

«Allah selâmet versin. Müslümanlar sevinsin,» diye diye, gıptayla yolladılar bu üçü...

Kaldı kendi çocukları. Önce Deli Durmuş'unki okudu. Sararıp solmuş çocukcağız. Dudakları titriyerek, «Bismillah,» dedi, kitabın kapağını açtı. «Bismillahirrahmanirrahim,» deyip başladı. Çekincesinden kızara kızara okuyup bitirdi sayfayı. Sonra Koca Mevlût'inki, son olarak da Tosduğun oğlu birinci sayfaları aynı şekilde okudular.

«Bitti mi?» dedi öğretmen.

«Bitti,» dediler.

«İzin var mı; ben de bir şey soracağım çocuklara?»

«Hay hay Hocam.»

«Peki öyleyse. Ahmet sen söyle: 'Bismillahirrahmanirrahim,' dedin. Ne demekti o?»

«Allah bir demek.»

«Güzel. Okuduğun sayfada ne anlatıyor?»

«Allahın birliğini.»

Çocuğun babasına döndü öğretmen:

«Sen ne anladın?»

«Allahın birliği ve Muhammed'in hak peygamber olduğunu...»

Öteki çocuklara ve babalara da aynı soruları tekrarlayarak sordu.

Cevaplar:

«Allah birdir, demek.»

«Allahın birliğini anlatıyor.»

«Muhammed onun hak peygamberi,» diye gidiyordu.

Tosduk:

«Müslümanız elhamdülillah,» deyince, öğretmen:

«Elhamdülillâh ne demek?» diye sordu.

Cevap:

«Allah birdir...»

Güneş batmak üzereydi. Oturmanın tadı kaçmış, oturanlar ayağa kalkmışlardı. Şimdi birinci seçilecekti. Ama kim seçilecek? Babalarının üçü de: «Benimki iyi okudu,» diye direşiyorlar.

Dinleyicilere sorulsa, onlar da akrabalarını gösterecekler.

Öğretmen:

«Bana kalırsa üçü de iyi çocukların,» dedi.

«Okuduklarının ne demek istediğini anlasalar daha iyi olurdu.»

«Müslümanlık anlaşılır mı?» dedi Tosduk. «Müslümanlık anlaşılınca ne hayrı kalır? Allahın emri var. Müslümanlığı anlayacak kafa gelmeyecek dünyaya. Hazreti Muhammed annardı Müslümanlığı. Müslümanlık sadece okunur. Allah duyar.»

«Benimki iyi okudu.»

«Benimki iyi okudu.»

«Benimki iyi okudu.»

Ortada hangisinin iyi okuduğunu seçecek kuvvet yoktu ki...

Kamalı:

«Dinime imanına Bayram ağaninki iyi okudu!» dedi.

Mıstık:

«Dinini imanını dedirtme, seninki göz de elinki çingi parçası mı lan? Lâfını bil de söyle.»

«Bilmesem ne olacak?»

İsli Bayram yürüdü: «Sus lan,» dedi Mıstığa. «Bayram ağa avar yeri virmedi diye burda it gibi ürme.»

«İtin sesi geliyor. Bir evlek bostan yeri verdi de sen de kimseye söz düşürmüyon şimdi.»

Mıstık, Deli Durmuş tarafını tutuyordu besbeli. Deli Durmuş çıkıştı:

«Kim o it diyen Mıstığa? Çenesini ayırıvereyim çekilin de...»

Gürültüyü duyanlar oracığa koşuştular. Kadınların bağırması da bir ayrı:

«Babasının ağzına...»

«Anasının mezarına...»

Erkekler devam ediyorlar. Kimin konuştuğu belirsiz:

«Kerhanecil...»

«Dürzü!..»

«Çocuğunu...»

«Mercimekten ufağını...»

İşi ateşleyen Tosduğ'un kolundan tuttu sonunda öğretmen:

«Yahu Bayram Ağa,» dedi. «Neden boşu boşuna çene yorup komşu komşuyla kötü oluyorsunuz? Yarın hepimiz ölmeyecek miyiz?. Şimdi hangi çocuğun iyi okuduğunu Allah deftere yazdı. Orada öğreniriz...»

Tosduk başıyla tasdik etti:

«Ya benim beynimi kızdıran ne ya!» dedi. «Allahın bildiğini kuldan saklamak istiyor namussuzlar. Göz yok mu, âlemde? Onun karıldığı toprak ayrı, bununki ayrı...»

Karacanın damındaki çocuklar, bu gürültüden hiç habersiz, üşüsünler üşümesinler, her akşam yaptıkları gibi, gene giden güneşi çağırıyordı:

**«Gün gel gün gel,
Kır atına bin gel,
Soğuk kapını ört gel,
Sıcak kapını aç gel...»**

Çocuklar, yarın sabah yeniden doğacak güneşe seslenişlerinde, yüzyıllardır, bir türlü doğmak ve gelmek bilmiyen birçok ışıklara da sesleniyorlardı sanki. O ışıklar ki, hep soğuk ve karanlık kapıyı açıp gelmişler, gerçek ve iyi taraflarını getirip burayı aydınlatmamışlar...

Mahkemesi olanlar, ellerine verilen **gün kâğıdı**nı yitirmezlerse, öğretmeni yakalayıp gösterirler ve mahkemeye gidecekleri günü bellerler. Ama bir iki sormakla bitmez. Her rastladıkları yerde yeniden sorarlar. Kendisi unuttur da, seni unutmamakla zorunlu sayar. Öğretmen her şeyi bilir çünkü. Bildiklerini, gördüklerini, duyduklarını da unutmaz... Gün kâğıdını daha önce göstermiş, sen de okumuş, duruşma gününü tekrar tekrar söylemiş ve şu kadar zaman sonra, falanca ayın filânca günü demişsindir. Ara uzamış, kâğıt yitmiş veya eskimiştir. Sor sam bir, ne vakit gideceğim, diye düşünüp dururken, karşısına çıkıvermişsin:

«İyi adamsın, seni düşünürken üstüme geldin!» diye seviniverir.

«Hayrola?» dersin.

«Hayırdır. Benim mahkemenin gününü unuttum. De bir ne gündü?»

«Getirdiğinde kâğıdı okuyup söylemiştim. Ak lım defter mi?» demekle kurtulamazsın. Başları darda kalınca koşacakları tek kişisin. İşte bu yüzden cep defterinin bir yanını da mahkeme günlerine ayırmıştım. Öyle işe yaradı, sormayın. Tam yapılması gerekli bir işmiş. Daha ilçeden döndükleri gün yazdırıyordu çokları. Nelerine gerekti, korkulu düş görmektense, uyanık durması yeğdir. Kâğıdı yitirmeden yazdırsınlar da, gerisini yazan düşünsün. Bunu böylece sürdürmek ve zevkle yaptığı inancını vermek, öğretmenin yapacağı diğer işlerde de köylülerin ona yardımını sağlar ve elbirliğiyle birçok şeyler yapılmış olur. Bunun gibi, basit bazı şeyleri bilerek, köylülerin yanılıp ya da bileme-

dikleri anlarda şıppadak doğrusunu söylemek de öğretmenin her an karşı karşıya olduğu bir durumdur. Öğretmen, karanlıkta yolunu bulmak için köylünün sarıldığı bir değnektir. Bu yöne köylülerin ne kadar önem verdiklerini belirtmek için, şu küçük olay yeter:

Ağaçlı'nın iki öğretmeni var. Okuldan yeni çıkıp geldi çocuklar. Bir gün, hepimizin yaptığı gibi, ellerinde birer değnekle yaya yapıldak yola düşmüşler, ilçeye gidiyorlar, bir toplantı için. Biri eşekli, ikisi yaya olan üç yolcu geliyor karşılarından.

«Selâm.»

«Aleykümselâm.»

«Nerden gelip nereye gidiyorsunuz; kimsiniz?»

«Biz, Ağaçlı'nın öğretmenleriyiz. Şehire gidiyoruz.»

«Biz de Yapraklı'danız. İkidine ne kadar var; saate bir bakın...»

Çocuklar saate bakıyorlar:

«İki!»

Adamlar hiçbir şey anlamıyor bundan. Gün aşağıya sarkar da saat ikide kalır mı? Neredeyse akşam olacak. O vakit saat on ikiyi bulacak.

«Yanıyorsunuz; saatinizde yanlışlık var,» diyorlar. Bunu söylerken, babadan görme, eski saatten, yani hocañınkinden başka bir şey akıllarına gelmiyor ama, öğretmenler anlıyor işi.

«Bizimki yeni usul, alafranga,» diyorlar.

«Peki, bizim usule vurunca kaç olur?»

«...?»

Olumsuz not almalarına yetti bu. İki yıldır duymayan kalmadı hikâyeyi. Ölçü yaptılar gitti. «Ki-

reçli'nin öğretmeni de Ağaçlı'nınkiler gibiymiş. Yer-
ralın öğretmeni Ağaçlı'nınkiler gibi değil, iyiymiş.»

Öğretmenler, Cumhuriyetin yollayabildiği tek
ışık, o kapkaranlık yerde, kara deride bir ak tüy
gibi... Namazlığı, yazının, saatin, her şeyin eskisini
öğrenmeye ve değiştireceği yerde, oraya uymaya zo-
runlu mu, değil mi, tartışılmalıdır. Gerçek olan, o-
rada akşamların hâlâ onikide olmasıdır.

Mahkeme deyip akşamı ettik. Oysa, daha diye-
ceklerimize geledik bile.

Mahkeme salonunda ayak izleri kurumayanla-
rın en önünde babamla Baykuş Emmi gelir. Babam
daha eşekten inerken veya heybeyi omuzundan in-
dirirken fırlatıverir **güncesini**.

«Unutturma, bir gün önce söyle!» der, işine ba-
kar.

Baykuş Emmiyse, köyün en akıllısı. Gününü
yazdırmaya çalışır, gideceği günü. Ama öyle de me-
raklıdır ki, aşağı yukarı her gün sorar. Gün aşır-
dığı pek azdır. Mahkemesi de bir değil, iki değil. Bu
vesileyle kimlerle neden dâvalı olduğunu anlatır.
Evi okula yakındır. Elinde bir ekmek dürümüyle çı-
kar hep. Ya ekmeğin yarısını tandırda gevretip di-
ğer yarısının içine sarmış; ya da soğan dürünmüş-
tür. Bir yandan onu yiyip, bir yandan avucuna hın-
kırıldığı sümüğünü kaput donuna veya duvarın taş-
larına sürerken, bir yandan da bana seslenir. Benim
soluk almak için dışarıya çıkmamı beklemiştir za-
ten.

«Efrence kaç bugün?»

Söylerim.

«Ana baba hesabından ne olur?»

Onüç çıkarır onu da söylerim. Durur. Sümüklü
elini yeniden siler üstüne. Dürümü o eline alır. Öte-

ki temiz elini önüme uzatarak hem parmaklarıyla, hem de söylenerek saymaya başlar:

«Demek efrence yirmibeş olduğuna göre, ana-baba hesabından oniki ediyor. Kara Bayram'la olan mahkeme, girecek ayın üçünde olduğuna göre, sekiz gün var. Eski hesaptan çıkacak ayın yirmisine mi geliyor?.. Öyle olunca bugün günlerden ney, ısnayın (Pazartesi). İsnayından ısnayına sekiz, gelecek bugüne mi gideceğim şeere?..»

«Herhalde,» derim.

«Bir de Fakı'nın oğluynan var,» der.

«Devresi ayın onsekizine. Gelecek ısnayına olansa girecek ayın üçüne denk geliyor.»

«Tamam.»

Parmaklarını makine gibi işletmektedir.

«Ana-babaca olunca, çıkacağın yirmisi miydi? Sonraki ne olur; onbeş gün aralar. Gireceğin beşine gelir. İsnayından ısnayına sekiz, ne eder, yirmi sekiz eder. Salı yirmidokuz, Aksaray pazarı (Çarşamba) otuz. Beş gün kalır. Perşembe bir, cumayı iki, köy pazarı üç, Ulu pazar dört, demek aradan bir ısnayın atlanacak; gelecek ısnayına da öteki...»

Nasrettin'in çömlek hesabı gibi... Ucu bucağı yok. Dâvaları daha az karışık değil. Öteki alacağını vermemiş, beriki harmanını çalmış, su da tırmanını geçmiş, tarla benimdir diyormuş. Zilliyet ispat edecek de... Köyün toprak işleri de Baykuş Emmi'nin kafası ve işleri gibi karışık, eskice...

Şehire gideceği günleri kafasında sıraladıktan sonra, mahalle odasına gidip Hasta Hüseyin'in karşısına oturur Baykuş Emmi. Nasıl mahkeme günlerini bir, bir daha hesaplıyorsa benimle; oda cemaatıyla da her vakit tekrarladıkları yârenlikleri vardır.

«Yonana yesir düştüğümüzde...» diye başlar. Ben de az dinlemedim. Cümleler bile değişmez. Sonra Yunan zabitlerinin kendine yaptığı muameleyi, «Türko!» diye çağırıldığını ve öğrendiği Yunanca kelimelerle onlara nasıl seslendiğini kelimeleri ay-nen söyleyerek anlatır. Unutmasının olanağı yok-tur. Kafasında yalnız askerlikte gördükleri vardır. Dünyayla teması askerliği süresince olmuştur.

Esirlik hikâyesi bitince, araya lâf karıştır:

«Kaç sene oldu Emmi bunlar olalı?»

Artık baştan başlar:

«Ben 305'liyim. İbrahimli babam ıçık ufak yaz-dırmış, askere geç gitsin diye. Kömük Veli'ynen iki-mizin duhulü birdir. Altıncı ayın yirmi ikisinde Konya'da teslim olduk...»

Kaçın altıncı ayı olduğunu bulup çıkaramaz, kafasının bir köşesine kazılmış nasılsa...

Kaç yaşında olduğunu araştırmaya başlarlar. Eski hesaptan (Peygamber yılı) hangi yılda olduğumuzu sormak için adam salarlar. Söyleriz. Ama bu hesaba göre yetmiş merdiven dayamıştır Emmi. Kabul etmez.

«360 da almam, 370'e koymam demiş Allah. Se-ne 70 olsa, dünya batar. Kıyamet kopar. Daha 70'e var,» der de başka demez.

Öyleyse Emmi kaç yaşında? Onu da araştırır-lar.

«Halil Emmiyin düğünü olurken doğdum!» der köyün en yaşlısı Koca Ali, düğün ne vakit olmuştu? Halil Emnisinin bir kaydı kuydu, izinnamesi yok ki elde.

«Halil Emminin düğününü nidecâm; o büyük kıtlıkta daha don giymemişim. (Köyde 7-8 yaşına

kadar kız erkek entari giyer çocuklar.) Ağaç ata binner, Dingilli Rüstemle yarış edermişiz...»

Ama büyük kıtlık ne vakit oldu? Bütün bunlar, köyün belirsiz tarihi... Ne bağ, ne dizgin, alabildiğine özgürlük. Doğ doğana, öl ölene, Yaşa yaşayabildiğin kadar. Her yıl bir öncekinin, her gün bir öncekinin, her konuşulan bir öncekinin aynı...

Yeni yetmelerin yaşları belli mi? Anam her hesaplayışında ayrı yaşta çıkarır beni. «Karşıda patates sökerken ağrım tuttu...» diye başlar.

«Peki şimdi kaç yaşımdayım ben?»

«Şinasi hocayı Arab'ın vurduğunda sen karnımdaydın, iki canlıydım...»

«Eee?»

«İshak çavuşun öldüğü yıl doğurdum.»

Babama soruyorum.

«İshak çavuş ne vakit öldü?»

«Karabayırdan bir yeğın sel geldiği de Keskin Ali'nin çocukları boğuldu. O bahar değil de, ertesi bahar öldüydü.»

«Peki ben kaç yaşındayım?»

«Anana sor!»

«Senin yaşın?»

«Allah bilir, doğal yaşıyorum! Ananı kaçırdığımda Deli Musa muhtardı. Askerden döndüğümde sen iki yaşında kadardın. O yıl çok yağmurlu geçti. Talaşların koca söğüde yıldırım düştü...»

Dedem doğrular gibi oluyor:

«Eşrefin tahsildarlığında doğdun. Sonra bir celpci geldi; seni yeni doğmuş gibi yazdı. Üç yaşında vardın. Bir de soyadı verdi. Fakat o kayıt «**Muskai sani**» ye geçmeden kalmış.»

«Neden Makal aldın soyadını?»

«Ben mi aldım yavrum, adam tuttu, 'sana da

Makal veriyorum' dedi. Uydurdu uydurdu bir ad taktı herkese. Kötü Veli uzaktan gelirken: «Yürü lan Habigon!» dediydik, tuttu herifin soyadını «Habigon» koydu. Aşık oynarken hep ütülürdü Veli. Kemiklere yalvarırdı kızınca: «Ulan kemik, ha bi gon» derdi, hiç durmadan. Kendi aramızda, söylediğini ad yapmıştık ona. Celpci de soyadı yaptı...»

Konuşuyoruz, kayıtların, soyadlarının gereksizliğinden söylüyor. «Kırk yıllık Cinavlara Makal demek de ne oluyor?» diyor. «Kürt Ali'nin yaptığını biliyon mu? Buraya bir hap dağıtan doktor gelmişti. Kürt Ali'yi muayene ederken yaşını sordu. O da: «Anamdan doğal yaşarım,» deyince, doktor kızdı:

«Git, acele nüfus kâğıdını getir!» dedi.

Kürt eve gitti geldi.

Sordu doktor:

«Yaşın kaçtır, ver görelim,» dedi.

Ne bilsin bizimki. Gördük mü nüfus kâğıdı? Bir tutam hükümet kâğıdı (makbuz v.s.) getirmiş. Doktorun önüne fırlatıp attı can sıkıntısından.

«Bak bakalım,» dedi, «kaçım yaştır!»

Bir hapisane arkadaşım vardı, Veysel.

«Kaç ay oldu gireli?» dediğimde.

«Kavaklar gazel dökerken girdim; sen hesabet gerisini,» diye hapisane avlusundan kavakları gösterirdi. Nisan sonunda yeşermiş kavakları. Şimdi anacığım yanımda olsa da, aydan günden söz etmeden desem ki:

«Ben bu hastahaneye ilk kar düştüğü gün yatım. Sol böğrümde bir sancı var; geçmek bilmiyor. Aksine, sizleri düşündükçe artıyor. Hele dört gün sonra yılbaşı. Yeni bir yıl daha giriyor. Yılbaşı, ye-

ni bir yıl girmesi sizlere bir şey söylemez bilirim. Şu yıldaymışız, bu aydaymışız, sizin ne işiniz var bunlarla. Oysa benim yattığım şehirde herkes yeni yılı karşılamaya hazırlanıyor. Bir yaş daha ihtiyarlıyoruz diye üzülenler var. Belki bunu unutmak için olacak, bilmem, kaç yüz liraya yılbaşı balosu için elbise yaptırdığını söylüyor kadınlar. Sen, ya sen, benim garip anacığım, gelin olursun Kel Hatçe'nin samanlığında. Ne gelinliğin, ne kızlığın belli olur. Giydiğin aynı, duyduğun aynı hep. Yaşını bilmezsin ki yaş günün olsun. Burada da kadınlar bilir, fakat saklarlar yaşlarını.

Bugün senin, babamın, kardeşlerimin ve benim kaç yaşına basmak üzere olduğumuzu düşündüm. Hiç birimizinkini tam olarak çıkaramadım. İçimizden bir benim kimlik cüzdanım var ama, o da celpcinin yazısına göre... Yukarı ebemin seferberlikte Süleyman dedemin alınından kurşun yiyip kanlı dereye eşik olduğu sıralarda, senin Nevriye kadar olup, öksüz kaldığını söylediğine göre, Nevriye de şimdi 10'unu aşmış gözüktüğüne göre, şöyle böyle 50 yaşında varsın. Hasta halimle ancak bu kadar hesaplayabildim.

Ayşe senden üç yaş küçük, topal Mehmet Ali'nin davetlisi olarak Dadasu'na gittiğim yıl doğdu, derdin. Demek onun yaşı da belirsiz. Ya onun doğacak çocuğu, acaba onun yaşı belli olacak mı? Okuttuğumuz çocukların kaydını bulup diploma veremediğimize göre, onun da ketum kalıp kalma-yacağı belirsiz...

Rahmetli küçük kardeşim İsmet'i düşündüm. Çayın buz tıttığı yıl doğdu, derdin. Cehalete, bilgisizliğe kurban gitmese şimdi aslan gibi delikanlı olacaktı. Ayşe'nin çocuğu da belki kışın iyi geçtiği

yıl ya da kışın şiddetli geçtiği sene doğacaktır. Belki köy eşrafından birisi ölecek. O da onun öldüğü seneye anılacaktır.

İstemedem, bizim eşeğin yaşını da merak ettim. Harmanları sel götürdüğü yıl satın aldığımızı biliyorum. O vakit ufacık bir sıpaydı. Şimdi hatırlamıyorum harmanı sel ne zaman götürdü...

İşte böyle sana yazdığım mektuplar aylarca hanın duvar yarığında bekliyor. Ayda yılda oradan bulup getiren olsa, muştuluk ne versem diye eteklerin tutuşur. Sonra okutacak kimse bulamazsın.

Yaa! Benim gözü yaşlı, bağı taşı anacığım.

Hâlâ kel öküz, kara sabania kara kara inanışlarla orada yaşıyorsunuz gûya. İlgisiz, ilişiksiz, ayrı uzak olarak dünyadan. Evler aynı; yollar aynı ve her şey aynı... Kış gelir yatar, yaz gelir tarlaya karşınız.

Ya dünyada neler oluyor bir bilsen. Dev adımlarıyla yürüyorlar; yürütüyorlar. Ama dünyanın da sizlerle ilgilendiği yok.

Evlerine çam ağaçlarını yerleştirip, dallarının altına pırıl pırıl incik boncuk doldurup asanlar arasına hoş geldin yeni yıl. Ama bizim diyara ne sen hoş gelebildin, ne biz hoşlayabildik seni. Çünkü, bizim için her yıl bir. Hanginizin girip, hanginizin çıktığından haberimiz yok...

S Ü P R Ü N T Ü

İkinci namazını bitirir bitirmez, lâstiklerini giyip çıkıyor anam. Başlayalı on gün kadar oluyor. Daha yeni. Her gün böyle. Sabah, öğle ve ikindiye, yani beş vaktin üçünü evde kılıyor kendi başına.

Bu üçüncüyü bitirdi mi durumu değişiyor, elleri ayakları tutuşuyor çıkmak için. Ama alıştırdı gayri. Önce lâstikler giyilecek, sonra örtüsünün uçlarıyla ağzını yüzünü saracak. Bir de, evde ne bulursa hediyelik, çabuk tarafından onu alacak ve yürüyecek. «Aşure Molla» kadının evine. Dışarıya giderken giyiminde bir değişiklik olmaz lâstikten başka. Onun için lâstik deyip duruyorum. İçerde de dışarda da aynı hırka var sırtında... Başının ağrıyıp durması, burnunun akması, öksürüp aksırması bu yüzden midir bilemiyorum. Bilemiyorum dememin nedeni, ananın bu durumdan kurtulmak için Molla Kadının yanına gide-gele kafamı karıştırmış olmasıdır. Sadece bu durumdan kurtulmak için olsa gene neyse. Öte dünyaya gidince de rahatını garantiye almak istiyor...

Sabahı da var bu için. Daha doğrusu şafağı var. Adına «tak-tuk» dediğimiz ve bu adı gerçekten haketmiş üstü kapalı bir nalını var evin. Şafağın sökme vakti ilk ananın ayaklarını öper bu takunya. Tak-tuk ettire ettire onunla abdestini alır anacığım. Arkasından dışarıya çıkar yine. Kaybolur. Namazını dönüşte kılacaktır. Tabii takırtısından uyanmıyoruz gayri, alıştık. Onun için akşam çıkışları dikkatimi çekiyor ya. Ama biliyorum, hangi yarışı kazanmak için nereye gittiğini. Belki de, belki değil, muhakkak, akşam çıkışında onun kafasına ekilen tohum gece boyunca büyüyor ve anacığım, sabahla beraber bu tohumun meyvasını toplamağa gidiyor. Erkenden davranması, dediğim gibi; diğer kadınlardan önce yetişip yarışı kazanmak içindir.

Dönen dolabın yapısına ve içindekilere dair ufak tefek sözler kulağıma gelmiyor değil. Fakat

işin gerçeği ancak anamdan öğrenilebilir. Oğlundan gizleyecek değil ya. Aksine, bizler de faydalanırız. Sonra mendil diye cebinde gezdirdiği ve sümüğünü silip durdurduğu beze doldurup her sabah için* de herşey bulunan bir çıkmın toprak getirip bir pe-teğe biriktirmesi ne ola?

Sorduğum zamanlar: «Camiden,» deyip, başka birşey demiyor.

Bir gün, aceleye getirmeden öğle namazını bitirip ellerini yüzüne sürer sürmez, konuşmaya başlamak istedim.

«Ana!»

«Ne var yavrum?»

«Şey ana. Yine birazdan Aşure Mollanın yanına gideceksin.»

«Ne olmuş yavrum bir ben miyim giden? Sa-dığın karısı, Hasan ağanın karısı...»

«Onu demiyorum anacığım. Gideceksin, yani, yine git. Yalnız neler yapıyorsunuz onu söylemedin. Muhakkak hayırlı şeyler...»

«Tövbe tövbe! Hayırsız iş yapılır mı? Aşure Molla okuyor, üflüyor, hepimiz de dova ediyok biriken garılar. Soona, şık Veli geliyor. Ne vaızlar veriyor görsen. Keşke kız olsan da seni de götürsem.»

«Aman istemem kız olmayı anacığım, onu geç bir kalem. Neler söylüyor Molla Karı ile Şık Veli?»

«Molla okur üfler, şeytanları defeder başımızdan. Soona, Şık Veli demeye başlar diyeceklerini. Çalışmayın der, elinizi havadan, dilinizi dovadan ayırmayın der. Gece gündüz ibadet edin der. Öte dünyanızı kazanın; başka bir şeye elinizi sürmeyin der...»

«Peki, sabah erkenden çıkınca camiye mi gidiyorsun hep?»

«Heye.»

«Anahtar kör hocada değil mi?»

«Varıp uyandırıyorum. Benden evvel gelip alan olmadıysa, götürüyorum anahtarı. Alan olduysa koşa koşa camiye varıyorum, payıma ne kadar süprüntü düşerse alıp geliyorum...»

«Süprüntü mü?»

«Görmedin mi petekte? Camiyi süpürüp bölüşüyük öteki garılarınan. Hepsi geliyor.»

«Ne oluyor anacığım, ne olacak süprüntü? Diyelim ki camiyi süpürüp temizleyerek sevap kazanıyorsunuz. Peteğe doldurup nideceksiniz süprüntüleri; onun bunun ayağından dökülen pisliği?»

«Tövbe de yavrum; tövbe de benim güzel oğlum. Helâl etmem ak südümü.»

«Tövbe, tövbe! Peki?»

«Icık daha biriksin hele; şo duvarda asılı küçük kasnağınan kerpiç keseceğim...»

«İyi, samanı falan hepsi içinde... Kerpiç için birbir...»

«Keseyim de hazır olsun. Elim yetişip gözüm görürken elimle hazırlayayım mezarımın şeyini...»

«Aman ana dur, daha...»

«Dahası mı var; bir ayağı çukurda sayılır benim gibilerin. Az mı oldu. Yaşadığım günleri unuttum.»

«Mezarın şeyi ne oluyor?»

«Yapıp hazırlayayım da mezarımın sapma taşı yerine o kerpiçleri koyun. Vasiyetim olsun şimdiden.»

«Bunu da mı Hocaker Aşure Molla söyledi?..»

«Bundan daha sevap şey yoğumuş Mehmed'im.

Sorgucular gelince, ellerin mezarlarını zangır zangır titretirken, cami toprağından yapılmış kerpiçleri görünce topuzlarını geri çekecekler, kerpiçleri öpecekler.»

«Bunu da mı Veli?..»

«Ya kim diyecek ya, bunu da Veli dedi...»

Güzel olmayan bir yanı var mı? Düşündüm bunun üzerinde. Şunu bulabildim: Neden bu sevaba dört, beş kadın girme yolunu bulmuşlar da, ötekiler yoksun bırakılıyorlar? Bir de, erkekleri de aynı yöle yönelterek Yangeldizmin gevşemiş yanlarını perçinlemiyorlar?...

Açtım bunu da.

«Usul usul olacak,» dedi. «Bizler, kocalarımıza, konuya komşuya deyip de...»

«Onları da değil mi?»

«Ya, ya!»

«Süprüntü yeter mi o vakit?»

«Aklına gelene bak hele. herkes kaderine küsün. Kimse kimsenin nasibini alamaz...»

SÖZ BİR ALLAH BİR

Bir aya varıp çatıyor okul açılalı. Semtine uğrayan yok. Birkaç çocuk avlu duvarına yaklaşıyor, öğretmenleri görünce geri kaçıyorlar. İnsan, şu okul öğretmen denen nesnelere hâlâ bir korkuluk olmaktan çıkarılamamasının üzüntüsünü çekiyor. Ne yaparsanız yapın, değişmiyor bunlar: Bahara kadar okula alıştıırırsın bir kısmını sürükleye sürükleye. Yazın gene soğurlar okuldan. Okumayı yazmayı da unuturlar, bir uçtan. Güz gelince, ayak ayak okula yaklaşma faslı başlar. Ele geçebilen bütün sınıflar-

daki çocuklara, yeniden okuma-yazma tekrarı yapmak gerekir mevsimin başında...

Daha epey var karın yağmasına. Demek caminin yanındaki «Sıbyan Mektebi»ni açıp çocukları toplamasına vakit var köy hocasının. Ama, mahal-le mektebi açılmamış olduğu halde gene gelen yok. Gelmemenedenleriyse sayılacak gibi değil. Çocuğun keyfi, babanın keyfi, geçim derdi... Bunlardan tutun da, öğretmene, öğretmenin ailesine kırgınlığa, okulun bir angaryadan başka bir şey olmadığı hakkındaki telkinlere kadar uzar gider. Okula giderlerse çocukların, namazlık, Kur'an ezberi dersleri alamıyacağı başta gelir şüphesiz. Koca kitabı zihnine yazarak «hâfız» olmak gibi paha biçilmez bir aşamaya erişmeleri mümkünken, çocukların beriki okula gitmesine yatacak aklı siz gösterin de ben göreyim. Babaların aklını bu işe yatırabilmek, en büyük güçlük olarak, öğretmenlerin karşısında dağ gibi durmaktadır...

Sonu olumsuz bir harekete yeniden girişmek gerek. Çocukları tek tek yakalayıp içeri almaktan başka çare yok. Altı yıldır hep aynı yolu izledik. Bu verimsiz yoldan gayrı bir çıkaryol bulamadık. Hele ilk yılın başında tam bir buçuk ay, ne çocuk, ne de çocuk okutacak yer bulamayıp köyün orta yerinde şaşıp kalmıştım. «Okulun taş ve çatı kısmı hazır, öğretmeni bekliyor» diye çatır çatır rapor yazarak Bakanlığa bildiren millî eğitim memuruna: «Hani?» diye yazdım birkaç kere. Bana da okulun hazır olduğunu söylemişti. Ama ben, hazır değil, yarım bir okul binası bile bulamamıştım köyde... Şikâyetlerime kızdılar. «Sen yüksek bir makama yazı yazmasını öğren önce, o ne şımarıklık?» diye çırkıştılar bana. Her zaman, tekrar ettiği «köylünün

yumurtasını ye, yat» sözünü söyledi gene. Yumurta yemedim ama, bir buçuk ay yattım. 15 Kasım'da, bir ikindiüstü, hocanın gönlüne girerek, başında poşu sarılı dört çocuğun kolundan tutup camiye oturttum. Bunlar ilk öğrencilerimdi. Karşlarına geçtim. Mesleğimin ilk dakikalarını yaşıyordum. Fakat aynı dakikalar içinde, bana bakma ve danışma gereğini duymadan kalkıp kalkıp gittiler. Çünkü babaları gelip, öfkeyle çağırdılar kapıdan:

«Lan Ali, ne dediydim ben sana; tokluları su la. Yürü!»

«Dışarda güneş iniyor. Git eşeği bul gel vakitken.»

«Getir lan ayağındaki eski **keliği**, bacın giyip suya gidecek...»

Aynı şekilde tekrar, o yılın sonuna kadar sürdü, tutup camiye aldığımız çocuklar, gerektiğe, hep çağrıldılar. Görünüşte de «Okul binasında dehşetli öğretim» yapıyorduk.

Yıllarca sonra, Ankara'da rastladığım o zamanın millî eğitim memuru «Sen yalancısın,» dedi. «Bir memur, hiç söyler mi maiyetinde çalışan bir öğretmene, köylünün yumurtasını ye yat, diye? Doğrudan kanunî cezayı icabettirir. Gazetecilere söyledim de, «tekzip et» dediler. Acıdım sana. Tutundu kitabı, pişmiş aşı soğuk su katmıyayım dedim.»

Dilin kemiği mi var? Yazılı bir vesika olmadığı için, tekzip de edebilirler...

Atandığım ikinci köyde de, camiye çocuk toplamak için aynı şeyleri yapmıştık. Orada camiye de çok kere açtıramadık.

Gittiğim üçüncü köy olan kendi köyümde de, üç yıldır aynı şeyler. İlgililerin önümüze gerdiği en-

gel iplerinin yanında, köyün yerinden oynatılması zor, durgunluğu var...

Demiştim ya : Yine harekete geçtik bu günlerde. Devam fişlerini mühürleyip dağıttığına şükrediyoruz muhtarın. Sonunun boş olduğunu bile bile boyuna fiş dolduruyoruz. Mahkemeye gitti mi fişler, ilk duruşma Şubat'ta yapılır, ikincisinin günü de tarla mahkemesi gibi Temmuz'a atılır... Çalıyı tepesinden değil, yaprağının ucundan tutup sürümektir bu... Gayret başa düşüyor.

İlk Ömer Sak'ı yakaladım avlunun dışında. Topaç döndürüyor. Kimsesi yok. Evde ihtiyar bir ninesiyle kalıyor. Dördüncü sınıfta. Konuşmak için yanıma yaklaşmasını söylüyorum; kaçıyor

Uzaktan:

«Ömer, niye gelmiyorsun?» diyorum.

«Ben ev geçindiriyorum.» diyor.

«Topaçla mı?»

«Eh, sen öyle bilirsin.»

O sıvışıyor.

Birisi: «Anam hasta,» öbürü: «Babam beni Konya'ya gönderecek,» deyip sıvışıyor.

Ötede, öğretmenlerin evindeki döğüşü duyuyoruz. Çocukları istenenler, hücum etmişler eğitmene.. Anlatıyor öğretmen: «Bizimkiler de aldı direkleri, üleşini sereceklerdi ötekilerin. Ama bırakmadım. Üstelediler, sövüp saymaya başladılar. «Çıkın da gösterelim gönlümüz yokken çocuk isteyip, sıkıştırıp durmayı» diyorlardı. Duramadım. «Hücum lan! dedim kardaşlarıma. Hücum Irza, Katık! Ölü üstüne mi geliyor deyüsler!»

Çeşmeye doğru gidip geliyoruz akşamüstleri. Başka nereye gideceksin? Hareketsizlik iliklerimize dek sinmiş. Bir zamanlar, Türkçecinin verdiği «bah-

çenin bir köşesini tasvir etmek» konulu kompozisyon ödevini yazabilmek için bir arkadaş, o hafta her gün son dersten çıkınca yatağa gider, pencereden bahçeye bakar dururdu. Bizim işler de öyle, gece kapan, gündüz kapan diyeceğim geliyor ama, dışarıya bakacak pencere var mı? Değil bahçe köşesi tasvir etmek, ne yapacağımızı bile saptayamıyoruz. En iyisi, şu güz günlerinin güzel ikindilerini çeşme yolunda gezerek geçirmek.

Çocuk, babalarını bulup yakalıyoruz gezerken. İşimiz derdimiz bir iki fazla çocuk getirebilmek. Bu da adamların gönlünü etmekten başka hiçbir şeye bağlı değil. Fakat, hepsinin ilk sözü: «Hocalar, üstüme gelmeyin; Allaha söz verdim!» oluyor. Her birinin sebebi ayrı, ama bir yola çıkar:

«Anam ölürken başucunda okuyacak adam bulamadım. O gün karar verdim, Mehmed'i Kur'an mektebine salmaya.»

«Çocuğun otuz sayfa ezberlenmiş var. Söz gelimi, babamın mezarını boş koymasın, gidip bir fatiha okusun, ben ölünce benimkini boş koymasın diye okuduyorum. Fakat babam kalksa da, «öteki okula sal çocuğu» dese, yine almam hocanın önünden.»

«Hem Allaha söz verdim; hem Karaköylülere. İki senedir İmamsız durur, heriflerin köyü. Bunun yetişmesini bekliyorlar. Hakkını bile kestik: yıllığı doksan kile buğday...»

Kalemci, Bektaş Hoca, Ali Hoca, Kör Kadir Hoca olmak üzere, dört hoca var hâfız yetiştiren. Çocukların bir kısmı ona, bir kısmı berikine gidiyor... Ben hep, bu çocukların nasıl birer insan olarak yetişeceğini, sonlarının kendileri için olsun, köyleri, milletleri için olsun ne olacağını düşünür-

yorum. Bu bakımlardan, bizim köyden çok ileri olan Ağaçlı köyün yetiştirdiği düzinelerle hâfız çocukların, bayram arefelerinde ilçenin Ulu Camisinde duvarlara şürtünerek, kendilerini dine hizmet etmişlerden saydırıp Kur'an'dan âyetler mırıldanarak diwendikleri gözümün önüne geliyor. Daha çok düşünüyorum. Alnım kırış kırış oluyor...

Seni düşünmeye bırakırlar mı? Çocuğunu Kalemciye yollamakta olan Deli Ahmet geldi yanıma :

«Hocalar, mikdar kâğıt göndermiş. Barnak basmadım. Yüz yüzden utanır, tatlı dil yılanı delikten çıkarır diye size geldim. Bu çocuğu bana bağışlayın,» dedi. «Allaha söz verdim. Elli sayfa ezberi var çocuğun. Olüyük deseniz bir dakika ayıramam. Allah etmesin, mahvolur çocuğun emeği. Ne dersiniz deyin, bunu teklif etmeyin bana. Çık Yalımın kayaya ulu deyin uluyayım. Ayda iki kile arpa veriyom hocaya. Tek ekmeğe muhtaç gitsem yine bırakdırmam.»

«Geçen Perşembe mezarlığa gidince bakdım ki dedesinin mezarının başına diz çökmüş, su gibi akıyor... Düşünün beyler, daha sekiz yaşında bu oğlan. Ulemâ olur büyüyünce. Suvacık suvacık yaş boşandı gözlerimden. Şapır şapır öptüm sevincimden. De bakalım, eliniz varsın da şuncağızı dersinden ayırın...»

Sonra:

«İdalı inadı sanmayın ha!» dedi. «Benimki onun söz vermesine benzemez!»

Şuymuş İdalınıniki: Bahar gelince çıraklar tazelener ya. İdalı da her yıl çırak durmakla geçinir. Hatıbın oğlu çağırmış bir bahar:

«İdalı, bize çırak dur!» demiş.

«Duramam!» demiş. «Adana'ya söz verdim.»

«Ne sözü yahu?»

«Çapa çapalamaya gideceğim. Ta kışın çorba içerken söz verdim. Adanaya. Git eve, avratdan sor istersen. Adana'ya söz verdim ben...»

Çapanın gelini eve geldi bir akşam. Öteki öğretmenlerin evine gidenlerden, bize de gelip duranlardan birisi. Yalvarıp yakarıp çocuğu sildirmek, ya da gelmeyeşine göz yumulmasını dilerler.

Koynundan bir ekmek topacı çıkardı:

«O ne o?»

«Şey emmioğlu. Çapanın oğlu (kocası) şo köylerde yapı yaptı geldi. Ağası halva sarmış yağlığına. Boş gitmeyim dedim de bir dürümlük aldım yanıma, Ahmediniz uçun,» dedi.

Ve ekledi:

«Gelir gelmez Kör Hocanın yanına gitti. Çocuğun ne kadar ezberlediğini sordu. Getirdiği parayı götürdü verdi. Üç aylığını verememiştik... Ben de miktardan gelen möhürlü kâğıdı gösterdim (devam fişi). O saldı beni buraya. Hoca demiş ki ona, muallimin elinden kurtar çocuğu. O da bundan korkuyor. Allaha söz verdim; gelmesin üstüme diyor. Bak kazandığımı hocaya veriyom. Onun da büyüyor, bir oğlu; anlasın halimizden, diyor...»

«Ben de hükûmete söz verdim,» dedim. «Ben onu takip etmezsem; çocuğun yakasını bırakırsam. hükûmet «mapis» eder beni.»

«Hökûmetten sana bir kötülük gelecek olursa, kocam da eteğindeki taşı döker; gece gündüz senin için kopturur. Mapise girersen azığını çeker. Can evimden demiyorsam ölü yüzünü öpeyim bidenimin. Söz bir, Allah bir...»

Yeni atandığım göreve başladığım dairede benden başka oniki kişi daha vardı. Müdür, onun iki tane yardımcısı, baş kâtip, sicilci, falan derken; evrak memuru Mehmet Beye kadar iniyordu. Bir de ben karışınca onüç olduk. Hademeler bu listenin dışında.

Dairede, göreve başlama sırasında en son geldiğim gibi, görevim de sondan birinciydi. Herkes köşesini tutmuş, masasına oturmuş, önlerinde daktiloları falan, tıklar tıklar çalışıyorlar. Bana ne yapılacak bir iş, ne oturacak bir köşe bulunmadı önce. Sıkışık durumda çalışıyorlar zaten. «Dinlenedur hele,» dedi müdürüm. Sabahları geliyor, boş bulduğum bir sandalyeye oturarak ya gazete karıştırıyor, ya da Kerim olursa onun dibi bulunmaz anılarını dinliyordum.

Her şeyin bir sınırı var ya, günün birinde, ben de memurluğumu hissedecek düzeye getirildim. Üstüne eski defterleri, işe yaramaz yazıları, buruşuk kopya kâğıtlarını koydukları masanın boşaltılarak bana teslim edilmesini emretti müdürümüz. Hemen boşalttılar. Kıymetli ve efendi bir kişi olan İbrahim Ağa şöyle bir sildi masayı. Aynı odada üç masa daha vardı benimkinden başka. Oda arkadaşlarım, ellerini atınca hemen kullanacakları bazı malzemenin masadan alınıp dolap köşelerine kalkmasına kafa kıvrırken, benim de bir yerim olmasına sevinerek, oturdum masama. Kapıdan girince hemen sol yanda, sıkışık bir durumdaydı. Kapı açılıp kapanırken hep ayağa kalkarak sandalyeyi çekmem gerekiyordu. Çoktan katlanacağım bunlara. Varsın, arkadaşların masaları camlı cumlu ol-

sun. Termit mikroplarının delik deşik ettiği bu masa çok bile bana. Zaten memuriyetim de sığıntı gibi bir şey. Ne iş yapacağımı, çevremdekiler, atayanlar gibi kendim de bilmiyorum. «Olur mu böyle şey?» demeyin oluyor işte.

Oladursun o. Dokunuverince tahtalar toz olup dökülsün. Üstündeki delikler daha az. Delik olmayan yerler parlıyor. Meğersem, oraları eski deliklermiş. Vaktiyle balmumuyla tıkaya tıkaya hal olmuşlar anlaşılır. Bir iğne alıp batırdım mı, çiçek bozuğu bir insan yüzüne benzeyecek. Müzelik bir şey kısacası. Ben de müzelik olacağım nerdeyse. Ama daire büyüklerinden birisi halden anlar çıktı. Benim yazdığım bir iki yazıyı okumuş:

«Sen de udebadanmışsın anladım. Fakat çok övünme, ben de udebadanım. Sizin uğrunda çırpındığınız yurt dâvalarının, köy meselelerinin biz çok sözcülüğünü yaptık. Gençlerle birleşerek köylere gittik. Her bakımdan onları uyandırmak için dilimiz neye dönmüşse üşenmeden, saatlerce, günlerce söyledik. Helâl olsun,» diyordu. «Ama bu memlekette birlik, inanış birliği yok. Bizim tuttuğumuz bu yüce dâva için yazdığımız yazıları, yolladığımız dergiler, gazeteler basmadı. Böyle gittikçe bu köyler olduğu gibi kalacaktır.»

«Köycü»nün çok tatlı bir dili vardı. Sürekli gülümsüyordu konuşurken. Dâvasında desteklenmediğinden başka üzüntüsü yoktu. Gençliğinde çıkan ergenliklerden yüzünde bazı oyuklar kalmış ya, onlar da çok yakışıyordu.

Bir sabah, müzelik masamın yanına gelip oturmak, benim gibi küçücük memuriyle konuşmak tenezzülünde bulundu. «Çayları gelirken söyledim,» diyordu. «Şimdi, yazdığım bir yazıyı okuyacağım

sana. Köy dâvası için ezelden beri söylenmedik kalmadı ama, kimi dertli dedi, kimi dertsiz dedi. Fakat özlenen köy nedir, nasıl olmalıdır, kimse böyle birşey ortaya atamadı. Fikir adamımız, ciddî ciddî bu işleri düşünenimiz yok maalesef. Ben böyle kıyıda köşede bu derdin çilesini çeker dururum. Ötekî yazılarımı kucaklayıp gelmek olmazdı. Bir gün eve buyur, bir kahve içelim, onları da okuyalım da gör. Yazdıklarım tatbik edilsin, memleketin yüzü nasıl güler, gör. Senin tanıdığın dergiciler vardır. Şu en son yazımı oku da gör, birinci sayfada yayınlanacak bir yazı. Bak bak, ne kısa, ne öz değil mi? Ama her şey söylendi bu kısa yazıda...»

Çaylar geldi. İçerken, daktilo ile yazılmış bu «veciz» yazıyı okudum. İşte okuyuculara da sunuyorum. Hem de uzun bir girişle değil mi? O da kıymetli köycü yazarın hakkı olsa gerek. Çünkü yazısını adıyla yayınlamaktan bile çekinecek kadar büyük. «İş yazının çıkmasında efendim,» diyordu. «Bir çıksın da gör. Rica ederim uzun bir mektupla beni tanı. Bundan sonraki yazılara imza atacak de. Okuyucu kim olduğumu merak edecek, idarehaneye mektuplar yağacaktır. Derginin sürümü birden fırlayacak. Bunu çok mânalı bir imza ile çıkaralım: Gelincik. Bir gayedir gelincik; bir idealdir...»

Daha çok konuştuk. Çok anlattı. Ama neye yarar, lâfını aktarıp durmak. İşte o güzel, kısa, öz yazısı

«HAYALİMİZDEKİ KÖY»

Ankara Radyosunun Pazar günleri yayınlamakta olduğu kadınlar birliği saatinde «Hasanoğlan»da

kurulacak nümune köy hakkındaki konuşmayı muhakkak ki her vatandaş büyük bir sevinç ve heyecanla dinlemiştir.

Gönül, bu numune köyün Vilâyetlerde teşkil edilecek birlikler veya teşekküllerle kurulmasını arzu eder.

Köy dâvasının, halledilmesi memleket meselelerinin en başta ve en ön plânda ele alınması gereken mühim bir konu olduğu herkesçe malûmdur.

Hepimiz, köylerimizi, muntazam yolu, temiz içme suyu, ekilmiş veya ekime hazırlanmış tarlaları, meleyen kuzuları, akşamları ağıllarına dönen hayvanları, sabah şafağında tiz sesleriyle yeni bir günü müjdeleyen horozları, şipşirin ve günün bütün yorgunluğunu giderebilecek rahat döşenmiş ve aydınlanmış evleri ile tahayyül eder ve böyle olmasını isteriz.

Köylü vatandaşlarımızın ileri ve birbirini takip ederek kurulacak köylerde ve küçük birer çiftlik nümunesi olacak yuvalarına kavuşmasını candan temenni eder. Hasanoğlan nümune köyünü kurmak için faaliyete geçen Kadınlar Birliği Üyelerinin bu hayırlı teşebbüslerini takdirle yadedirim.

GELİNCİK

Kalkınma Masalı

— Yaşanmış köy hikâyeleri —
Üçüncü Basılış

Birinci basılış: Kasım 1960

İkinci basılış: Mart 1970

KARA KARA KAZANLAR

Harmandan gelince çulun üstüne yığılıp iniyor babacığım. Kıpırdayacak, yiyip içecek hali kalmıyor. Hemen de derin uykulara dalıveriyor. Neden sonra uyandırıp yatağa girmeye zorluyoruz. «Gayri benden geçti çalışmak,» diyor. «Şinci efendim ben geçmiş borçlarımı ödemeliyim. Kurtulmalıyım kağnılar dolusu günahın elinden. İnsanlık hayrınız kalmadı bu dünyada. Öte dünyada olsun yüzümüze bakılsın da rahat edelim ıcık.»

Sonra ah ediyor bunca namazları yıllar yılı araya verdiği. «Adam mısın, günde beş vakitten yıl üçyüz altmış beş gün namazını kılacaksın. Bundan üstyanı yalan,» diyor. Uzun uzun düşünüp soluğunu aldıktan sonra yine başlıyor dertli Kerem gibi. Dana sürüsünün, sığır sürüsünün ve kağnıların köye gelmesi üstünden saatler geçtiği halde bir türlü dinmeyen toz yağmurunun altında, birbirimizin yüzünü görmeden konuşuyoruz karanlık dambaşında. Ay'ın doğmasını bekleyeceğiz böyle böyle. Sonra babam kağnyı koşup sap getirmeye gidecek ayışığında. Dinmemiş ve dinmeyecek olan yorgunluğuna yorgunluklar karışacak. O işin bu tarafında değil.

«Gayrı benden fayda yok, herkes başımın çaresine baksın. Harmanı kaldırdım mı sağlamına namaza başlıyorum ben. Öküzlerin pazarlığını bile yaptım Sadığ'ın oğlunan. Kesip sucuk yapacak. Ondan

sonra ben de, oruçda gelen hocanın dediği adam olacağım.»

«Nasıl adam olunur diyor hoca?»

«Ah efendim ah, o adam bir daha gelse, geçse elime, ah! Geçen senelerde gelseydi o adam, kurtuladüşerdik günahlardan. Aklımız erken başımıza gelirdi. Bu adamı hükümet göndermiş ıramazan ayında. Kendi yok Allahı var, iyi demokrat çalıştı herif. Çalıştı ki nasıl...»

1960 baharında Ankara'nın ve daha birçok illerin köylerine imam-hatip okulu öğrencilerinin dağıtıldığını, onların da köylüleri çok sevindirdiklerini düşünüyorum. Demek aynı ayda buralara da değerli adamlar gelmiş. Bazı yerleri akıtıp bazı yerleri bakıtmamışlar anlaşılır.

«Namaz derdi de başka bir şeycik demezdi ağzını sevdiğim...»

«Yok canım,» diyorum, «namazdan başka yapılabacak iş yok mu?»

«Sus, sus yine günaha girme. Bak o hoca ne anlattı bir gün teraviden sonra: Adamın biri benim gibi namazını tam kılamamış. Kış altı ay iyi kılar, yaz geldi de iş güç çıktı mı namazının çoğu araya gidermiş. Amma öyle akıllı bir adammış ki o kadar olur işte. Öleceğinde vasiyet etmiş, ben kefenimi kara bir bezden aldım sandığa koydum, onu sarın bana, demiş. Dediğini yapmışlar. Meğersem adam ne kurmuş bak: Sorgucular gelince kefenime baksınlar, taze ölü olmadığımı sansınlar da hesap sormasınlar... Sorgucular gelince «ben eski ölüyüm» demiş Allah bunu yutmamış amma: Yürüyün sorguyu tam alın heriften, onun düzenbazlığı bize sökmez, demiş. Gidip yeniden sorgusunu yapmışlar. Hem topuzu başına vura vura. Namazını neden tam

kılmadın dediklerinde cevap verememiş, kekeleymiş. Bunun cevabı geldiğin yerde namaz gılmaynan verilir, şinci elbet sıkıyı görünce şaşalarsın deyip de indiriverince topuzu, başı gözü paramparça olmuş kara kefenli akıllı adamın!...»

«Bu kadarı da fazla canım,» diyorum.

«Bunun fazlası eksiği olur mu, bu borçtur, ödeyen öder, ödemeyen de cezasını çeker. Onun mahkemesi yerin altında. Katran kaynayan kara kazana cup diye attılar mı görürsün mahkemeyi sen...»

«Benim bildiğim kızgın saç üstünde yakarlar.»

«O senin bildiğin lâf, benden beter yufka hocaların lâfı. Bu hoca, kazana atacaklar dedi.»

Tevekkeli, yıllardır halk eğitimi sözü ederler de kulak vermezdim. Ne güzel eğitiyorlarmış...

EŞEK GAYRİ KUNNAMAZ

Köyde nüfus, bütün bakımsızlığa, bütün perişanlığa karşın umulmadık bir biçimde artıyor. Bu artış, köyün genişlemesine, yeni yapıların yapılmasına yol açıyor. Büniş meydanı, mezarlığın ötesindeki Kuyucak düzlüğü evle dolduğu gibi, köyün karşısındaki Osmancığın taş ocaklarına, Haydar'ın gedikten sonra uzanan değirmen yoluna da evler yapılmaya başlandı. Başını gözünü bağlayan herkes, kırıp düğüp bir göz say delik yaptırıyor. Yaptırıyorlar ya, bu yeni yapıların eskiden hiç ayrımı yok. Önce sandık kazılıyor, zemin indiriliyor yani. Sonra da onun üstüne taş kemerler çatılıyor. Ufacık bir pencere, ortasına bir tandır, tamam... Yıkılıp yeniden yapılan köhnelerin biçimi de eskiden neyse yine o...

Buna karşın, taşın çokluğunda, toprağın çokluğunda kolaylıkla yapılan bu evler gözlerde öyle büyüyor ki, kapı üstüne ya da pencere önüne nazarlık asmadan duramıyorlar. Köpek kemiği, özellikle çok asılıyor. Nereye baksanız bir köpek kafası da sırtarak size bakıyor... Öyle ya, yepyeni ev yaptır, ondan sonra da nazarlık asma, bu olur mu? Kem gözlüler taşları bile eritmezler mi baktıkça?

Evin üstüne bir oda da biz yaptırdık. Onun nazarlığı da eksik değil. Evde söz açılıyor bazan, çürük bir yapıyı bir kemiğin ayakta tutamayacağını söylüyorum. Bir-iki kişinin yan bakmasıyla da sağlam bir yapının yıkılamayacağını ekliyorum. Yeni yetmelerin inançsız yetişmeleri, bunun da çoğunlukla okuma yüzünden olması üstüne veriştiriyor babam.

«Biz başka şeylere inanıyoruz,» diyorum.

«Neymiş onlar?»

«Eşitlik, hak, iyi koşullar içinde yaşayan uygar bir toplum olma, barış içinde yaşama...» **Sonra uygarlığın, barışın anlamını açıklamaya çalışıyorum.**

«Gördün mü, gördün mü eşşek haksız mı, kunnamamakta?..»

Eşşğin haklılığını haksızlığını araştırmaya fırsat vermeden:

«Bir de hak mak diyor; bu kafayla dünyada kısmetin kökünü keseceksiniz,» diyor.

Anlatıyor ardından:

«Eskiden var ya eskiden, hocalar kuzuyu yedikten sonra kemiğini ortaya yığıp dua ettiler mi kuzu yeniden dirilirdi. O devirde bet bereket vardı çünkü. Fıkaranın biri hocaya dert yanmış fıkarcılığından. Bu gece benimle mezarlığa gel, demiş hoca. Ser mendilini yere demiş, adam sermiş. Bir başla-

mış duaya, mendilin üstüne sarı sarı altınlar yağmaya başlamış. Derken altın yağmuru kesilmiş. Adamın kalbini bozduğunu anlamış hoca, suratına indirivermiş tokadı.

«Bak sen kalbini bozdun, kısmetin kesildi,» demiş.

Kalp bozukluğu kötü olurmuş. Kalbini bozan çoğaldığından kısmeti azalan da çoğalmış.

«Eşek neden kunnamıyor?»

«Eşek mi? Hoca Nuri'nin gözü değdi eşeğe. Üstüste üç kere kancık sıpa kunnadı. Bunu duymuş Nuri. Harmandan gelirken sordu bana, «Bu mu üç kere kancık kunnayan?» dedi. «Heye,» dedim de yine maşallah demedi. Ondan beri kaç kere çektiysem avunmadı, döl tutmadı. Söylemeynen oldu, söylemeynen. Eşeğe göz değdiler, gayrı kunnamaz bu eşek. Kısmete de paydos bundangilli..»

Düşünüyor, söylüyor: «Benim ahtım kancık sıpa mı, değil. Hikmet var işin içinde. Eşekler kunnamadı mı ahir zamanı geldi belle. Şu Allahın işlerine akıl fikir ermez. Kısmetini kesecek oldu mu, adamı hükümdar yapar, ondan sonra da oturak âlemi yaptırarak tahttan indirir...»

İşi yolunda gidecek adamın eşeği gerçekten kancık kunnarmış. Bizim eşek erkek bile kunnamadığına göre kısmetimiz kesildi mi? Nerdesin, hangi cesaretli elin altındasın, taş kulübelerdeki köpek kafasını indirtecek ve bize modern evler yaptırtaacak, eşeğimizi kancık kunnatarak kısmetimizi rasilantının elinden kurtaracak eğitim seferberliği?.

BABA YURDU

Bir zamanların tarikat babası Çekiçlerli Ahmet

Efendi öldü. Yerini tutmaya yeltenenler arasında oğlu da var ama, onun yerini tam olarak tutan Yenice'li Mehmet Efendidir. Zaten elini de Mehmet Efendiye vermiş, iki köyün arasında bir tepe olduğuna göre, tarikat ilişkinleri için pek bir değişiklik yok demektir. Yalnız, babanın biri gitti, biri türedi, o kadar.

Şimdi Hacıahmetli bölgesinde gece gündüz yeni Babanın kerametleri, ertmişliği konuşuluyor. Cuma namazlarını eski Baba gibi Mekke'ye uçup giderek kılarmış.

Babayla benim görüşmem bir kerecik oldu. Okul yaptırmak için köyleri dolaşırken Yenice'ye de yolumuz düştü. Arkadaşlar, Babaya uğrayalım da köylüye etki yapsın okulun taşının çekilmesi için, dediler. Uğradık. Çevre köylerden küme küme gelenler arasında yüzünü gördük. Pencere önünde küf kokan bir kaç tozlu kitapla duvarda asılı zift gibi kirlî bir el havlusu gözümü aldı yanına girince. Okuya okuya gözlerinin gerilediğini söylüyorlardı. Ama baktım ki tozlu bir iki kitabın yapacağı iş değil bu gözlerdeki durum. Çapak bağlamış Babanın gözlerini. çapak. Başköşede oturan kendinden tut odanın kapısına kadar sanki her yer çapak bağlamış, kokuyor. Bar bar bağılıyor pislik. Hele dizine inen sakalı babanın. Orada bekleyen küme içinde gene en kısa sakal babaninkiydi. Ötekiler daha genç olduklarından, sakalları kapkara, koyuvermişler dize aşağı. Odanın bitişiğindeki boşluğa yeni bir ev yapılıyordu. Ama yapıda çalışanların kara sakalları birbiriyle yarış ediyordu. Öğrendik ki, bu ev Babaya yapılıyornuş. Yapanlar da sağdan soldan gelmiş şeyhler, Babanın müritleri yani.. Baba biraz yaşlı

olduğu için, karasakalı bağırnı dolduran oğlunun şimdiden yerini tutmaya başladığı seziliyordu...

Baba bize sureti haktan göründü. Bir sürü masal anlattı, ilmin, okumanın iyiliği üstüne. Ama sonradan, kendi köyü dahil oradaki köylere okulu kabul ettiremedik. Meğersem ilim dediği de, okuma dediği de kendi düşüncesine uyan şeylermiş... Şurasını açıklayım ki, o köylere okulun giremeyeşinde Eğitim Bakanlığının sakat tutumunun etkisi büyüktür. Taş kum çekilirse okul yapılacak, köylü çekmek istemezse, çeken köye okul yaptırılacaktı! Babanın arayıp bulamadığı şey. Eskiden olduğu gibi sıkıştırmak gerekir. Dağdan dereden birikip Babaya ev yapan adamlar, çocuklarının okuyacağı okul için iki kağıt taşı çekmiyor, kendine bırakılınca.. Baba denen herif «çekin, okul iyi şeydir,» dese yetecek. Ama demez. Oy yüzünden okulun iyi şey olduğunu Babaya da kabul ettirmek için sağlam bir tutumu kimse göstermedi.

1960 yılının baharında görüştüğümüz Baba, aylar geçerken elbette boş durmuyor. Gelen haberlere göre, mevsim değişip güz geldiği halde, Baba Celâl Bayar'dan girip Menderes'ten çıkıyormuş. Bölgede öteden beri bu iki adamın Babayı ziyarete geldikleri söylentisi var zaten. Onları istediğiniz kadar Yassıada'ya yollayın. Mademki bölge halkı Babaya inanmış, Babanın isteğini göz kırpmadan yerine getirmeye hazır. O halde? Bu, Babadan kalma Babalık işleri halledebiliyor muyuz? «Türlü mülâhazalarla» Babaların sakalını tutamlayamadıktan sonra, Babalar da borularını gerine gerine öttüreceklerdir. Temizlik, düzenleme çok yönlü olmalı. Sakalı kazımadıktan sonra, bingildağını istediğin kadar ustura verdir hiç bir şeye yaramaz.

Demek isterim ki ben, garp cephesinde yeni bir şey yok. Garp cephesinde yeni bir şey olmadığına ne bakarsınız, şark cephesinde her şey var. Hem de eskisi gibi duruyor. Buna göre şark cephesinde de yeni bir şey yoktur, diyebiliriz. Zaten bunlar birbirine bağlı işler. Biri harekete geçerse öteki pular, öteki harekete geçerse, beriki susar. Bu tutumdan bir yenilik doğacağına inanmak için ise, en az Baba kadar keramet ve kehanet sahibi olmak gerekir.

Babanın köyü Yenice'den çıkıp Sulak köyüne vardık. Sulak köyünün yıkık bir okulu var. Ama öğretmen, kendi elçeğiyle yaptığı binada okutuyor çocukları. Dersliğe girince ne göreyim, sakalı uzamış iki delikanlı, öğretmeni köşeye çekmişler, terletiyorlar.

«Ne bu hal?» dedim öğretmen Mehmed'e.

«Bunlar,» dedi, «boyuna uğraşırlar benimle. İlle de sakal uzatıp tarikata gireceksin. Baba böyle istiyor. Ben de olmaz, ben iyi kötü memur sayılırım, diyorum. Baba da boyuna haber yollarım ki, köylerde herkes sakalı bırakacak diye. Valla şaşım kaldım. Her gün böyle. Terletiyorlar beni. Ne yapacağımı bilemiyorum. Aşağı tükürsem sakal ama, yukarısı da bıyık...»

Dikkatlice bakınca tanıdım delikanlılardan birini. Domates toplar, salça yapıp satardı geçen yıllarda. Daha güzün bile sakalı falan yoktu bunun.

«Yahu sen!» dedim.

«Evet, ben artık elimi eteğimi çektim dünyadan, baba böyle istiyor,» dedi.

«Elinde koskoca bir tesbih, bir de yerde sürünen türünden pardesüye benzer eski bir şey sırtında. Ayak uydurmuş hani...»

Dışarı çıkıp oturduk.

«Baba böyle istiyor gardaş,» dedi yine, «dünyanın dibi yooook, bucağı yok. Gelip gelip geçiyoruz. Şimdi köyümüzde bu eğitimci Memmet'ten başka sakal bırakmayan kalmadı. Baba böyle istiyor. Bu Mehmet var ya bu Memmet, benim eniştemdir ha! Ama yine de sözümüz geçgel olmuyor. Bir de sizler söyleseniz çok iyi olur. Baba sizin için de bir dua eder de gelmiş geçmiş bilcümle günahlarımızı sildirir defterden...»

«Güzel ama kardeşlik, sakallı olmakla sakalsız olmanın ne farkı var da bu kadar uğraşıyorsunuz? Baba bu kadar düşünüyor bu işin üstüne?»

«Ha bak şinci, sakal kibri kırar, kibirli olup şeyhine kafa tutmaktan kurtarır insanı. İkinci olarak efendime söyleyim, Peygamberimiz Sallallahü vesselem efendimizin sünnetidir.»

«Peki, altı üstü sakaldan mı ibaret bu sizin işlerin?»

«Sakaldan ibaret olur mu hiç. Halakayı zikir (halka) yaparız. Bu zikrin kendimize ve cümle müslümanlara faydası vardır. Ehli islâmın ruhuna ilel mağrıp, ilel maşrık, deriz zikrederken.»

«Gördüm ki bir ayağı çukurda Baba'nın. O gince kim tutacak elinizden?»

«Efendi Babanın üstüne varsa Bediüzzaman vardı. Fakat o Babadan önce gitti. Şinci umudumuz, Baba giderse oğlu var. Hiç de aşağı kalmaz Babadan ha!»

«Demek sakal ve halkai zikir, hepsi tamam oluyor yani?»

«Öyle değil, değil öyle. Öyle almayacaksın bu işi. Bu iş kelama vurulmaz. Hasta olsanız da Baba elinizden tutsa, ateşiniz olsaat kesilir. Halkai zikire giren ufacık çocukların yüzü nurlanıveriyor. Bir hik-

met var bunda. Bunu hikmet deyip alacaksın. Babanın en büyük müridi Devedamı'nda. Baba ne söylemişse kafasına yazmış. Öyle bir yazmış ki, peygamberimiz neler yapmışsa annadıyor. O kadar derin...»

Söz yine eğitmene geliyor. Bu sırada eğitmen de yanımızda.

«Zararı sen edersin,» diyor eğitmene. «Ekecik Dağının ardından kalkıp da Ortaköyün kaymakamı, hakimi gelip Babanın elini öptüler, tarikatına girdiler. Şu gidende memur kalmadı Babaya gelip de dersini almayan. Sen memurum, memurum dersin, de bakalım Ortaköy'ün kaymakamından büyük müsün?»

Eğitmen susuyor, alnında ter damlaları görünüyor, gözüme bakıyor boyuna.

Sözü değiştirmek istiyorum yeniden:

«Ne dersi veriyor memurlara Baba?»

«Memurunan boz adam ayrı mı ders alır. Hepsi bir. Baba söyleyeceklerini söyler. Dersini alan, tarikata girdikten sonra kıldığı her namazda, yüz besmele çeker. Yüz kere istiğfar getirir. Yüz kere hu, yüz kere hay der. En sonunda da yüz kere Allah der, yüz kere de Lailaheillallah, der.»

Merakım gittikçe artıyordu.

«Sonra?» deyivermişim.

«Sonraaa!» dedi. «Tarikata yeni girenler ilk günlerde zikrederken «Seherde açılır perde» ilahisini söylerler. Derinleştikçe ötekilere geçerler. Besmeleyi, istiğfarı on, yirmi yaparlar. Derinleştikçe yüze çıkarırlar. Akşam namazlarında onbir gülhü, onbir salavatı şerife, onbir yahaviyel, onbir süphanallah okurlar. Derinleştikçe bunlar da otuz üçere

çıkır. Dersleri azar azar verir, sonra yükler Baba. Otuz bin dersi olan şih var aramızda...»

AÇLIK PINARI

«Açlık Pınarı», dört köyün ortasına düşen bir kara tepenin eteğindedir. Kimler bu pınarın başına koşup derdine derman aramaz ki... Yalnız bu dört köyden değil, daha uzak köylerden de, sevdiği kızın gönlünü edemeyen, onulmaz hastalıklara tutulan, hayat yolunun çoğunu yürüdüğü halde bir çocuğa kavuşamayan kim varsa koşar Açlık Pınarının yalağına yüz sürüp suyundan içmeye...

Karşılıksız sevgilere, kök salmış hastalıklara ve dölsüzlüğe derman olması yanında, bu pınarın asıl önemi aç kalanların başvurma yeri olmasındadır.

Yağmur hele bir geciksin, dört köyün bekçileri o köyden bu köye gezmeye başlarlar. Bu gidip gelmeler, Açlık Pınarına başvurulacak günü kararlaştırmak içindir. Pınarın başında yapılan dualardan, dökülen gözyaşlarından sonra, buluta vurmaları için eli kırbaçlı meleklerine Allahın emir vermesi ya da vermemesi ayrı iş. Dilerse verir, bu emri, dilerse vermez, başka nedenleri hesaba katarak.

Anadolu yaylasının her yanında bir başka biçimdir yağmur dilenme yolu. Çok yerde koyun kuzu sürülerini alıp en yüksek tepeye çıkarlar. Allaha daha çok yaklaşıldığı sanılan bu yerlerde, kuzular meler, insanlar bağırır, böylece de dileğin duyurulduğu sanılır... Bazı yerlerde kırk tane koskoca taş okuyup bir ağaç köküne bağlayarak suya bırakırlar. Hiç bir şey yemeyip içmeyip de bir gün bir gece aç durmakla dileklerini duyuran yerler de var. Bu, bir

çeşit açlık grevi oluyor Allaha karşı. Cıkcık Hocanın dinsel önderliğini yaptığı bu bölgenin köylerinde de, dert Açlık Pınarına anlatılır. Akşam üstü, Pınar Allahıyla başbaşa bırakılarak köylere dönülür...

Bu bahar da yollandılar Açlık Pınarına. Adı yüzyıllardan gelen bu sessiz pınara yüzyıllar boyunca kaçınıcı başvurmıydı bu, kimseler bilmez..

Dört köyden en az biner kişi deyin, kalabalığı anlamak için. Ölmeden önce halka bir hizmette daha bulunması için, Cıkcık Hoca da hasta hasta döşeginden çıkarılıp boz eşeğe bindirildi. Biriken topluluk umut dünyasının umut ekip de dert biçen topluluğuydu. Bu yıl da dert biçmemek için tek umut yine Pınara kalıyordu. Pınar, her zaman olduğu gibi, yadırgamadı topluluğu..

İçmeyen kalmamacasına, birer avuç su içildi önce. Aradan bir yıl ya da iki yıl geçmeden böyle sıra sıra olup suyunu içenler olmadığından, bugün suyu içildikçe yüzü gülüyordu sanki pınarın. Alt yanda birikmiş sularda kararın avuç avuç kurbağa yavruları da başka zaman bunca kıpırtılı olmazlar gibime geliyor... Pınarın ayağında büyüyen tere otlarının dalgalanışı bile başkaydı.

Su içme işi bittikten sonra Pınarın başına çepçevre oturdu millet. Zor çıkar sesiyle önce Cıkcık kuran okudu, onun ardından sümüklü Salih dua etti, amin çekerek önce havaya açıldı eller sonra yüzlere sürüldü.. Dua biter bitmez, hiç bir işaret beklemeksizin eski bir alışkanlıkla hemen dağılıverdi topluluk. Herkes yedi tane çikil getirerek (küçük taş parçası) Cıkcık'ın ve öteki hocaların önüne bırakıyordu. Hocaların önü öbek öbek taş doldu. Biriken taşları teker teker okumaya başladı hocalar. Bir yandan dudakları mırıl mırıl ediyor, bir yandan da

yerden aldıkları taşı önlerindeki kalburlara atıyorlardı tek tek... Bir kaç sat sürdü bu. Kalburlardaki taşları çinedir denen çok büyük bir kalbura topladılar. Cümülü hocaynan sümüklü Salih Cıkçık'e yardım ettiler, taş dolu olan çinediri pınarın gözeği üstünde üçü birden dolaştırdılar elek eler gibi yaparak. Mırıltı halinde duayı da sürdürüyorlardı. Yine dua bitmiş olacak ki, Cümülü çenesiyle bir işaret verdi. Bu işaret zaten beklenmekte olduğundan, herkes ayağa fırladı ve ellerini bağrında bağladı. Cıkçık bağırarak halde olmadığından ve cılız bir sesin Allaha ulaşamayacağı düşünülerek, çinediri Cümülü hoca kucakladı.

«Şeeyle bir yağmur ver heerif!» diye bağırarak yukarı bakmasıyla çinedirdeki taşları pınarın gözeğine dökmesi bir oldu...

Plânsız yapılarıyla iki dağın arasını doldurmadan başka bir işe yaramayan barajlarımızı, ilkel kafalarımızı, ilkel araçlarımız ve bunların üstünde ilkel tutumumuzu düşünmemek mümkün müydü bu manzara karşısında? Tutumumuz gösteriş oldukça, barutumuz nutuk, hedefimiz avutmak oldukça ve toprak hepimizin olmadıkça, yılları Açlık Pınarına taş dökmekle öldüreceğimiz ortada. Solmuş umutlarımızla Açlık Pınarına koştuktan kurtulup da tokluk pınarının yollarını arayabilmemiz için hepimizin toprağa kavuşmamız gereklidir. Toprakla birlikte modern ekim biçim araçlarına da kavuştuktan sonra, içimiz atarak karakucak güreşmeye başlayacağız toprakla...

ESKİ HASTALIK

Dikkat ettim, yazılarımda «gösteriş» ve «avut-

ma» deyimlerini çok kullanmışım. Düşündüm kendi kendime: Acaba benim kelime deposu iyice boş da onun için mi dönüp dolaşıp aynı kelimeleri kullanıyorum? Fakat düşününce anladım ki bir daha, bunun kelime deposuyla ilgisi yok. Yapılanların hepsi aynı yoldan çıkıp aynı noktada birleştikleri için, benim anlatımına da sık karışıyorlar.

Gece vakti ilçeden köye gidecektik, yola çıkacağımız sırada, bizim köyden bir kadının hastahane-den çıkarıldığını, bir duvarın dibinde beklediğini söylediler. Yol arkadaşı olacağımız köylülerimle gittik yanına. Kadıncağız dünyasından geçmiş, çekmiş elini eteğini. Sessiz, habersiz yatıyor. Bakmayın kadıncağız dediğime daha yirmisine bile varmamış bir gelin.

«Yattığında bundan diriymi,» diyor yanımdakiler. Neden çıkarıldığını sormaya kalkıştık, anlayabilirsen anla. Hem sesi çıkmaz cılızlığından, hem de, ses saklar erkeklerden. Akrabası olan birini bırakıp uzaklaştık ki ona söylesin diye. «Bidene yapılacak, ondan çıkardılar,» diyormuş. «Git köyüne yat,» demişler. «İlâçsız hastahaneynen köydeki evin farkı ne?» demişler. Bidene dediğinin badana olduğunu, kireçten söz açmasıyla ellerini duvara sürmesinden anladık. Sonra araştırdık, doğruymuş, hastahane badana edileceği için boşaltmışlar. Bu aklın da cebe konacak yanı yok.

Hastahane de bir cankurtaran arabası olduğunu söyleyip duruyorlar, bir yandan da el sallayarak hayıflanıyorlardı. Sebebini sordum, «Para, parra!» dediler. Anlattıklarına göre, bu arabadan fıkara lar faydalanamazmış. Çünkü rüşvet vermeyenlere «bozuk» derlermiş, akan sular dururmuş. Bir yanlışlık var köylülerimin anlayışında, diyerek öğretmen Ah-

met Sungur'a sordum. «Ne yazık ki doğru dostum,» dedi. «Gelenek haline getirdi bunu doktor. Geçenlerde yeğenimi babası damdan attı aç kalıp ekmek bulamadıkları için, eniştem kendi öldüğü halde çocuk ölmedi. Ankara'ya yetiştirelim dedik, açlıktan ölmüş insandan rüşvet istedi. Benden başka kimse-leri yok, ben de bakanlık emrinde inledim, parasızım, lütfetsin,» dedimse de boşuna. «Bozuk» dedirtti para gitmeyince...

Doktoru tanırım. Bu ilçeye geleli para babası oldu, milleti soya soya. Onbeş dakika hastahanedeymiş, yirmi üç saat kırkbeş dakika muayenhanesinde ve ona bitişik evinde.. Yeni geldiği sıralarda ben de gitmişim bir kere, muayeneye. Gittiğimde saat onbirdi. Doktor henüz gelmediğinden, elliye yaklaşan hastaların kimi kapı önünde geziniyor, kimi duvarın dibinde oturuyordu. Bir makbuz kestirdikten sonra gezinmeye başladım. Sayın doktor onikiye çeyrek kala geldi. Tanıdığım bu doktor, iki doktorlu hastahanenin dahiliyecisiydi. Demek nöbet burada...

Evet, geldiler ve hemen hastaları kabule başladılar. Saat onikiye geldiğinde üç-dört hasta kalmıştı, kimini azarlıyor, kimini kovalıyor, kimine de reçete çiziktirip savuşturuyordu. Tam sıram gelirken, bir at arabası gelip hastahanenin önünde durdu. Yıpranmış ve kirli bir yorgan içine sarılmış, benzi soluk, derisi buruş buruş hasta bir kadın vardı arabada.

«Hangi köydensin hemşerim?» dedim.

«Akçakent'ten.»

Hastanın canı çıktı çıkıyordu. «Bir ay oldu yatağa düşeli,» dedi kocası. «İçindeki zıkkım dert dı-

şına mı vurdu bilmem; göğsünü yaralar kapladı. Mantar gibi çıbanlar sardı her yanını..»

İkimiz birden girdik içeri. Şu hastanın bir an önce görülmesini ne kadar istiyordum.

«Hani makbuz kestirmedin mi, makbuzsuz muayene edemem!» dedi doktor. «Beğim, allah ömürler versin, hasta ben değilim, dışarda arabada hasta kırım. Gönül alçaklığıynan bi bakıver ne olur? Makbuzluk param yok amma fıkara ilmabarım var. Şu arabayı bilenem bulanadan göbeğim yerinden saptı. Zorunan aldım Gülüzarın oğlundan, on gün ekini ni biçeceğim...»

Saatma baktı doktor: Onikiyi beş geçiyordu. Muayene faslı da bitmişti.

«Şimdi yemek zamanı,» dedi. «Öğleden sonra getir hastanı. Bir ikibuçukluk bul makbuzunu da kestir emi?»

Adam peki deyip çıkarken, bir bakmasını ben de rica ettim. «Derdi ne?» diye söylendi adamın ardından, bu kez.

Adam geri döndü:

«Her yanı yara beğim!» dedi ellerini çaresiz bir şekilde açarak. «Öyleyse yarın getir e mi,» dedi. «Şimdi sür hana arabayı. Ben hariciyeci değilim, onun nöbeti yarın. Haa acele dersin evine götür, Gıca mahallenin girecek yerinde sorunca gösterirler...»

SABAH AKŞAM AĞIT

Köyün işleri Allaha kalmıştır. Otobüs kapılarında ve berber dükkânlarında olduğu gibi, köyün her-

hangi bir yerinde «Allahın dediği olur» yazılı olmasa da Allahın dediği oluyor köyde de

Gözler çapak, eller ayaklar yara, boğazlar kütür kütür öksürük... Evlerde şiltelerin içi, ateşler - öksürükler içinde kıvranan hastalarla dolu. Hastaların başuçları, ağlayan sızlayan kadınlarla dolu. Yatanların çoğu taşlıköye gidiyor çünkü. Onun için ağıt erken başlıyor. İshal mi, sıtma mı yoksa ince hastalık mı alıp götüreren, belirsiz. Ne arayan ne soran var. Ağlamaktan başka bir şey gelmiyor köylünün elinden. Çocukların öksüre öksüre boğulduklarını, günde en az beş çocuğun öldüğünü yukarıya haber vermiş öğretmen. Bu haber verme üstüne, aradan onbeş gün geçince bir sağlık memuru geldi. Parası olan bir-iki evin çocuğuna ne olduğu belirsiz iğneler yapıp günlüğu doğrulttuktan sonra, «Boğmacaya benzer bir salgın hastalık yoktur. Bu mevsim hastalığıdır ve bütün köylerin çocukları böyledir,» deyip gitti...

Ne hastalığı olursa olsun, «Kerimlerin Sülman'ın çocuğu öldü, Liliyar'ın çocuğu öldü, Cennet'in çocuğu öldü...» diye ölenleri saymaya başgelemiyor gelen geçen. «Hilmi Hoca kör oldu,» dedi geçenlerden biri de.

«Neden?»

«Gözüne tenturut dökmüş...»

Hilmi Hocanın evine doğru yürüdük. Köy imamının kardeşi, köyün en akıllısı, lâfçısı Hilmi Hoca kör olursa, köy çok şey yitirir.

«Ne oldu da böyle ettiniz?» dedik.

«Ellez'in Kemal'de evvelki seneden kalma göz ilacı var dediler de ona gittiydim gözüme döktürmek için. O da sağ olsun döküyüm, dedi ve takadan araya araya buldu geldi parmak kadar bir ka-

ra-şişe. Yattım, çokça döktü. Ondan gerisini bilmiyorum...»

-Karısı karışıyor:

«Koşuşup vardık ki ak çökellik gibi ağarmış gözleri. Göz ilâcı şanarak nekdep hademesinden aldığı tenturutu gel ha etmiş Ellez'in oğlu..»

«Mukadderat,» diyor Hilmi Hoca. «Olacak işe çare bulunmaz. Şeytan onun elinden tutacak, göz ilâcı diye ötekini döktürtecek. Allah öyle karar vermiş çünkü. Boşa yorulmayın Allahın dediği olur, kâderden öte yol gitmez.»

Kaderiyle başbaşa bırakıp çıkıyoruz. Çıkarken gene ağıt geliyor, kulağımıza. «Bu ağıt Dabaz'ın evinden geliyor, korkarım iki çocuk birden öldü!..» diyor Emmioğlu.

Kooperatif muhasibi Emmioğlu, öğretmen Çezik, Hüseyin Çavuş, Belediye muhasibi Adem, es-sah öğretmen Cafer'le birlikte Dabaz'ın evinden yana yürüdük ve girdik eve. Konya çöllerine ekmek parası kazanmaya ta mart dokuzunda gitmiş olan Dabaz'ın karısı, iki çocuğunu birden teslim etmiş azrailin eline. Ağlıyor, çırpınıyor. Birikmiş olan komşu karılar da katılıyorlar ağıda.

«Dabaz gelince ne diyeceğim ben,» diyor karı. «Emanetlerim nerde derse Dabaz, ne diyeceğim ben? Nasıl bakacağım Dabaz'ın yüzüne? Getirdiği boyalı şekerleri, şehir ekmeğini kimlere yidireceğim...»

Teselli etmeye çalışıyoruz, gözlerimizden yaş boşanıyor bizim de. Dayanamayıp ayrılıyoruz. Çıkarken, Dabaz'ın kapısının ardına yapıştırılmış bir kâğıt gözüme çarpıyor, okuyorum: Haftada bir kere sağlıkçı gelip aileyi muayene etmiş de tarihlerini yazmış... Alt yanda da «sıtma edikasyonu» yazılı.

Bu deyimii okuyunca, ışiksiz köylerle alay eder gibi Bayındırlık Bakanlığına bağılı olarak Ankarada «köy elektirifikasyonu» şubesinin yıllardır çalıştığını hatırladım. Deli olmak işten değildi.

«Bu sıtma edikasyonu nedir Emmioğlu?» 'dedim çıkınca.

«Ohoo!» dedi. «Seneden seneye böyle bir kâğıt getirip kapı artlarına yapıştırıyorlar, her yanını da o gün doldurup gidiyorlar...»

Her evin durumu belli. Dün ölenlerden sonra bugün ölenleri sayıyor Adem, sonra gene bugün ölecekleri ekliyor. Yarın ölecekler için hava tahmin raporu okur gibi tahminlerini söylemeye başlarken Emmioğlu araya girdi:

«Bundan evvel çalıştığım çöl köylerinde firengi başlangıcı vardı. Her köye bir firengi kontrol defteri koydular. Sözde doktor sık sık gelecek, kontrol yapacak ve defteri işleyip gidecek. Ha bir ke-re uğrasa ya köyün birine doktor! Muhtarı şehire çağırıp dolduruyor ve üç aylığını birden imzalıyor-du. Üstelik köylere gelmiş gibi harcırah aldığına da herkes biliyordu. Bu memleket böyle işte, edikasyonu, elektirifikasyonu derken gene bizi altta bırakıyor. Altta kalanın da canı çıkıyor...»

Bu sıkıntıyla Remzi'nin dükkânına gittik. Remzi tükenmiş pili ateşte ısıtmış, cızır cızır ses veriyordu radyo. Ölümle pençeleşen köyde bile «Hayat» dergisinin reklâmı duyuluyordu radyodan: «Ellerinizi falına iyi bakmayı bu hafta Hayat size öğretiyor».

Hayat'la oyalananların dışında kalanlar da gazetelerin fal köşesinden başka yere bakmadan edemiyorlar. Üst yanına bakmayı gereksiz buluyorlar. Gazetelerin en çok önem vererek hazırladıkları ve

en çok okunan yerleri de zaten fal ve spor sütunları...

Köylü ölmesin de ne yapsın bu ilgisizlik karşısında?..

PLÂSTİKTEN NAYLONA

Akşam olup köylü işden dönünce, bir ahtır, of-tur başlar dambaşlarında. Dinlenmeye başlayan bedenlerin ağrısı sızısı duyulmaya başlamıştır. Duyulmaya başlamalarıyla birlikte giderilme yolları da aranır. Dertlere derman bulma işi ay ışığında el yordamıyla yürütülür...

Ekin tarlasından, harman yerinden gelen çocukların ayaklarının altı diken dolmuştur bir ke-re. Çeşidi de o kadar çok ki bu dikenin. Çoban aldatanından tutun, sıyrmasına, kerteğene, çakırdikenine, çöğüre kadar uzar gider. Çocukların acısını bir an önce dindirmek için analar önce dikenin çeşidini öğrenirler. Kolay olmuyor bu. Sabah-tan akşama dek nelerin nelerin üstüne basmış olan ayağın altını temizleyeceksin. Tıpkı bir kundura onarıcısının onaracağı yeri güzelce bulabilmesi için ayakkabının altını temizlemesi, yıkaması gibi bir işlem. Bunu yapmak için ayağın yıkanması gerekmez. Zaten yıkanacak hal kalmış mıdır ayakta? Suya girip ardından toza çıktıklarından, ardından da güneş çatır çatır yaktığından, çatlakların sızısı inletmektedir çocukları. Bu ayağı, dikenin çıkarılacağında bir daha suya sokmak ancak çocuğun ağrı-dı yükseltmesini sağlar. Bunu iyi bilen analar, çocukların ayak altlarını tükrükleyip parmakla ovalayı ovalayı yıkarlar. Kat kat pislikler temizlendik-

çe dikenin olduğu yer ortaya çıkar, hangi dikenin olduğu da belli olur. Ondan sonrası kolaydır. Diken küçük ince çeşittense, kerteğen, sıyırma dikeniyse yani, fesindeki dikiş iğnesiyle dikenin bulunduğu yeri iki yandan oyarak ya tutup çıkaracak kadar ucunu bulur ya da yufkaysa tümünü çıkarır. Çakır dikeniyse, hele çögürse, o zaman semercilerin kullandığı kıyık'la çıkarılır. Derine giden bir çalı dikenini çıkarmaya dikiş iğnesinin gücü yetmez çünkü.

Bana sorarsanız, dikenin çıkması derdin başlamasıdır. Sonuçlar da bunu gösteriyor. Bizim Nevriye'nin ayaklarını ayaklıktan çıkarmış çatlaklar, diken yaraları. Bunlardan başka taşlara tümseklerle çaka çaka paramparça etmiş ayak parmaklarını...

Evet, diken yaralarından sonra yeniden suya girmeler, toza toprağa belenmeler yüzünden Nevriye'nin de Aysel'in de ayaklarındaki yaralar azmış. Kurtulmaları için bakım isterler, sarım isterler. İş gitmemelerini gerektirir bu. İyileştikten sonra da ayakkabı giymeyi. Ama yapması düşünmesi kadar kolay değil bunu. Köy şartları içinde yaşayanlara göre böyle düşünmek bile lüks... Nitekim Nevriye, benim bütün ısrarlarıma karşın, harmana gidiyor o haliyle, topuğuna kadar çamurlara gömülerek fasulya suluyor Kadıçayırında. Bunu Nevriye yapmasa kalır mı işler? Kalmaz ya, yaz mevsiminde bir çocuğun gününü boş geçirmesi ayıp. Peki, bu çalışmayla gene de neden karnımızı bile doyuramayız, açık çıplak kalırız? Burası da bir ayrı dert işte. Hem de çatal çatal... Beni şimdilik deli eden, Aysel'in sabahadek ayaklarının acısından bağırması, bir yandan öksürmesidir... Büyüklerin de çocuklar-

dan pek kalır yerleri yok ya, ne olsa daha dayanıklılar...

Elâzığ'ın İzzetpaşa Mahallesinde bir komşumuz vardı. Genç, dipdiri ve o bölgeye has bir esmer güzelliğine sahipti. Aynı zamanda iyi bir insan, iyi bir komşuydu. Ama günde birkaç kere beni üzer, işimi gücümü bırakıp düşünmeme sebep olurdu. Yalınayak evin önüne çıkan çocuklarına bağırdı:

«Köylü çocuğu musunuz siz?»

Orada kaldığım dört ay içinde alışamadım bu söze. Şimdi de kulaklarımda çınlıyor Gülten Hanımın sesi. Köyün çocuklarını başıma toplayıp «Siz şehirli çocuğu musunuz?» diye bağırarak isterdim ama, bir istedikleri yok ki bu çocukların. Onlar da hayatından yakınmıyorlar, onlardan habersiz yaşayanlar da...

Şekerköyde Aziz Öğretmenin, İbramlı'da Hüseyin öğretmenin çocukları gibi bizim köyün öğretmeni Çezik'in çocukları da lâstik ayakkabı giiyorlardı. Hani şu üstten kuşaklı, altları çizgi çizgi ucuz ayakkabılar. Babalarının zoruyla giiyorlardı ya, çoğunlukla onlar da yalınayak gezmekten hoşlanıyorlardı. Öğretmenlerimiz sayesinde köye plâstiğin girmesi bile iyi bir şey. Ucuz ayakkabı almada da köylülere örnek olurlar, dilerim. Plâstikten söz açınca naylon, naylon deyince de naylon aydın akla geliveriyor. Hani naylon ülkelerine gide gele naylonlaşanlar... Onlardan birini düşündüm. Halkın karşısına çıkmış, halktan aldığı güçle halkın sorunlarını savunacağına and içmiş ve sayılay seçilmişti. Bir yıl sonra dedi ki «Ben bir yüksek okul bitirdim ama hukuk da bitirmem şart. Hukuku bitirmeyen insan, yurt sorunlarını göremez, görse de savunamaz. Bundan başka bir de ekonomik

durum var. Önce kendi ekonomik durumunu iyileştirip, geleceğimi sağlama bağlamalıyım. Ekonomik durumunu sağlama başlayamamış insan mücadele edemez. Bir apartıman yaptırayım dedim, onu bile bitiremedim. Bir özel arabadan başka bir şeyciğim yok, tığteber, şahımerdanım...» Eklediğine göre, arkadaşlarından çoğu, zengin olduklarından iyi isim yapmışlar, tanınmışlar. Çünkü onlar, para esirgemedenden sık sık ziyafet çeker, isimlerini gazetelerin sayfasına geçirirlermiş. Parası olmayan insanın tanınmasına, tanınmayanın da iş yapmasına «imkân» yokmuş...

Başka partiden olduğu için Yassıadaya gitmediğine göre herhalde kendini kalkındırmıştır şimdidek...

Saylav maaşlarından söz açıldığı bir sırada, dört binin lâfını duyunca hayretten ağızları açık kalan köylülerime anlattım bu naylon adamın hikâyesini. Eski muhtar İdris de şunu anlattı:

«Bu bir aylık para bizim köyün varını yoğunu eder. Ha zaar onlar öyle olmasa bizler de böyle olmazdık. Bir şişko adam varmış da eskiden, çöp gibi birisine: seni gören dünyayı açlıktan ölüyor sanır, demiş. Öteki de demiş ki, seni görenler de bu halin sebebini kevseder... Baksana, ayağına çarık bulan bannakla gösteriliyor burda. Bir tahta nalın bulamayan kıyamet kadar. Seninki altına taksit almış da yine tığteberim diyor...»

EĞİTİMCİ AĞLIYOR

Uykusuzluktan kızarmış gözlerimi kırpa kırpa girdiğim köy odasının karanlığına gözlerim alışırken iki delikanlı geldi soluk soluğa:

«Öğretmen, seni Ağa istiyor,» dediler.

«Hele sırası değil Ağanın,» dedim. «Dünden beri yanım belim sızladı yollarda...»

Yanımda oturan Deko uyardı beni:

«Ağa istedi beğ, sen gidecek. Ağa ağadır, beydir paşadır. Köyün parti ocak başkanıdır..» Ağzını kulağıma yaklaştırarak ekledi: «Ağaya itaat edeceksin beğ, o ne derse yapacaksın, olmaz başka türlü.» Apar topar kalktım, kendimi ağanın karşısında buldum.

«Ben,» dedi, «bu köyün ve de şu karşı köylerin ağasıyım.»

«Ben de köyünüze yeni verilen öğretmenim,» dedim.

Toprak sedirin alt yanında yer işaret etti, oracığa oturdum. Bir sessizlik oldu arada. Ağa gözlerini süzüyor, aşağıdan yukarı, yukarıdan aşağı bakarak beni gözden geçiriyor... Ben de, evvelki gün eğitim memurunun kulağıma küpe takar gibi söylediği sözleri düşünüyorum. Yoksa doğru mu çıkacak söyledikleri? Sessizlik sürdükçe eğitim memurunun sözleri duruluyor kafamda:

«Bana bak oğlum,» demişti, «daha okulu yeni bitirdin, dünyaya bakışın değişik. Ama, artık okul hayatının pembe gözlüklerini çıkarıp hayatı olduğu gibi görmek zorundasın. Yani olgunlaşman gerekir artık. Demek istediğim şu:

Gideceğin köyün ağası ne derse «başüstüne» diyeceksin. Aksi halde seni ortadan kaldırırlar. Böyle kaldırırlar çok olmuştur. Gençliğin var. Yaşayacağın bir ömür, aydınlık bir gelecek var..»

Bunları ansıyıp dururken söze başladı Ağa:

«Adın ne?»

«Ali,» dedim.

«Memleket?»

«Gülşehir.»

«Ana avrat var mı?»

«Ana var, avrat yok.»

«İyi,» dedi. «Bu odada yatacaksın. Adamların yiyeceğini, içeceğini getirirler. Çocukları toplama-yacaksın. Onlar namazlık öğrenecekler. Zaten yukardan emir var. Emir olmasa da buranın her şeyi benim. Amma sen de boş durmayacaksın.

Benim tarla takan işlerinin hesabını tutacaksın. Köylerimin gelirini yazacaksın. Zaman buldukça da askerliği yaklaşan oğluma yazı öğreteceksin..»

Ölür müsün öldürür müsün demeye kalmadan, çevrenin sipsivri dağlarla çevrili olduğunu anlayı-verdim.

Şehire gitmenin olanağı yok. Bir yolunu bulayım desen Ağa izin vermez. Dağdan dereden kaçayım desem yapamam. Ağa adamlarını düşürür ardıma, kör bir mavzer kurşunu çok gelir bana. Konuşmalar sırasında üstü kapalı da olsa bu olasılıklar duyuruldu kulağıma. Yemem yeme değil, içmem içme değil. Uykum uykusuzluğuma karıştı, gecem gündüzüme...

Ağanın dediklerini yaparak getirdik baharı.

Nisanın sonu deyince şehire indim. Saçım sakalımla, üstüm başımla ve altı aydır süren sersemliğimle, neye benzediğimi kendim de bilemiyordum.

Tavla çatırtılarının göğe çıktığı şehir kulübüne gireyim dedim. Kapıda rasladığım eğitim memuru beni kucakladı, şapır şapır öptü yanaklarımdan, gözleri yaşarmıştı.

«Tebrik ederim,» dedi.

«Neyi tebrik ediyorsun hocam?» dedim.

«Sağ salim çıktın geldin ya..»

«Peki ağlamak da nesi?»

«Eğitimcinin hicran yaşları. Başka bir şey gelmiyor ki elimden...»

ESSAH ÖĞRETMEN

Yurdumuzun ilkokul öğretmenine olan ihtiyacı geçici önlemlerle giderilmeye çalışılmaktadır. Bu yüzden de ortayı yarım bırakmış ya da ilk'i bitirmiş gençleri öğretmen vekili olarak tayin etme geleneği hayli kök salmıştır. Fakat halk, bunların verimsiz olduğunu görerek yakınmakta ve essah öğretmeni istemektedir. Onun bu haklı isteği bile sömürülerek, «halk enstitülü öğretmen istemiyor, öğretmen okulundan çıkma öğretmen istiyor» biçimine sokulmuştur. Birçok inciler gibi, bu inci de adı lleri olan bir eski bakan taslağınınındır.

Essah öğretmen lâfının nereden geldiğini kısaca açıkladıktan sonra konumuza geçelim.

Öğretmen okulunun son sınıfındayken geçen yıl, babasıyla kafası uyuşmadığı için babasına «iskolastik» diyen bir Cafer Çörtük var. Onun bu tek kelimeyle babasını geri kafalılıkla suçladığını sezen köylüler hemen kullanmaya başlamışlardı bu kelimeyi. Karpuzun suyunu akıta akıta yiyen Veli Ağaya bile iskolastik diyorlardı. Cafer, eski köy enstitülerinden çıkan öğretmenlere de iskolastik diyordu. Bu yaz okulu bitirdi geldi. Kendi deyimiyle essah öğretmen oldu. O da yanlış anlıyor çünkü bu essah öğretmen lâfını. Diyor ki:

«Okumaktan tehlikeli ne var, dün köy enstitülerini bitirenlere birçok tehlikeli kitaplar verilmiş. Oysa Talim Terbiye Kurulunun tavsiye etmediği ki-

tap okunmaz. Onları da öğrenciler okur. Öğretmen kitap okumaz.» Esasen okumak kafayı bozarmış. Ne denirse onu yapmalı, gerisini düşünmemeliymiş kişi. Bunlar, yaymaya çalıştığı düşünceleri. Müdürlerinin öğüdünü de kulaklarına küpe yapmış: «Siz önce memur, ondan sonra vatandaş veya insansınız...»

Birkaç yıldır aynı çevrede çalıştığımız genç öğretmenleri düşündüm ister istemez. Onların da okumakla bir alışverişleri yoktu. Gazete, dergi, kitap... Bunları unutmuşlar. Daha doğrusu, hiç karşı karşıya gelmemişler böyle şeylerle, getirilmemişler... Okuma alışkanlığı vermek, yurdumuzda üstüne uğranmamış bir konu. Son yıllarda öğretmen okullarında bu özellikle unutuldu.

Diyor ki bir de Cafer: «Madem iyi şeylerdi niye adını değiştirdiler, her şeyini altüst ettiler bu enstitülerin? Siz hükümetten iyi mi biliyorsunuz? Essah öğretmen yetiştirmekten iyi ne var?» Çocuğa hak vermemek elde mi. İşimiz gücümüz gösterişle kendimizi avutmak, kelime oyunu oynamak. Bu enstitülerin bir adları değişti, bir de onlara ad eklendi. Onlara Yavuz Selim, Alpaslan adları takıldı. Ernis Mernis de ad mı değil mi ya! Köyün adı da okula verilir mi? Olunca şöyle koskoca bir ad olsun da yetişen de essah çıksın oradan...

Essah öğretmenler yoluyla köylere «iskolastiği» sokar mıyız sokmaz mıyız orası düşünülmeğe değer. Ben burada, Cafer'in son telâşı üzerinde duracağım:

Cafer koskoca bir köye atandı. Yakında okullar açılırken gidip köyün çocuklarını toplayacak. Bizler onun mesleğe girerken karşılaşacağı sıkıntıları düşünüp, elden gelen tavsiyeyi, yardımı yapmak is-

tiyoruz.. Oralı değil hiç. «Adımı değiştireceğim,» diyor da başka bir şey demiyor. Adı Cafer Çörtük. Cafer'i bilmem ama diyorum, Çörtük'ten güzel soyadı bulmak güç. Çörtük, güzel güzel kokan bir otur. Arpa ve buğdayın iyi büyüdüğü kırmızı topraklarda biter. Koklamaya doyulmaz.

«Koskoca köyün öğretmeni oldum, Cafer Çörtük de mi öğretmen adı olurmuş, millet güler hâlime, köylü olduğum meydana çıkar,» diyor. Hımm. Köylü olmayacak, adı da şehirli olacak.

Konuşuyoruz:

«Peki ne ad alacaksın?»

«Yüksel Yüce koyduracağım ama nasıl edersen kısa zamanda yaparım bunu?»

«Nüfus memurunu mahkemeye vereceksin,» diye, artık onun muhtaç olduğu konuda tavsiyeler yapma yoluna gittim. Dilekçesini verdi sanırım, mahkemelerin tatili bitince şehirli biçimi bir ad alarak gider görev yerine.

Adını güzel yapmanın, iyi bir insan, iyi bir vatanadaş olarak dürüst çalışmakla mümkün olacağını, mahkemede değiştirmekle bunun sağlanamayacağını nasıl Cafer'e anlatamamışsak, yapılan yapmacık eğitimin meyvasının da yapmacık olduğunu ilgililere anlatamıyoruz.

Benim zavallı memleketim, sana ne kötü tohumlar ekiyorlar.

BİR ÇİFT KIRMIZI ELMA

Demirci köyünde bir eğitmen var: Mustafa Yıldırım. Altı aylık kursta kendini donatarak köyüne dönen Yıldırım, bir yandan okulda çocukları oku-

türken, bir yandan da halka rehberlik etmeye başlamıştır. Bahar gelir gelmez şafakla kalkar, fidan dikecek olanlarla tarlaya gider, fidanların dikilmesinde nasıl hareket edilecekse yol gösterir, onlara yardım eder. Saat dokuz olunca kan ter içinde okuluna döner. Hasanoglan eğitimci kursunda öğrendiği fidancılığı köye böyle böyle yaydı. Gene kursta öğrendiği aşıcılığı da yetişen fidanlara uyguladı. Zaten halkı elbirliğine çağırarak 1947'de iki bin lira toplayıp okulun temelini atan da ondan başkası değildi. Reçberliğini de sürdüren bu eğitimci, aynı zamanda bir gazete kovuşturur. Gazeteler günün-gününe eline gelmesede onları satırı satırına okur, çevresine duyurur olanı biteni. Haftalık aktüalite dergilerinden birini de getirir bin güçlülle.

Bu eğitimci, iki tane elma bahçesi de kendine kurmuş, fidanlarını bakımlı bir şekilde yetiştirmişti. Kısa zamanda meyvaya duran bahçelerin elmaları, ikisi bir kucak dolduracak büyüklükte olur. Her iyiyi yıkmaya yönelmiş bulunan düşük yönetimin eli ta Demirci obasına da ne yazık ki uzanmış ve eğitimcinin maddî manevî tedirginliğine sebep olmuştur. İlçeden ayartılan birkaç kişi, doğru dürüst çalışan ve köyün bütün işlerini yoluna koymaktan başka endişesi olmayan Yıldırım'ı «demokratların çocuklarını yere, ötekileri sıraya oturtur, gerekli cezayı veriniz» diye doğrudan doğruya Cumhurbaşkanlığına telliyorlar. Öte taraftan da elma bahçesinin birini tümüyle kökten doğrayıp kupkuru tarla haline getiriyorlar. Bundan sonra bir yandan ifadeler, savunmalar... Bir yandan da bahçeyi korumak için çırpınmalar başlıyor. Ama kâfire küsüp de oruç yemek asla aklına gelmiyor. Onun içine, köyünde geriliklerle savaşmanın közü düş-

müş bir kere. O hiç değilse kendi yetiştirdiği çocukların gelişkin bir kuşak olması için uğraşiyor. Yıldırım'dan söz açarken insan, ister istemez okulu yeni bitirmiş genç öğretmenlerin ne edip edip köye gitmemek için koşturmalarını gidenlerin orada eli kolu bağlı bir durumda bekleyerek ipi kırma yolları aramalarını düşünüyor... Demek oluyor ki, kurs altı ay olsa da, o kursta gerçek bir öğretim yapılmış, askerden dönmüş okur yazar, köy gençlerinin benliğine, köyüne hizmet aşkı sindirilmiştir. Bu aşk şimdilerde altı ay değil, altı yıl öğrenim gören öğretmen adaylarına ne yazık ki verilememektedir. Değil bahçe kurmak, ağaç aşlamak, köylüye fidan dikme yolunu göstermek ve onunla birlikte gecedən gidip bahçede fidan dikmek. Okulun kapısını açarak alfabe bile öğretmiyor gençler, sızlanmadan...

Onun için köy enstitüleri ve eğitim kurslarının türküsünü söylemekten usanmıyoruz. Onun için kurtuluş yolu diye bu yolu gösteriyoruz. Köyleri bilgiyle donatacak, köy halkına en az Yıldırım kadar önderlik edecek öğretmenlerin başka bir kurumda ve köy enstitülerinde uygulanan gerçeklere dayalı öğretim yapılmadan yetiştirilmeyeceğini onun için savunuyoruz. Bu kuru bir savunma değil, örnekleri bol olan bir eserin savunulmasıdır.

İşin savunma yanını bırakıp bir çift kırmızı elmaya gelelim şimdi:

Yıldırımın bahçesi başladı ya kırmızı kırmızı yuvarlak elmalar yetiştirmeye. Askerden dönüşte onun kursa gitmesine, orada elma yetiştirecek bilgileri öğrenmesine sebep olanları düşünüyor o. Bunda emeği geçenler şüphesiz çok. Ama o, en çok emeği geçeni, daha doğrusu bu yolu ona ve arka-

daşlarına açanı düşünüyor: Hakkı TONGUÇ'u. Mevsiminde yolladı mı bilmem ama, Mayısın ortasında benden, Tonguç'la görüşüp görüşmediğimi sordu. Görüştüğümü söyleyince, «Ona bir çift elma sakladım, biraz daha beklerlerse çürüyebilirler, bunu nasıl edip ulaştırırsam?» dedi. «Kendim çekiniyorum, acaba bunları götüremez misin, onun emeği, onun eseri bu elmalar o da tadarsa içimize siner...»

Elmaları götürdüm. Tonguç evde olmadığı için verilmek üzere komşusuna bıraktım. Ondan sonra bir arkadaşının evinde bularak, elmaları bıraktığımı söyledim. O sırada bir de acı haber gelmişti, Selâhattin Şimşek'imizin Hakkari'de Zap suyuna düşüp boğulması. Yıllardır, kendine ve eserine karşı yapılanların üzüntüsüyle, eserinin meyvalarını görmenin sevincini birleştirdiği gibi, bu üzüntülü haberle eğitmenin davranışındaki asaleti, unutulmazlığı göz yaşlarında birleştirmişti. Eğitmene hemen mektup yazmak için adresini aldı benden. Tonguç'un ortaya koyduğu gerçeklerden biri de zaten, ne kadar iyi yetiştirilirse yetiştirilsin, köye yollanan eğitimcinin peşi bırakılmamalıdır.. Her an desteklenmeli, korunmalı. Bunu, eğitmeni yetiştiren kurumlar örgüt olarak yapmalıdır. Ama Tonguç köydeki kentteki binlerce eğitimciyle süreli olarak mektuplaşarak, onlara kitap, fikir göndererek, onlardan çalışmalarına ilişkin haberler alarak bunu tek başına yapmaya çalışmıştır. Çünkü öğretmen yetiştiren kurumlar gerçi yine öğretmen yetiştiriyorlardı ama işte o kadar. Saldım çayıra, mevla kayıra hesabından bir gidiş oldu bu, on iki yıldır.

«Geç duydum, Tonguç Baba'nın cenazesine eriş-

sem son görevimi yapsam üzüntüm belki biraz azalırdı,» diyor Yıldırım.

O ölmedi Yıldırım! Demirciobasında sen, Demirciköyünde Çezik, Bozkuş köyünde İlyas Pınarbaşı ve yurdun dört bucağında senin gibi çalışan yüzlerce eğitmen, binlerce öğretmen, onu yaşatmıyor muyuz? Onun yolunda yürüme gücünü ve cesaretini kendilerinde göremeyenlere yazıklar olsun...

GURBET

Köy Enstitülerinin adını değiştirip eşineğitimi de oralardan kaldırdıktan sonra, köy kızlarının doğdukları köyün sınırını çıkamaz olduklarını biliyorsunuz. Elli yıl ya da altmış yıl her neyse, eline geçen yaşama süresini, beş kilometre çaplı bir yerde tüketmek! Çok acı bu. Bunun üstünde uzun uzun düşünmeli. Üstelik son yıllarda bu köy kızları ilkokula bile doğru dürüst yollanmadılar. Okutmak için onların arkasını kimse aramadı. Kanun işlemez, öğretmen ses etmez oldu. Beri yanda da havanda su döğür gibi eğitim seferberliğinin lâfını ettik durduk. Erkekler hiç olmazsa askerlik dolayısıyla ya da ekmek uğruna yorganı sırtlayıp Adanalara Ankaralara gidiyorlar. Peki bu kızların bir kısmı olsun gün görmeyecek mi? Okuyup köyüne dönüp de orada kalanlara gün göstermeye çalışmıyorlar mı?

Okula ayak basmamış sürü sürü kızı düşünerek köyümden ayrıldım. Vardığım bucak merkezinin ilkokulunu staj okulu yapmışlar. İl merkezindeki öğretmen okulundan gelen on tane öğretmen

adayı kız staj yapıyor. Ayrılma günleri yaklaştığı için hazırlık yapmakla uğraşıyorlardı. Ayrılmadan önce halka bir oyun oynamak istiyorlar. Molyer'den Ediskun - Dürder ikilisinin aktardıkları «Ne Oldum Delisi» oyunları.

Bu adaylar, iki ay sonra mesleğe girecekler. Heyecanları sonsuz bu yüzden. Konuşuyoruz soluk alma zamanı:

«Sen nerelisin?»

«Çorumlu.»

«Neresinden?»

«İçinden.»

«Sen?»

«Çanakkale, içinden.»

«Ya sen?»

«Muğla'nın içinden.»

Yaram tepreşti ama kimselere açamadım. Buna benzer gördüğüm kız öğretmen okullarında, kurşun atsam değil, füze fırlatsam bir köy kızı görmem mümkün değildi. Bu böyle de erkek öğretmen okulları başka türlü mü? Orda da kurşunla köy çocuğu bulamazsınız.

Genç adaylara söyleyemedim bunu. Bu dertlerden habersiz yetiştiriyorlar onları çünkü.

«Bakalım iki ay sonra nerelelere atanacaksınız,» dedim onlara. «Alnınıza neresi yazıldı bakalım. Bu bucak gibi yerlere düşer istekle çalışırsınız herhalde?»

«Buradan daha geri yerler var mı?»

Bucak, yargıcı, doktoru, orman şefi, sağlık memuru, ebesi, müdürü ve çavuşuyla koskoca bir bucak. Uygar yaşama olanakları sağlanmış. Bu haliyle onlar zor katlanıyorlar buna. Daha, daha gelişkin kalabalık yer istiyorlar. İstiyorlar ki kuşun südü bu-

lunsun. Lık deyince su, lak deyince ekmek ellerinde olsun.

«Belki!» diye karşılık veriyorum sorularına.

Duraklıyoruz belkiden sonra. Herkes kendi il ya da ilçe merkezinin içinde çalışmayı her yönden uygun buluyor. Bu düşüncelerine katılmamak elde mi? Başka iller emrinde uzak köylere atandıkları zaman ne yapıp yapıp gitmiyorlar. Özellikle kız öğrenciler için doğup büyüdüğü yerde çalışmak daha verimli olabilir memleketimizde. Her ne kadar yurdun her yanı birdir ya da doğduğu yer değil doğduğun yer desek de gerçek bu. Hiç değilse belli bir süre, kültür tohumlarını iyice ekene dek, bunun böyle olması çok iyi sonuçlar verebilir. Zamanlı zamansız nakil isteklerinin, çalışma isteksizliklerinin ve günü gün etme anlayışının önlenmesinde acaba bir etken olamaz mı bu? Bu dediklerim yalnız kız adaylar için değil, erkekler için de böyledir. Öğretmenin doğduğu yerde ya da oraya yakın yerde yerleşmesi birçok yönden iyidir. Köy Enstitülerinde öğretmenin köye yerleşmesi ve köyün hayatına karışarak «yaban» olmaktan kurtulması için, bu ilkeye sıkı sıkıya bağlı kalınmıştı.

Şimdiyse, boşuna yoruluyoruz : Ne köy enstitüleri kaldı ne oralara alınan köy çocuğu kaldı. Erkek okuluna da kız okuluna da otuz-kırk öğrenci alarak durumu kurtarıyorlar. Onlar da, söylediğim koşullar yaratılmadığından atandıkları yerlere gitmiyorlar. Eğitim dairelerinin kapılarında gözyaşı dökerek şehir okuluna atanmak isterler. Bizim köyün kızları da okuma olanağına kavuşsaydı, onlar da kendi köyleri için, olmazsa yakın köyler için dilekte bulunurlardı herhalde. Bizim ilgililer, bu

küçük işleri düşünmektense, manşetlik lâf etmeyi yeğ tutuyorlar şimdilik..

Bu yüzden köylerde milyonlarca çocuk ışısız kalmakta, köyler GURBET olmaktan kurtulamamaktadır.

İstanbul'dan Kayseri'ye atandığı zamanlarda gurbet üstüne epey şiir yazan Faruk Nafiz diliyle bir beyit söylemek gerekse, şöyle demeli:

**Gurbet gecedен kara, özlem ölümden acı
Ne zaman varacağız bu köye arabacı?**

Gurbet deyip de Fatma'yı anmamak olur mu? Şehrin ve okumuşun gurbeti köyse, köyün ve okumamışın gurbeti de şehirdir.

Fatma Ankara Hastahanesinde çalışıyor. Trabzonun Kütükü köyünden gelmiş. Ufacık tefecik daha.

«Yaşını biliyor musun?» diyorum.

«Ondört,» diyor.

«Peki ama ondört yaşında almazlardı seni buraya, nasıl oldu?»

«Babam onsekize çıkarttı.»

Yaşı ondörttür ama, bırakmamışız ondörtte. Çalışıp para kazanmak için dört yılı bir günde yaşayıp onsekize basıvermiş kızcağz. Sararıp solmuş ekmek uğruna. Babasının kör isteği uğruna, ayakta kalabilme uğruna kızlığından önce çocukluğunu, saflığını, tombulluğunu vermiş. Körpe bedeninin gelişmesine setler çekilmiş Fatma'nın.

Bir ak önlük beribenzer. Bir ak örtü başına. Bir elinde şu leğeni, bir elinde fay kutusu. Odalar, odalar. Musluklar, banyolar, pencere camları, kapı kol-ları, etajerler... Sonra gelsin yemek tepsileri, top-

lansın yemek kapları.. Silmeye, taşımaya, getirmeye: FATMA. Saffet hanımlar, Saynur hanımlar da hemşire ya da hemşire adaydırlar sözgelimi. Hemşire adaylara söylenir görevi gereği:

«Etajerlere bakın, toz toprak varsa sildirin...»

Her biri bir odaya girer adayların. Etajerlerin gözlerini takırtıyla çekip, ondan sonra bağırlarlar:

«Fatma!»

Fatma günde onyeddi saat çalışıyor. Kaytarma bilmediği gibi dinlenme de bilmiyor. Çok çalıştığını, bu yaşta dinlenmeye ihtiyacı olduğunu söylediğinizde darılır. Kendisine en kötü telkini yaptığınızı düşünür. «Çalışmayacam da işim ne burda?» der. Sorarsanız, aydan günden, okumadan yazmadan olduğu kadar, saattan dakkadan da haberi olmamıştır. Hakdan özgürlükten hiç olmayacak bu gidişle. Fatma okulsuz, Fatma sağlıksız, sapsarı. Fatma kendinin farkında değil. Fatma gidiyor öte köye doğru, bugün değilse yarın... Bacakları cin çalısının dallarından ince Fatma'nın, bilekleri irahan kökünden. Yemesi içmesi, yatma yeri ne durumda kimbilir. Anacığı nasıl dayanır onun özlemine. Haydi oğlanın gurbete gitmesi olağan hale gelmiş bu dar geçimli hayatta, şu kızların bu yaşta para kazanmaya çıkışı da olağan mı? Hem ne çıkış, ne kazanış! Köylerinde okul varmış Fatmaların. Büyükmüş köy. Fatmanın küçük erkek kardeşi ikinci sınıfa geçmiş. «Kızlar girmez okula bizde. Kız okula mı gidermiş,» diyor.

Aylığı yüzelli lira. Paralar birikince babası bir parça toprak alacakmış da birşeyler ekeceklermiş...

Gececi Meliha hanımın durumu, Fatmanın ayınısı. Yalnız yaşı onun iki misli. O da gecenin Fatması'dır bir bakıma. Issız gecekonduunda iki öksüz

yavrusunu uyuttuktan sonra saat yirmi olmadan damlar hastaneye. Koş babam koş, koş babam koş, sabaha dek.

Bir tepsi uzatsanız geçeci hemşire adayı elinizde kor yürür, «Meliha kadını yollarım,» der.

Onlar okumuşlar, okuyorlar da. Yazık değil mi kalem tutan ellerine, bembeyaz önlüklerine? Basın zile, zır ötsün ve yeni doğmuş çocuğu kucağından bırakmadan doğum kısmından Meliha kadın koşsun sesinize.

«Baş doktor geziyor» fiskosu başlayınca da, Boyalı'lı Osmanla Boyabatlı Mustafa paspasları alıp koşsunlar. Bakan gelecek dendi mi bir gün, aslı çık-sın çıkmasın, o gün akşama dek okumuşlar üstünü başını düzenler, süslenir, bağıırır, ötekiler terler teftiş hazırlığı yapacağız diye.. Üstüne üstlük haş-lanırlar bir de.

Yapımız böyle kurulmuş toplum olarak. Oku-manın anlamı, her şeyden el etek çekmektir. İşler, okuma olanağına kavuşmamış Fatmaların, Osman-ların omuzundadır. Kimbilir, onları okutmamak, böyle bırakmak, olanaksızlıklardan çok, böyle kal-malarını isteyişimizdendir?

Hastanede Fatma, Osman, Mustafa; memleket-te köylüdür. Ne kadar yan çizersek çizelim, bu ger-çek vardır. Bunu gözlemek için, büyük şehirlerde yaşayanların iki yanlarına bakmaları yeter. Sırtı yorganlı, ürkek bakışlı insan kümelerinin, nereden. niçin geldiklerini gören göz bilir. Bilir ya, ayrı dün-yadan gelmiş, öteki gurbetten bu gurbete gelmiş in-sanlar düşündürmez onları.

Nasıl ki hastahanede Fatma kimseyi düşündür-müyor...

ÇÖTELEK

Halkodaları yapımı için seferberlik açıldığında köy enstitüsünde öğrenciydim. Yazın izinle köyümüze döndüğümüz zaman bu odaların plânının uygulanmasında kazıklarının çakılmasında az çok emeğimiz geçti. Çevre köylerin halkodasına kavuşmasında en çok emeği geçen de şimdi bizim köyün başöğretmeni olan Kuddusi Çezik'tir. Halkodalarını anmamın nedeni, o günlerde şimdiki kadar bu odaların önemini kavrayamamış olduğumu belirtmek içindir. Derdim ki, köylü bu, işini gücünü bırakıp da tozun samanın içinden gelip de bu odada kitap mı okuyacak sana? Ama belli olmaz, belki de çala çala bir havaya döner..

Köyümüzün halkodası yapıldı, üstü örtüldü. Kullanılmasına sıra gelince, eksiklerini tamamlayıp kullanmaya başlamadan olumsuz propağanda başladı. Her yıl çatısından bir kısmı yıkılır, duvarından birkaç taş düşer. Bugünkü durumuyla bile duvarların yukardan bozulan yerleri tamamlansa da çatısı yenilense, kurtulur bu sağlam yapı... Halkodasının kurtarılması için yeni bir girişim de var köyde. Bakalım sonu ne olur bu girişimin de...

Akşamdan bunları konuştuğumuzdan olacak arkadaşlarla, sabah olunca yatağımı toplayıp yüküğe koyunca sedire oturdum, gene bunları düşünüyordum. Artık öğrenci olduğum zamanki gibi düşünmem yersizdi. Halkodalarının gerekli ve yararlı kuruluşlar olduğu günden güne daha iyi anlaşılıyordu. Köyün okulunu bitiren sekiz-on çocuk ilkokulun üstündeki okullara gittiler sözgelimi. Yaz olunca dönüp buraya geliyorlar tatilde. Köy enstitüleri devrinde yetişmiş olan bir o kadar öğret-

men var, onlar da tatilde uğruyorlar. Bunların yanında, iyi kötü elini yüzünü düzeltmiş ilkokul çıkışlı gençler de var. Hepsi var köyde. Ama hepsinin bir sıkıntısı var: Oturacak, vakit geçirecek ve vaktini iyi uğraşlarla geçirecek yer arıyor hepsi. Yusufun karanlık kahvesi. Remzi'nin dükkânı bir şey söylemiyor onlara. Bir şey söylemese de bu yerler, zorunlu olarak her fırsatta oraya gidiyorlar, domine oynuyorlar ister istemez. Şu Halkodası şimdi olsaydı tertemiz salonu, yüzlerce seçme kitabıyla, süreli gelen dergisi gazetesiyse?

Ben böyle düşünürken anam geldi. «İşin yoksa Çötelek seninle konuşmak istiyor,» dedi.

«Gelsin,» dedim, «bir de danışıyor musunuz?»

«Çekiniyor da.»

Çötelek, Kişgilli'nin kızı. Ağzını yüzünü sarmış adamakıllı. Gözleri zor görünüyor yemeninin altında. Çocuğun biri sırtında, ondan daha küçüğü kucağında. Bu ikiden büyük olan öteki ikisi de eteklerinden sündürüp duruyorlar.

«Şu ağzının sargısını çöz de rahatça bir konuşalım,» dedim. «Yemeninin ucunu ıslatıp durma konuştukça.»

Çözdü.

«Söyle Çötelek Bacı?»

«Şunlar...»

Dedi. Eteğini tutanları, kucağındakini, oturduğu halde sırtından inmeyeni gösterdi.

«Ne oldu onlara?»

«Bilmez gibi soruyon: Biberici Omar bildir öldü, babaları, iki elle geçinen babamın yanına sığındık o ölünce. Aç çıplak duruyorduk onun koltuğunda. Onu da bu yıl aldı Allah. Zatı ne hayrı vardı, bilme misin Fetti'nin oğlunu? Şincileyin kaldık or-

talarda. Kimi uyur kimi uyanık eve kapatıyorum bunları, zenginlerin yufka ekmeğini yapmaya gidiyom, demirci Hacialilerin, Yabarakçıların... Bunları diyom, gine sen iyisini bilin a, bir yerlere kömselesek? Şu on yaşında, şu dokuz. Bunlara öksüz mektebinde neyim bir yer bulunursa, şu ikiyi ben idare ederim acı-zulum...»

Yaşlar oluk gibi akmaya başladı gözlerinden. Bir yandan da hıçkırmaya başladı. Boğazı tıkanacak, oraya yıkılacaktı nerdeyse. «Tarla takan vermemiş ki Allah,» diyordu hıçkırıklar arasında. Kucağındakinin dört yaşında olduğunu söylüyordu. Oysa daha yere basamıyor, yürüyemiyor iki aylık gibi... Sıska...

«Düşüneyim, elimden bir şey gelirse sana haber ederim,» dedim, gitti. Ne gelecekti benim elimden? Ne yapabildim bu gerçek karşısında? Yalnız bu köyde yüz tane var Çötelek'e benzeyen ana, halleri şöyle böyle olanları bir yana bıraksak bile. Bu da eder dörtyüz çocuk. Kırk bin köyde onaltı milyon eder. Kaldı ki bu çok iyimserce yapılmış bir hesap. Çötelek'in durumuna düşmeyen ailelerin çocukları kurtulmuş mudur sanki, onlar da öyle.

Bana düşünmek kalmıştı gene. Uykusuz gözlerimi ovalaya ovalaya kalkmaya çalıştım, kalkamadım. Kafam zonklamaya başlamıştı, gözlerimin önü karardı. Oturdum yeniden. Dağınık kafamla, okul bulamayan, korunmak için geniş bir örgüte kavuşamayan, köylerde kum gibi kaynayan çocukları düşündüm. İstedığı kadar çoğalsındı nüfus, ayrımı kalır mıydı Bektaşinin çamur adamlarından? Okuyabilen üç-beş tanesinin de okuyacağı bir kitaba, oturacağı bir salona kavuşmamış olduklarını görmek, düşünmesine de engel oluyordu kişinin...

Nerdesiniz manşetlik lâf eden eğitimciler? Çocukları koruyacağız diye uydurma birlikler kurarak kendi sırtlarını kalınlaştıranlar? Çöteleklere bir cevap verin bir çıkar yol gösterin. Ne olacak bu çocuklar?..

DAVAR DAMI YAPILAN KÖY OKULLARI

Yaz tatilinde köy okullarının durumu derttir. Nerde bu derdi kökünden kurutmak için köye yerleşen öğretmen yetiştirmek şimdi. Öğretmenlerimiz köksüz ağaca döndü, köy enstitüleri gibi gerçek öğretmen yetiştiren kurumlar yıkılabildi. Mart gelir gelmez köyün öğretmeni şehirden bir ev tutarak çoluğu çocuğu taşıyor. Nisan sonunda okulu kapatarak kendisi de gidiyor ve bütün yaz, bir adı şehir kulübü, bir adı kumarhane olan yerlerde al papazı ver kızı oynuyorlar... Ne kulaktan ne de gözden bir yenilik girmiyor kafalarına. Güz gelince, görüş ve düşünüş eski hamam eski tas olarak çıkıyorlar çocukların karşısına. Oysa insan şehir yerine gitti mi, hiç bir şey getirmese bir ağız tadlandıracak şeker, bir akıl yatacak havadis getirir bizim bildiğimiz. Yattığı yerden bir avuç toprakla kalkar yani. Ama bizimkilerde ne o var ne öteki. Muhtara okulun eşyalarını alışıldığı şekilde teslim ederler ayrılırken, iki ayakları bir papuca girer ivedilerinden. Sanırsınız bu gidişle şehirde dağları yerinden oynatacaklar. Hiç bir şey yapmazlar oysa, dediğim gibi. Güzün dönüşlerinde de, okulu ve okulun eşyalarını bıraktıkları gibi bulamazlar, ama umurlarında değil. Yıllar yılı ilköğretim ve köy eğitimi dâvasının lâfi edilir, köylerde okul bir göstermelik yapı, bir iş-

reti kuruluş olmaktan kurtulamamıştır. Valisinin, kaymakamının ve muhtarının gözünde en son gelir okul işleri. Bütçeye konan para bile okula harcanmaz, salma vergisinin toplanamayan kısımları okul parası olur... Öğretimin yapıldığı aylarda biraz temizlik, biraz düzen gören okul yapıları, yaz aylarında kapısına örümceklerin ağ ördüğü örenlere benzer. Böylece, yıldan yıla yıpranır, yıkılır gider.

Yuvalı köyüne başöğretmen olarak atanan Mustafa Koşar, yazı anlattığım şekilde Aksaray'da geçirdikten sonra, 15 eylülde bir at arabasına eşyalarını yükleyerek tuttu yeni atandığı Yuvalının yolunu. Köyün okulu 1944'te köylere okul seferberliği açıldığında yapılmıştı. Fakat aradan geçen 16 yıl içinde, sık sık öğretmensiz kaldığı için köye pek faydası olmamıştı. Çünkü, bu okul seferberliğini yapanlar, aynı zamanda öğretmen seferberliğine de girişmişlerdi. Öğretmen seferberliği sonradan, halka iyilik yapıyoruz gerekçesiyle durduruldu. Ama okul yapıları yapayalnız ortalarda kaldı... Yuvalı'nın okulu da avlusuz olarak bir düzlükte yapayalnız bekliyordu. Mustafa eşyalarını okulun önüne indirdi. Çevresine bakınca, gübre yığınları gördü. Araba okulun önünde durunca, harmanı kaldırmış köylüler, çalışmaktan ağzı yüzü belirsiz olmuş çocuklar o yana yürüdüler. Öğretmen, bu davar gübresinin okulun önünde niçin yığılıp durduğunu sordu gelenlere. «Muallim bey, sen dışarısını ne yapacaksın, içerisine bak,» dediler.

«İçerisine ne olmuş?»

«Hele gel girelim de ne olduğunu görürsün.»

Girdiler. Ne görsün, bir zamanlar kapıları, pencereleri, tavanı, sıvası tastamam yapılmış olan okulun şimdi kapı pencereleri kırık döküktü. Tavan-

Jan gökyüzü görünüyordu. Duvarlar delik deşik... Bunların üstünde, taban diz boyu koyun gübresi dolu. Hem de taze taze kokuyor gübre. Öğretmenin merak içinde kaldığını gören köylülerden biri açıklama yapmak zorunda kaldı. «Burasını davar ağılı yaptı bizim muhtar. Sürüsü geceleri burada yatar. Nerdeyse sürü gene gelir şimdi, akşam yakın...»

Derken muhtar çobanıyla birlikte sürünün başında olduğu halde geldi. Davarların boynuna takılmış çanlar cangur cangur ötüyordu. Muhtarın kulağı bu sesteydi, neylesin okulu, netsin öğretmeni..

«Muhtar, bu ne hal, burası okul mu davar ağılı mı?» dedi öğretmen.

Koyunları ıslıklayarak okulun içine sokmaya çalışan muhtar karşılık verdi:

«Ne olmuş sanki okul olduysa? Demokrat Parti öldü diye demokrasi de ölmedi ya! İstersem okul, istersem davar ağılı yaparım, kim karışır...»

O gece öyle geçti. Ertesi gün Mustafa, bütün karşı koymasına rağmen muhtarın, çocuklardan bulabildiğini topladı ve süpürge, su testisi getirterek okulu temizlemeye başladı. Öğleye kadar işler iyi gitti. Öğleyin, Toklucu dedikleri kadının oğlu su taşıdığı testiye kırdı. Haberi olan Toklucu bir koşmayla gelip yakasını tuttu Mustafa'nın. «Ağzına sıçtığım Yezit tohumu, senelerdir rahattık, öğretmeni unutmuştuk, nerden çıktın geldin de benim aslan gibi kırmızı testimi de kırdırdın? Hep sizin dediğinizi yapacak, sizin istediğinizi mi verip duracağız? Şeyimizin kılını da verelim isteyin de, emi?» Sonra bir çılgılık kopararak çocukları evlerine kovaladı Toklucu.

Mustafa öğretmen, ne yapacağını bilmez bir halde, bu gece konukladığı ve okula yakın olan eve doğru yürüdü. Bir araba tutarak yeniden ilçeye dönmeyi ve «hazır, muntazam okul, öğretmen evi de var» diye onu buraya yollayan eğitim memuruna çatmayı, gerekirse istifayı basmayı aklından geçiriyordu. Aksaray'daki eğitim ilgililerinden başka, Ankara'daki Bakanlığın Paris görmüş yetkilileri de bundan habersizdi...

ÇÖP TENEKESİ

Bir kamyonun önüne ardına dolmuşlar, geldiler. Altı kişiler. Her biri ayrı bir konuda köylüleri aydınlatmaya gelmişler. Küme başkanı olduğunu söyleyen göbekli adam «tozlu yollardan, çıplak tepelerden aşarak köylü vatandaşlarımızı aydınlatmaya geldik,» diyordu. «Böylece, hem görevimizi yapmış olacağız, hem de yıllardır süren köy ve köylü özlemimizi dindirmiş olacağız.»

Sağa sola adam koşturarak epey dinleyici toplandı. Günlerden pazar olmasına karşın herkesin işe güce gitmesine hayret ediyorlardı. Oysa onlar, «bugün nasıl olsa pazardır, köylüler istirahattadır, kendi rahatımızı feda ederek gidersek, onların tatilini değerlendirmiş, birçok bilgileri kafalarına yerleştirmiş oluruz» diye düşünmüşler.

Gelenlerin çevresini saranlar çoğalınca, aydınlatmaya başlama zamanının geldiği düşünülürdü. Dinleyenleri iyi görebilmek için bir taşın üstüne çıkan genç, «ilk sözü ben alıyorum,» diye başladı. «Ben besleme mütehassısıyım değerli köylü vatandaşlar. Sizlere önce malûmat kabilinden şunu söy-

liyeyim ki, verdiğimiz süt tozları asla domuz sü-
tünden değildir. Bunları size yanlış aksettiriyorlar.
Süt tozu ve yanında verdiğimiz haplar A ve B vi-
tamini ihtiva ettikten başka, çocuklarımızı raşitiz-
me karşı koruyucu unsurları da muhtevidirler.»

Anladığıma göre, köylüler saygısızlık olmasın
diye susuyorlar, bu anlaşılmaz sözleri dinler görü-
nüyorlar. Beslemeci ise, vitamin haplarının iyilik-
lerinden, vitaminsizliğin zararlarından, iyi gıda al-
manın ve temiz yaşamının öneminden anlatıp du-
ruyordu, kitapların yazdığı gibi...

Beslemeciden sonra «arıcı» olduğunu söyle-
yen, saçları kafasının arkasından dökülmeye başla-
mış birisi çıktı taşın üstüne. Arı beslemenin hem
vücudumuza hem de kesemize ne kadar faydalı ol-
duğunu, her vatandaşın masrafsız bir iş olan arı-
cılığı bir zevk meselesi kabul ederek yapmasını,
söyledi.

Kurul başkanı çıktı arıcının ardından. «Gerçi
arkadaşların üstünde durdukları konular da önem-
li konulardı ama şimdi ana konumuz olan 4 K Ku-
lüpleri konusunda arkadaşımız Perihan hanımefen-
di sizleri aydınlatacaklar ve ondan sonra köyümüz-
de 4 K Kulübünü kuracağız,» deyip indi.

Perihan hanımefendi taşın üstüne çıkmaya ça-
lıştı, iki ayağını da yerleştiremediği için geri indi.
İlk attığı ayağını sağlam basmasına dar eteği ve
ayakkabının yüksek ökçesi engel oluyordu. Ayak-
kabılarını çıkarmak zorunda kaldı. Küme başkan-
ının yardımıyla da eteğin engel olması önlendi de
bütün vatandaşları görecek şekilde taşın üstüne
çıktı. Kolunda takılı şıpidik çantasından kâğıtlar çı-
kardı. Kısa bir süre hem kâğıtlara göz gezdirdi hem
de boğazını temizledi.

O temizleye dururken yanımdakilere sordum
«Süt tozu, vitamin hâpı dağıtıldı mı köye?»
«Görmedik öyle şey...»

Dudaklarının boyasını yaladıktan sonra elindeki kâğıdı okumaya başladı Perihan hanım. Sözlerini dinlemekten çok kendini seyrettikleri belliydi. O konuşuyordu: «Vatandaşlar, okul dışı eğitim ve öğretimi olan 4 K ile şunları yapmak istiyoruz: Yenilikleri köylere sokacağız. Bu çalışmalar elli memlekette vardır. Gerek tarım yönünden, gerek sosyal yönden birçok yenilikler, bu kulüpler yoluyla köylere ulaşacaktır. Demokratik ilkeler, birlikte çalışma anlayışı, iş ve eğlenceyi dengeli bir şekilde yürütme alışkanlığı, köy delikanlılarını köylere bağlamak gayelerimiz arasındadır. Kafa, kol, kalp ve kuvvetin bir araya gelmesi demek olan bu kulüp, köyümüzü sağlığa, temizliğe ve refaha kavuşturacaktır. Bunun için de, köyünüzden seçeceğiniz liderler, ilkönce köşe başlarına çöp tenekeleri koyacaklar ve böylece köyünüz pislikten kurtulmuş olacaktır.»

Sözün burasında ağır ağır dağılma başladı. «Akıla bak akıla!» diyorlardı, «hiç cebe konacak kırılık var mı bu akılda! Köy kim çöp tenekesi kim, ahah!»

Komşu ülkelerden birinde bir köye giden gezginciler kümesini köy muhtarı doğruca mezarlığa götürmüş. Mezar taşlarında: «Buraya otuz yıl hizmet eden doktor», «25 yıl hizmet eden öğretmen», «Bu köye 27 yıl hizmet eden mühendis», «Buraya otuz yıl hizmet eden tarımcı» falan gibi yazıtlar görülmüş önce. Sonra da, ayakları çarıklı, köylü kırılığında bay ve bayan öğretmenlerle görüşürüp, kö-

yün gelişkin duruma gelişinin nedenlerini anlatmaya çalışırlarmış konuklara...

Darmadağın edilen Köy Enstitülerini, tedirgin edilen, her çıkara koz edilen köy öğretmenlerini, şimdilerde yetiştirdiğimiz göstermelik öğretmenleri düşünüyordum ki, Perihan hanım söylevini bitirdi. O arada Zeynel derler biri, küme başkanına yaklaştı:

«Bi diyecem var bey,» dedi.

«Buyur evlâdım.»

«İyi diyorsunuz a, biz karnımızı nasıl doyuracağız onu dimiyorsunuz. Toprak yok, ekecek yok, yiyecek yok, avrat-akıl yok. Biz burda sorarsan, dört ağanın başını bekleyip duruyok...»

Adamın suratu karardı, kaşları çatıldı, yumruk atacak sandık.

«Sen komünistlik mi istiyorsun be!» diyerek arkadaşlarını kamyonu çağırdı...

BARAKA TÖRENİ

Bütün bağırmaların, öğünmelerin karşısında uzayan ve yoldan başka her şeye benzeyen çizgi üstünde ilerlemeye başlayan cip, bazan homurdanıyor, bazan inliyordu. Bu haliyle, şoför Abdullah'la birleşiyordu sanki. Bu yolculuğun en küçük çukurlarını bile gide gele ezberlemiş olan Abdullah, aşağı yukarı her yolculukta bir araya gelen bu insanların ağzından her zaman duyduğu lâflar döküldükçe «Çık» çekiyor, o cık çektikçe dudaklarına kısırdığı «Üçüncü» sigarası sallanıyordu.

Köylü milletin, gösterilen ilgiye karşı soğuk davrandığı konusunda fikir birliğine varıyorlardı.

«Bu cahil topluluk nankördür. Asırlardır, hattâ son yıllara kadar kimse yüzüne bakmamış, ayağına gitmemişken, biz Pazarımızı, tatilimizi bunlar arasında dolaşmakla öldürüyoruz, bize de pas vermiyorlar,» diyordu Belediye Başkanı Ali Bey.

Tüccardan Bay Hayrettin'le İl Yönetim Kurulunun süreli üyesi Salim Ağa durmadan salladıkları başlarını, belediye başkanının sözü bitince, daha bir hızla, daha bir doğrularcasına salladılar...

«Evet,» dedi Vali bey, «evet, arkadaşlar. Reis Beyin sözlerinde büyük bir hakikat payı olduğu şüphesizdir. Ancak, ölmek var, dönmek yoktur. Ne pahasına olursa olsun bölgemizde birliği sağlamak zorundayız. Gerekirse her yola baş vuracağız...»

Sonra bir derin «Ahhh!» çekti. Bu ah'ta, yitirip de yıllardır bulamadığı bir şeyin özlemi tütüyordu.

Ah o günler.

Cipteki sessizlikle birlikte anılarına daldı.

Kaymakamlığının ilk yılları... Bugün gibi anıyor, suları şırıl şırıl akan bir köydeler, Zonguldak dolaylarında, Karaman köyündeler... Bir küme köysever (!) birleşmişler, halkevi gençlik kolu üyeleriyle birlikte kalkıp köye gelmişler. Hanımlar, çocuklar köy görmek, köylü görmek için yol sıkıntılarına seve seve katlanmışlar.

Fakat işin en güzel yanı, köylülerin ağzı var, dili yok yaratıklar olarak, bozulmamış, açılmamış el pençe divan durmaktan başka bir şey görmemiş halleriyle bunları karşılamalarıdır.

Neydi o gün hey. Ormanın uygun bir yerine at-

ınımlardı kapağı. Şimdi olduğu gibi hoş geldin, beş gittin deyici köylü nerde o zaman, konukların yanına bile yaklaşıyorlardı. Üçyüz metre kadar ötede toplanıp oturmuşlardı köylüler. Köyün muhtarı olan Molla Memet'le köyde «Kâtip» dedikleri köyün tek okur yazarı Hazım Efendi gelip köylüler adına «hoş geldiniz» diyebilmişlerdi.

Onbeş kişiydiler, bayanlı, baylı. Bir süre dinlendikten sonra, çantalarında getirdikleri kuru yiyecekleri, muhtarın getirdiği yoğurt-sütle birleştirerek kahkahalar arasında yediler.

Sonra koşup oynaşmaya başladılar.

Dinlenirken, yerken, içerken, gülüşüp oynaşırken, yerli dokuma entarileriyle, bunlara babalarından daha çok yaklaşmış olan sümüklü, çapaklı çocuklar hep dikkatlerini çekmekteydi.

Hem ziyaret, hem ticaret düşüncesiyle, öteki deyimle: Hem piknik, hem köycülük yapmak için yola çıkmamışlar mıydı? Hemen el edip çocukları yanlarına çağırdılar. Piknik faslı bitince köycülük damarları ayaklanmıştı.

Herkes çocuklara iyilik etmek, köycülük görevini yapıp huzura ermek için birbiriyle yarışa başlamıştı. Kimi cebinden çıkardığı tertemiz mendile kıyıp çocukların sümüğünü silmeye, kimi tırnaklarını kesmeye, kimi de tuttuğu bir çocuğun yüzünü yıkayıp o yozlaşmış saçlarını taramaya çalışıyordu.

Hele Vali Bey (O zaman kaymakam) hiç unutmaz: Hanımı ne kadar sevip okşamıştı çocuğun birini. Sonra çantasından çıkardığı kininleri üçer-beşer dağıtmıştı çocuklara. «Açın avucunuzu,» diye diye... Sıkı sıkı pekiştirtmişti:

«Sakın anneniz bunların hepsini birden vermesin, olur mu şekerim.»

Abdullah acı acı öttürdü cipin düdüğünü. Birden kendine geldi Vali Bey. Karaman köyü silindi kafasından. Şimdi Bahçeli köyüne giriyorlardı. Bahçeli köyüne girerken, bahçeye bağa benzer bir şey göremeyen Vali:

«Niye Bahçeli demişler buraya?» diye ortalığa sordu.

«Efendim, eskiden kalma adıdır. Belki eskiden vardı bahçesi,» dedi Ali Bey.

Kendini tutamadı şoför Abdullah: «Beyim!» dedi, «bu köylerin adından başka bir şeycikleri yok. «Bahçeli» dersin kupkuru çıkar. «Ağaçlı» vardır, dış kurcalayacak çöp bulamazsın. «Demirci» vardır, demirin dümürün yanından geçmemiştir. Hele bir «Güzeloba» var, dünyada orası kadar çirkin yer bulunmaz. «Hasköy» var bir de, ne haslık ne paklık ara, kepezelikten başka bir şey bulamazsın...»

Tüccardan Bay Hayrettin yutkunduktan sonra :

«Ama beyefendi, şükürler olsun buraların havasına, suyuna hiç diyecek yok,» dedi.

Vali, Belediye Başkanına dönerek sordu: «Burada durumumuz nasıldır?»

«İyi efendim, yüzde seksen falan varız.»

Kızılhaç köyüne kurulacak olan barakanın temelini harç koymaya gideceklerinden, Bahçeli'de durmak niyetleri yoktu. Ama köylüler cipin önüne çıkarak el kaldırdılar, arabasını tanıdıkları valilerin köylere inmeden geçmesine engel oldular.

Gelen elini uzatıyor, gelen elini uzatıyor, «Hoş geldin Vali Paşa,» diyordu. El sıkma işi ve onunla birlikte hoş beş epey sürdü ayaküstü.

Sonra okulun önüne serilen seccadelerin üstüne oturdular.

Öğretmene:

«Ne var, ne yok hoca, rahatın yerinde mi?» diye sordu Vali. Öğretmen çok sevindi, köylülerinin yanında hatırının sorulmasına.

«İyiyim efendim, sağ olun.. Ama izin verirseniz bir kaç dilekte bulunacağım...»

Salim Ağa ile tüccarın nedense ivenessikleri üstlerindeydi. Öğretmenin dileği falan derken gecikeceğini biliyorlar, hoşnutsuzlukları yüzlerine vuruyordu. Ama Parti ve Belediye Başkanı Ali Bey'le, Vali Bey için bu gibi durumlar iyi sonuç verebilirdi.

«Söyle yavrum,» dedi Vali.

«Efendim, mutemetliğimizi yapmakta olan merkez eğitim memurundan şikâyetçiyim. Paralarımızı doğru dürüst alamıyoruz. İsteddiği gibi kullanıyor. Aşağı yukarı bin liramı kesti. Nereye kestiği belirsiz. Sesimizi duyuramadık bir türlü. Zatiâlinize, durumu bildirmeye niyetlendik geçen ay, dünyayı başımıza yıkmaktan söz açtı. Remzi Birant'ın dayısı oluyor bu adam. Ne yapacağız?»

Vali, Ali Beye baktı. Sonra Salim Ağa ile tüccar Hayrettine göz attı. Onlara hiçbir etki yapmamıştı öğretmenin sözleri.

Bu arada öğretmen konuşmasına yeniden başladı.

«Efendim, tir tir titriyoruz. Bizim aldığımız paranın eti budu nedir, düşünmeden her ay ziyafet hazırlıyor, ellişer liramızı kesiyor. Para lâfı ettik

mi, ne ziyafeti olduğunu sorduk mu, «sürdürürüm ha!» diyor da başka bir şey demiyor. Bize ne evrak, ne Tebliğler Dergisi yollar. Dert yanmaya bile cesaret edemiyorum. Ağzını açanı haşlıyor. Hattâ ben, bütün bunlara ses çıkarmadığım halde, kendisi tarafından sevilmediğim için terfiimi engelledi. Müfettişe rağmen terfiimi önledi. Bu yüzden de biliyorsunuz müfettiş Veli Bey Osmaniye'ye sürüldü.»

Öğretmen sözünü kesip, konukların yüzüne bakınca kös dinlemişlere has bakışları üstüne çevrilmiş buldu. Bu sessizlikten yararlanıp son sözünü de söyledi.

«Affınıza sığınarak şunu da söylemekten kendimi alamıyorum. Köylere hepten işe yaramaz öğretmen vekilleri yolluyor kendi adamlarından. Onların da ilk ve son aylıklarını iç etmektedir.»

Valinin gözlerinde bir değişiklik oldu. Belki boşanacak, belki patlayacaktı. Amma köyün parti ocak başkanı, elinde ayran tası ve bardakla tam bu sırada önüne geldiğinden, dolan bardağı alıp ağzına götürmeyi uygun buldu.

Patlamaya çatlama bakmamalı, durumu oluru bırakmalıydı en iyisi. Öğretmenin Bahçeli'de söylemesiyle öğrenecek değildi ya onları. Bu sızılılar açık kapalı aylardır kulağına geliyordu. Resmî olarak bir tanesi dilekçe vermek istemiş, onu da geri çevirmişti. Evet, Remzi Birant kendisinin de tutunup durduğu bir duvardı. Bu duvara siymeye, yeltenmek, Toros dağlarının Konya Ovasına yıkılması demektir. O zaman kendisi de altta kalıp ezilmez miydi?

«Büyütüyorsun oğlum, her şeyden alınma,» dedi. «Düzelir hepsi düzelir. Sen söyle bana şimdi, bu

rada neler yapıyorsun, halkın olup bitenlerle, memleketteki kalkınma hareketleriyle ilgisi bilgisi ne durumda? Hangi tarafa meyil fazla?»

«Efendim, şu yandan olanlar da var, bu yandan olanlar da var. Ben durumum gerektirdiği için pek karışmıyorum.»

«Karışacaksın! Olur mu öyle şey. Kalkınmayı başarmış olan tarafa köylüyü yanaştıracaksın. Bu, senin başlıca görevindir.»

Başını yere eğdi öğretmen.

Bu sırada, topluluk arasından birisi Valiye yaklaştı. Köyün Ocak Başkanı onu tanıttı: «Susuz Köyü eşrafından İrifat Ağa!»

Rifat Ağanın derdi, yolsuzluk:

«Susuz köyünün yolu, azcık yağmurdan alabura oluyor bey,» dedi. «Şu sert yol kötü mötü ama yine gelinip gidiliyor üstünden. Bu sert yola kadar üç kilometre bir yerimiz var, oraya kum dökülmesi için yardımınızı irca ediyoruz.. Zaten zatınızı dairede rahatsız etmeyi düşünüyordum, buraya Allah gönderdi.»

İyice sokulup «Yalnız Vali Bey,» diye başladı Ocak Başkanı, «Efendim bunlar öte geçeli...»

«Ne demek?»

«Bizden değiller bu kalemde altı köy...»

«Babacığım, duydun mu?» dedi Vali, Rifat Ağaya.

«Duydum amma...»

«Duyduysan iyi. Seninle yollarımız ayrıymış baksana. Sen eteğindeki taşı dök, köylülerini yola getir, ben de yolunuza kum dökülmesi için emir vereyim...»

«Geç kaldık, çok beklettik Kızılhaçlıları,» diye-

rek izin istediler. Cipe yanaşınca Valinin kulağına birşeyler fısıldadı Ocak Başkanı.

«Hesabını görürüm onun,» dedi Vali.

Yine eller sıkıldı...

Cipin horultusuna düdük sesini de katan Abdullah, ikinci vitesle hareket etti.

Köyü çıkar çıkmaz Ali Bey'e:

«Not et!» dedi Vali, «Biraz önce gevezelik eden öğretmeni not et de dönüşte açığa alıp, sonra da il dışına sürdürelim. Yalnız Birant'a atmakla kalmıyor bunun gevezeliği, karşı tarafın davullarını çalarımış hiç durmadan...»

«Belli duruyor zaten,» dedi Salim Ağa.

«Evet, ne mal olduğunu öğrenmek için kimseye bir şey sormak istemez..»

Son cümleyi Hayrettin Bey söylemişti. Bir cümleyi toparlayıp söyleyene dek kendisini çok sıkmış olmalıydı. Terleyen dazlak kafasını, boynunu iyice sildi mendiliyle.

Ali Bey notunu yazıp defteri cebine yerleştirdikten sonra:

«Bu Kızılhaç köyünde de birkaç yanaz adam var amma...» dedi.

O adamlar üstüne başlayan konuşma bitmeden köye girdiler. Barakanın kurulacağı yeri biliyordu Abdullah. Doğru oraya sürdü cipi.

Köylüler ve barakayı kuracak ekip, hazır bekliyorlardı.

Yolda sözü edilen üç kişiyi buldurup karşısına aldı Vali. Elinde de harç dolu malayı tutuyordu.

«Kıymeti yüksek köylü vatandaşlarım,» diye söze başladı. «Şimdi barakanızın temelini atacağız. Elimizden gelirse önümüzdeki günlerde bir de ilkokuldan diploma almış öğretmen vekili vereceğiz.

Böylece, köy hocasından namazlık, hâfızdan eski yazıyı öğrenen yavrularınız, isterseniz lâtinceyi de öğrenirler...»

Gözlerini üç yanaz adama diktikten sonra:

«Biz buraya kadar geliyoruz, memleket hizmetini ayaklarınıza kadar getiriyoruz amma, değer mi, karşılık görür müyüz?»

Dik dik baktı o üç yanaza:

«Sizlere soruyorum; zahmetlerimiz, emeklerimiz karşılık görür mü, mâkes bulur mu sizlerin vicdanında?»

«Bulur!» dedi biri.

«Karşılık görür müyüz?»

Üçü birden:

«Görürsünüz,» dediler...

«Biz burada yaralı olduğumuzu sanıyorduk. Mademki siz bu güveni veriyorsunuz. İşin ayrıntılarını sonra görüşmeye bırakarak esasta anlaştığımızın sevinciyle temele ilk harcı koyuyorum. Size, köyünüze, millete ve memlekete hayırlı olmasını candan dilerim.»

Temel atıldıktan sonra camiye gittiler. Pencere camları, gaz, tavan tahtası vs. ihtiyacını karşılamak üzere ilk elde bir beşyüz lirayı önümüzdeki günlerde vereceğini, vaad ettikten sonra, hazırlanan ziyafetin hakkını vermek üzere muhtarın odasına gittiler.

İçerde durmadan konuşuluyor, koca koca dağlar çakıl gibi ordan alınıp buraya atılıyordu... Dışardan içeriye yemek taşıyıp, boş kapları içerden çıkarıp duran bekçi Zobu Süleyman, bir uçtan da dışarda biriken köylülere lâf yetiştiriyordu.

İçerde neler konuşulduğunu soran Çolak Veli'ye kızdı:

«Lâfa meraklıysan gir de dinle arkadaş,» dedi. Sana çene yetiremem ben. Ne bileyim, konuşuyorlar işte. Bana sorarsan attıkları hep kuru sıkı. Yol tozundan barut, keçi kığından saçma, doldur doldur boşalt. Alt yanı fasa fiso...»

Bu sırada odanın önünden yaşlı bir nine geçiyordu. Köye Vali geldiğini duymuş olacak, orada duran cipin farlarını göstererek «Vıh!» dedi. «Valinin gözleri de kocaman kocaman...»

Besinsizlikten, kirden pastan ölmesek hale gelmiş olan ve «Tavuk karanlığı» hastalığına tutulan gözleri de belli belirsiz gören kör Derviş çıkıştı Cıvanların Urkuya Nine'ye:

«Gözlerinde 'İt dirseği' çıksın da bana benze emi?» dedi. «Vali dediğin adamdan olur, içerde övün yiyor. O senen gördüğüne demirkırası» derler..»

SU BORULARI

İlçenin bakımsızlıktan yıkılmaya yüz tutmuş, çevresine kediler - köpekler kunnamış olan eski halkevinde köylerin kalkınmasıyla ilgili toplantı iki sat sürdü. Toplantının asıl ereğinin, köyleri kaldırmak değil de köylüleri kandırmak olduğu sırtıp duruyordu. Bunu anlamak için kafa yormak bile gerekmez, orada bulunmak yeterdi.

Demokrat Parti Başkanı Fikri Bey, toplantının en ateşli konuşucusuydu. «Köyler benim avucumun içindedir,» diyordu. «Onlar bize inanırlar. Yapılacak işlerin başında, onların ayağına kadar gidip dil dökmek gelir. Kim hangi dilden anlarsa o dilden konuşmak zorundayız.. Kimi cami isteyecek, kimi okul isteyecek, kimi köyler su isteyecek... Başlık para-

sının kaldırılmasını ve kızların bedava evlendirilmesini isteyeceklerden tutun da işsiz olduklarından köylerine fabrika yapılmasını isteyeceklerle bile karşı karşıya geleceksiniz.. Lâf parayla değildir arkadaşlar, ark altından bağ bağışlar gibi herkese istediğini bağışlayacaksınız. Yalnız bir noktaya dikkat etmenizi rica ederim: Bütün bu dileklerin ancak seçimden sonra yerine getirilebileceğini ekleyeceğesiniz. Bunu söyledikten sonra bucak olmak isteyen köye bucaklık, kaza olmak isteyen bucağa kazalık verebilirsiniz. Yakında seçime gideceklerini ihsas ettirmiş olan Ankara'daki büyüklerimiz böyle yapılmasını uygun görüyorlar...»

Hele son kısmı, kimsenin karşı bir sözetmesine fırsat vermedi. Görevli ve görevsizlerden meydana gelen topluluk, ilçenin ileri gelenlerini içine almaktaydı. Hangi bölgelere kimlerin gideceği kararlaştırıldıktan sonra pazaryeri meydanında bekleyen ip ve pikap arabalarına doğru yürüdüler. Parti başkanıyla özel idare memuru Ağgöcek bölgesi köylerine, tahriratçıyla nüfusçu Kötü Yayla bölgesine, kaymakamla eğitim memuru da'Irmaküstü bölgesine gideceklerdi.

Hareketten önce son öğüdünü de verdi parti başkanı:

«Aman arkadaşlar, size harcırah da çıkartacağım. Seçimden önce yapılacak propaganda için milyonlar ayrıldı. Her köyün nesi eksikse onu yapmaya söz verin siz. Merkeze yazarız. Belki bir iki yere bir şey yapmak mümkün olur. Ötekilere de «merkezden gelecek,» deriz. Paraların çoğunu size şeyderim ben.»

Böylece, 1960 yılının güzel bir bahar gününün kuşluk vaktinde, yolsuzluklar arasında unutulmuş

bir Politikadan ine kalka ilerleyen kaymakamın cipi Demirciobasına geldi. Şoför, cipin düdüğünü köye yaklaşırken çalmaya başladığından, köylüler birikmekte gecikmediler. Çevresine toplanmalarını elle riyle işaret ettikten sonra söze başladı kaymakam:

«Sayın vatandaşlarım, sevgili yurttaşlarım, sizlere daha çok faydalı olabileceğimi sanarak arabaya atlayıp ayağınıza kadar geldim. Yanımdaki arkadaş eğitim memurudur. O da köyünüzü eğitim bakımından gözden geçirecek, arzu ederseniz önümüzdeki yıl size bir öğretmen vekili vereceğiz...

Vaktimiz dar olduğundan köyünüzün su işini hemen görüşelim. (Camimizin bir çok eksigi var, önce onları giderin) dediğinizi gözlerinizden okuyorum. Siz onu çantada keklik sayın da gece gündüz bu mahalleden su taşımaktan kurtulalım.»

«Bi şey diyecem ben,» diyerek sözü Selim Dayı aldı. «Bey, bey, ben şu karşıda gördüğün mahallemde otururum. Köyümüzün bu mahallesinde iyi kötü bir çeşme var. Eğer su getirilecekse bizim oraya bir su getirelim. Eşeklerin sırtına testileri çatıp da gece gündüz bu mahalleden su taşımaktan kurtulalım.»

Kaymakam «durum böyle mi, sakallı babanın söyledikleri doğru mu?» dedi Muhtara... «Öyledir amma, amması var işte,» dedi muhtar.

«Nedir yani?»

«Onlar efendim emrettiğiniz listeye yazılmak istemediler.»

Kaymakam, sakallı babaya döndü:

«Öyleyse ne yüzle su istiyorsun babacığım. Gelirsen bir ayak, geliriz bir ayak. Her şey karşılıklı değil mi?»

«Ama susuzluktan imanımız gevredi..» dedi sakallı baba.

«Boruları getirir de köye yıkarsak o zaman muhtarın listesine yazılır mısınız köycek?»

Sakallı baba diliyle dışının arasından:

«Hele su gelsin de,» diye söylendi.

Yarın boruları yollayacağını söyleyerek cipe yaklaştı kaymakam. Yanında duran muhtarın kulağına eğildi:

«Elimizde 20-30 boru var. Onları köy köy dolaştırıyorum. Liste işi tamam olan köyde işi bitince boruları başka köye yolluyorum. Bu karşı mahalleye bırakın boruları. Listeyi doldurunca haber et de başka bir köye aldıralım. Ne yaparsın, emir demiri kesiyor, boruyu gezdirtiyor...»

Cipin kapısını kapayacağı sırada usulca ekledi:

«Gönlünü görürüm muhtar, hele bak gör...»

UZATMALI

1960 Nisanının son günü... Sanki memleketteki yas bütün ağırlığıyla Büyükkışla köyüne yüklenmiş. Bir köpek sesi duymak, küllükte eşinen bir tavuk görmek bile mümkün olmadı köyü geçip de ötebaştaki okula varana dek. Okula varınca iyice kendini gösterdi bu yas. Öğrenci devamı azalmış, hele kız öğrenciler el etek çekmiş okuldan. Kara kara düşünür öğretmen Mehmet.

«Gemilerin mi battı Karadeniz'de Mehmet?»

«Gemilerle birlikte umutlarım da.»

«Ne oldu sana?»

«Karakoldaki onbaşıya sorun.»

«Ne yaptı sana onbaşı?»

«Emrimden çıkmayacaksın dedi.»

«Emri ne?»

«Önce kızların yakasını bırakmak. Halk öyle istiyormuş. Oysam halkın böyle bir isteği falan yok. Yukardan emir var diye halkı kandıran o. Kızların yakasını bıraktıktan başka erkek öğrencilerin de arkasını aramayacakmışım. Bu kadarla kal-sa...»

«Dahası mı var?» dedim.

«Evet, dahası var ki nasıl,» dedi. «Saat 9 olmadan okulun kapısını açmayacak, saat 15'ten sonra da hemen okulu kapayacakmışım. Başı boş olarak değil, karakolun emirlerine göre hareket edecekmişim...»

«Peki, uydun mu bunlara?»

«Uydum zorunlu olarak. Sıkı emir var, alırım aşağı diyor. Başına belâ üstüne belâ açarım. Mapuslara attırırım, ömrün boyunca çıkaramayacağın bir lânet halkası takarım boynuna...»

Okulun nesine bakacaksın bu şartlar içinde, öğrencilerin nesine bakacaksın...

«Karakola kadar gidelim,» dedim.

«Ben gitmem,» dedi.

Sonunda zorla razı oldu. Yalnız bir şartı vardı, o kooperatif muhasibinin oturduğu bölmede kalacak, onbaşının yanına ben tek olarak girecektim.

Kapıda bekleyen nöbetçi jandarma kimi aradığımızı, ne işimiz olduğunu sordu uzun uzun. Onbaşıyla görüşmek istediğimi söyledim. «İşi var!» dedi. Görüşmem gerektiğini, bir haber vermesini rica ettim. «Kimsin?» dedi. Cep takvimi arasında bulunan birkaç kartım vardı, onlardan birini verdim. uzun uzun anlatmaktansa. Götürdü. Neden sonra

başka bir er geldi, beş on dakika sonra kabul edileceğimi söyledi. Bekledik ve alındık.

Bir hollü ve dört odalı geniş bir yapıydı girdiğimiz. Sağdan ikisini erler kullanıyorlardı. Soldan birincisinde kooperatif muhasibi, ikincisinde onbaşı vardı. Onbaşının bulunduğu odayı parmaklarıyla gösterdikten sonra erlerden biri koğuşa, biri de dışarıya nöbet yerine gitti. Mehmetse hemen kooperatif kısmına kayd.

Onbaşının kapısını vurup bekledim. «Gel!» dedi sertçe. Girdim. Evrakların darmadağın dolup taşıdığı masasının çevresinde dört sandalya vardı. Odanın tabanına dökülmüş iri çakıllar adım atmaya bile engel oluyorlardı. Ağır ağır varıp elimi uzattım. Yüzüme yarı bakar yarı bakmaz bir tavırla lütfen aldı elimi. Törenin sonuna kadar olağan gitmesini istiyordum ama, kendimi yeniden tanıttığım halde bir şey söylediği yoktu. Üstelik yoldan gelmişim, kapıda beklemişim, kafam da karmakarışıkta bu buhranlı günlerde. Oturmam gerekti. Otur demeyince işin olağan yürümesini bozdum ve oturdum sandalyanın birini çekerek.

Düşünün, Tahkikat Komisyonu kurulmuş, beni de cayır cayır arıyor Forum'daki yazıların için. İstanbul ve Ankara'da sıkı yönetim kuruldu. Gençler meydanlarda bar bar bağıyorlar hürriyet diye diye. Fakültelerin duvarları kurşunlanıyor, gençler öldürülüyor. Bütün bunları dün akşam Ankara'dan ilçeye gelenlerden ve radyodaki bildirilerden öğrenmiş olarak köye gelmişim. Aydın gençlerden çoğunun evi barkı terkedip Anadolu'da bilinmedik yerlere kaçtığını biliyorum. Bunun yanında okullarda çocuk kalmamış, onbaşı öğretmeni çoktan sindirmiş... Ayakta duracak hal kalır mı bende?

«Adınızı öğrenebilir miyim onbaşım?»

Herhalde durgunluğu böylece bozabilirim diye düşünüyorum. Ses yok karşıda.

«İnsanların adını öğrenmeden hitabetmek zor oluyor da...» dedim.

İnsafa geldi:

«Denizli'denim, adım Nevzat,» dedi.

Çok şükür, çok şükür, dedim içimden.

«Okula gelmiştim de...» dedim ona karşı da. Okula gelmiştim deyince öğretmenliğimde karşılaştığım onbaşılar çağırışım yaptı kafamda. Borucu karakolunda Cafer Onbaşı. Gelveri'de Eyüp Onbaşı... Neydi o günler. Bütün öğretmenlerin çekisi bir galiba, üstelik sonunun ne zaman geleceği belirsiz bu çekilerin, dedim kendi kendime.

«Evet...» dedi.

«Çocuklar azalmış, kız hiç yok...» dedim.

«Emir var!» dedi.

«Ne emri?»

«Sıkı kontrol emri. Söyleneni, dinlenenini, okunanı, yazılanı, gelişi gidişi, her şeyi...»

«Okulla ne ilgisi var?»

«Bak, gizli olmasa emri sana okuyuverirdim. Türk kızlarını Amerikalı erkeklere peşkeş çekiyor hükümet diye propaganda yapılvormuş. Kapı gibi gizli emir var elimde. Peşkeş çektiler diyeni yakalayacağım. Dediklerimi her kim tutmazsa bu maddeden yakalar ve «genel»e tellerim arkadaş.»

«İyi ama kızların gelmemesi, okulun geç açılıp erken kapanması...»

Peşkeş çekmekle ne ilgisi vardı bunların, demek istediğimi anladı.

«Laubalilik tehlikelidir,» dedi. «Kontrol böyle

olur. Umumî yerleri erken dağıtacaksın, fısıltıya fırsat vermeyeceksin. Fakülteleri bile dağıtacaklar.»

Olaylardan doğru dürüst haberli olmayan köylü ve köyün öğretmeni kısıkvrak bağlanmıştı. Hamdi Sancar imzasıyla Tahkikat Komisyonundan uzatmalı Nevzat'a kadar uzanan emir, Büyükkışta öğretmenin, halkının ensesinde boza pişiriyordu.

Gelmesin bir daha o günler, gelmesin, anılması bile kafa bozmaya yetiyor...

BAY DÖNDÜ BELEŞ

On yıl önceydi. Sanki köylerin sersefil kalmasından sorumlu benmişim gibi tıkkıldığım mapus damından çıktığım bir Mayıs günü. Çeyrek asırlık iktidarın değişmesini sağlayan seçime onüç gün var. Akşamüstü bir cip geldi köye. İlçede yobazlığın tekkesini kurmakla kalmayarak milletin iliğini de soran bir ağanın oğlu var cipte. Babası yataktan çıkamıyormuş da, onun yerine oğlu yapacaktı. Propagandayı. Halk nasıl olsa tanıyormuş. Bu ağanın yanında, son on yıl boyunca türlü renklere girmiş, en son olarak bizim ilçede pineklediği halde radyo danışma kurulunda üye gösterilerek binlerin üstünde aylık almış olan Hacıhasan Efendi... Bir de bayan. Fevzi Çakmak'ın yeğeni olurmuş sözde. Birisi babasının yobazlığını, birisi Çakmak'la akraba olduğunu, öteki de eski sayılardan birinin oğlu olduğunu açıklayarak, oy dilendiler... Söylevleri bitince, partilerini köyde temsil etmeye adam aradılar.

«Ben partinizin başkanı olurum!» dedi birisi. Herkes parmağını ısıracaktı nerdeyse: Bu adam:

en eski partinin başkanıydı. İktidara geçmesi mümkün olan ikinci partinin de başkanlığı üzerindeydi. Şimdi üçüncü bir partinin başkanlığına sahip olmak istiyordu...

Anlattık durumu particilere.

«Kendisi isterse neden olmasın, belki de ötekileri bırakır, bizi tutar,» dediler.

Bay Döndü:

«Siz bana bakmayın, önümüzdeki günlerde son kararımı vereceğim. Burada benden başkası parti işlerinden anlamaz, sizin propagandanızı yapamaz,» diyordu.

Gerçekten, onüç gün sonra son kararını verdi, iktidara gelen partinin ocak başkanı oldu.

Kıllı çarığın üstüne önce bol paçalı pantolon giydi. Alay konusu olmaya aldırmadı. Sonra silindir şapka, sonra güneş gözlüğü, bisiklet... Derken kendini kabul ettirdi. Bir süre aldılar bunu, ilçede partinin gel-git ayak adamı yapıp maaş verdiler. Bir bakıma particilik stajı gösterdiler. Ondan sonra köye salıverdiler. Bay Döndü Beleş'in gemi azıya alması köye dönmesiyle başlar işte. Yalnız kendi köyüne satsa cakasını, gene neyse denir. Çevre köylerin de on yıl tadını kaçırdı.

Hangi köyde düğün dernek olsa, Beleş çağırılacak. Çağırmasanız, görür hesabınızı. Bekçilerini, partililerini, çıkar sağlamaya söz verdiklerini almayınca da gitmez. Kendisi at üstünde, ötekiler mutlaka yaya olacak. Kimi önünde gidecek, kimi ardında. Birazı da sağında solunda. Olunca böyle olmalıymış. Düğün sahibi yarı yolda davul zurnayla karşılar. Bunu gelenek yaptı on yılda.

Köye baraj yaptıracam diye üç köyden binlerce lira toplayıp ilçeden kaymakam, ilden vali

başta olmak üzere otobüsler dolusu adamı köye getirdi ziyafete. Söylevler, söylevler... Zaten yerle bir olan köy, utancından iyice küçüldü, görünmez oldu... Onun tek düşüncesi, gelenlerin yanında olduğu kadar köylülerinin yanında da kendini yüksek göstermekti. Kim getirebilmiş valiyi ayağına, bu suüstü köylüleri var olalı? Muhtarlığı da üstüne aldı sonradan. Cumhurbaşkanı demiş ki Dinar'da «Artık köylülerimiz Sipahiocağı sigarası içiyorlar, bana takdim ettiler.» Bunu duymuş Beleş. «Dünyada en kötü şey, bir adamın büyüklerini yalan çıkarmasıdır, ben ve bütün demokratlar o adam olmadığımızdan, Sipahiocağı bulundurmak, gelen büyüklerimize uzatmak, vazifemizdir...» diyordu. Odasının dolabı rafı bu tür sigarayla doldu. Yukarda bitecek bir santim işi olan gelip onun kapısını çalıyordu. Ne iş olsa keskin bir bıçak gibi kesiyordu. Bu, keskin, aynı zamanda mıknatıslı bıçağın çevresindeki köylüler, kum taneleri gibi yapışmışlar, bıçaktan ayrılamıyorlardı...

Kumların ayrılmaması için bazı gayretler de gösterilmeli değil miydi? Bunu sezdiği için, köylüleri en çok sevindirecek işler aramaya başladı. İlk anda okul ve öğretmen geldi aklına. Öğretmen Nazım Yıldırım, bir sabah köy bekçisini karşısında buldu:

«Beleş Efendi birazdan okulu teftişe gelecek, ona göre hazırlan, benden söylemesi...»

Nazım homurdana dursun, Beleş geldi saat dokuz olmadan. Çalım, kurum tamdı. Artık ne kıllı çarık, ne eski püskü giysi...

«Teftişe hazır mısın?»

«Sen benim müfettişim misin?»

«Sade müfettiş olsam, öp başına koy. Ben se-

nin her şeyinim be!» diyordu. Bakanlık emrine alınmış, Danıştay'dan karar çıkartacağım diye sürünmüş, sürgünlere gitmiş, yollarda çocukları hastalanıp ölmüş, Nazım Yıldırım'ın. Karganın eline düşmüş bir kartala benziyordu. Bir duvar aşırı evdeki hasta karısını düşündü, boş cebini kurcaladı. Çevrenin kralını dersliğe almaktan başka çare bulamadı.

Çocuklar fırlayıp ayaklandılar içeri girince. İki çocuğa alfabe okuttu. İki kere üç kaç eder diye bir çocuğa ezber hesap sordu. İşin gösterişindeydi.

«Aferin Nazım efendi!» dedi, çıkmaya hazırlanırken. «O dediğim kızları getirmemişsin. Bu emrime iyi dikkat et. Kız çocuğu basmayacak buraya. Müslümanlık denen bir şey vardır, hepsinin memesi kabardı be...»

Kızları önledi önlemesine ya, oğlanlardan da gelen dört gönüllüden başkası değildi...

Bu teftişle 27 Mayıs 1960 tarihi arasında iki hafta vardı. Bu iki hafta biter bitmez, istifa bayrağını çekti Beleş. Çekmekle kalır mı, ilk olarak başkanlığını yaptığı en eski partiye geçmesi de aynı günde oldu.

Bucak müdürlüğünden bir yazı geldi: «Muhtarlık mührünü öğretmene teslim edip gelsin, ifadesi alınacak» şeklinde. Türkmen'in Yusuf'u buldurup cevap yazdırdı:

«Benim müdürlükle ilgim yok. Parti başkanı olmadığım gibi gayıtım bile yok partiye, ben başka partideyim. Ancak, Cemal Paşa emir verirse mührü veririm.»

Müdürün ısrarı karşısında boyuna direniyordu: «Beş gün izin ver ondan sonra teslim edeyim. İnsan on senede alıştığı bir şeyi birden verirse dü-

şer báyılır. Mekteplerde bunu okutmadılar mı size. Ben cahil başımınan bunları öğrendim...»

Adının anlamını tamamlamak için Zafer gazetesini okumuyor diye yıllardır başına işler açtığı öğretmene koştı: «Ağzını yediğim hocam, bu senin gazeteyi her geldiğinde bana ver okuduktan sonra. Ver de Türkmen'in oğluna iyice okuduyum ezdire ezdire.»

KIRIK YABA

Ekecik köylülerinin «Ali Bek» dedikleri bu adam, İstanbullu olduğu halde iki buçuk yıl Aksaraylı olarak geçindi. Sözde ailesi Aksaray'ın Uzartık köyündenmiş. Balkan savaşı sıralarında dedesi buradan çıkıp Mısır'a gitmiş sözde. Bütün bu hikâyeler, 1957 seçimlerinden bir hafta önce ortaya çıktı. Ondan önce Banka Genel Müdürü olan Ali Berk'in nereli olduğunu kimse bilmez, kendi de bilirdi. Seçimi kazanıp da «bakan» olunca, Aksaray'dan iki kişi buna akraba çıktı. Ahmet-Cevat Emmioğulları denen bu akrabalar, Aksaray halkına kan kusturdular iki buçuk yıl. Kaymakam emirlerinde, belediye emirlerinde elbirliği ederek bir de «Berk Köyü» adıyla modern bir köy kurdular. Uzartık köyü buraya taşınacak. Ali Bey de artık gerçekten buralı olacaktı. Şu memleketin kırk bin köyü var. Her birine yirmi milyon lira harcayabilir miyiz harcayamaz mıyız diye düşünmeden örnek köy yapmaya kalkmaları gülünçtü. Bu parayla birçok Türk köyüne uygarlığın olanakları ulaştırılabirdi oysa. Ama Menderes gibi bir hovardanın kurduğu hükûmetin Onarım bakanından da bu hovar-

dalıktan başka ne beklenebilirdi?.. İlk işi de Ahmet Emmioğlu adlı akrabasını iki bin lira aylıkla bu köye bekçi yapmak oldu. Ahmet'in Ankara'ya açtığı bir telefon, dağları düz etmeye, istediğine istediği kadar kredi sağlamaya yetiyordu... Böylece, kış ortasında öğretmenler üçer beşer Yozgatlara, Yahyalılara sürülmeye başladı. Bu arada Emmioğulları, yağlarıyla zor kavru lan bir aile olmaktan çıkıp, iki benzin tankerine, iki benzin istasyonuna, yedek parça mağazasına ve iki apartmana kavuşuverdiler. Masallardaki «Arap» durumuna gelmişti. Ahmet'le Cevat. Nasıl iki çöpü birbirine sürtünce ortaya çıkıveren Arap saniyede olmayacak zorlukları çözümlerirse bunlardan iki satırlık pusula alıp Ankara'ya gidenlerin işi de saniyesinde düzeliyordu. Ali Beyin bir telefonuyla, valinin ilde, kaymakamın ilçede yapmayacakları iş yoktu. Bir Bakan değil, Aksaray'ın koruyucusuydu sözde. Aksaray'ı il yaptığını bağıra bağıra söylüyordu ortada fol yokken.

Bizim köylülerin de Ali Bey'den bir dilekleri vardı: Köyü bucak yaptırmak istiyorlardı. Bunun için Ankara'ya gidiyorlar, «Siz köyünüzde öteki partileri kapayın, köyünüzü bucak yapayım. Hükümet olarak kararımız var: Bizden olana hizmet, bizden olmayana, zülmet...» karşılığını alıyorlardı. Dediğini yaptıkları halde köy gene bucak olmadı. Acaba bir hata mı ettik diye üzölmeye, yeniden göze girmek için fırsat kollamaya başladılar. Ama, aldatılmalarından ötürü kızanlar da vardı köyde.

Bu yıl Yassıada'ya gitmeden önce, başbakanın Konya'ya geleceği günlerde Aksaray'a, bu arada bizim Gelveri bucağına geldi. Halkı Konya'ya karşılayıcı olarak kamyonlar dolusu yollamaktı gelmesinin sebebi. Onun Gelveri'ye gittiğini duyan köylü-

lerim, toptan yola düştüler ve dönüş yolunda karşıladılar köye getirmek için. Hemşericilik anlayışı içinde onu konuk yapıp ağırlayacaklardı. Bir hata etmişlerse, özür dileyeceklerdi.

Ali Bey, dönüşte asık bir suratla «işim acele» diyerek geçmek istediye de, İcracı Yusuf'un bir emriyle köylülerim yola yatıverdiler ve yolunu kestiler. Başka gidecek yol olmayınca, köye geldiler.

Yıkık halkodasının önünde toplandı. Hazırlanan yemeğe buyur edildiğinde, «Hem karnım tok, hem sizin yemeğinizi yemem, ne zaman bu köyde benim partim kazanırsa o zaman yemeğinizi yerim,» dedi ve hemen söylevine geçti. Aksaray'a baraj yapacağını, Merinos çiftliği kuracağını, Aksaraya memur evleri yaptıracağını, Aksaray'ın il olma kanununun çıkmak üzere olduğunu söyledi. İl olup da ne olacaktı bilmem, yıllardır çoğu da bunun gibi konuşarak oy toplamışlardı. Derdimiz bitti de il olmak mı kalmıştı? Ama bunlar, derdimizin bundan ibaret olduğunu sanıyorlardı. Kendini köylü gösterip, üstelik köyü bilmiyordu. Kendini köylü gösterme hastalığı da son zamanların bir hastalığıydı... Bu arada o, konuyu değiştirmişti. Diyordu ki: «Muhaliplerimiz, yani sizin seçtiğiniz öteki partinin milletvekilleri, başvekilime tel çekerek, Aksaray köylerinde kuraklık, dolayısıyla açlık olduğunu bildirmişler. Bu yalandır arkadaşlar. Aksaray bu memleketin buğday depolarından biridir. Bolluk akıyor köylerinden... Bunu bırakalım. Dediklerimi tuttuğunuz takdirde, istedikleriniz yerine gelecek. Buncak olmak istediğinizi biliyorum, başka derdiniz, isteğiniz var mı?»

Eski muhtar İdris hemen söze karıştı:

«Tahıl şey... Gaz şey. Pırtı şey...» diye kekeleye-

yerek pahalılıktan söz etmeye başladı. Bir yandan gülümsüyordu.

Ali Bey'in kaşları çatıldı, ağzındaki yeni yaktığı püroyu yere attı canının sıkıntısından:

«Sırtma!» diye öfkeleni İdris'e.

İdris sırtarak sürdürdü konuşmasını:

«Pulluk bıçağı şey. Urbalık şey... Karılar şey...»

«Ne şeyi be!»

«Yani pahalı diyor beyim,» diye Honnuk Dede açıklama yaptı araya girip.

«Karılar dedi ya?»

İdris susmuş, sırtıyordu. Ali Bey'in yüzü iyice vahşileşmişti. Köylüler de artık bucak olma isteğinden vazgeçmiş gibi gülümsüyorlardı herife karşı. O da küçüldükçe küçülüyordu... Açıklamayı yapan Honnuk Dede sözünü kesmeden konuştu:

«Beyim, karılar demesi şu ki, Emelikanlılara bizim Angaradağı karıları şey ettiriyormuşsunuz da ondan. Deneylerin vabalı boynuna olsun, esir mi olduk gayrı, sayenizde? Kemal Paşanın, devrinde var mıydı bu gavurlar? Karılarımızı şey ediyorlar mıydı?»

Ali Beyin yüzü vahşiliğin doruğuna çıkmıştı. Ağzını bıçak açmıyordu.

Bir katilin kana tutularak öldürdüğü adamın yanından ayrılmaması gibi, ayrılıp uzaklaşmayı da düşünemiyordu. Neden sonra kendine geldi. «Şoför!» diye bağırdı. Şoför, Kadillağın kornasını çaldı, gaza basarak bir hamlede kalabalığı yarıp efendisine ulaştı. Ali Bey arabaya binmeye çalışırken, Honnuk zafer kazanmış bir hindi kabarıklığıyla ve haklıların kuvvetli sesiyle konuşuyordu:

«Acemi tosun gibi bu adam be. Boyunduruğa koşayım dedin mi kış atıyor, kağının tahtasına sı-

çıyor. Ben seni hep çimenliklerde otlatacak deyilim ki hay oğlum, günü gelince kağnyaya koşup yük taşıtacağım. Sen Emeliken taksisine binmişsin kaç para eder, biz burada kırık yabaynan eski harman savuruyoruz...»

27 MAYIS

27 Mayıs Cuma sabahı şafak sökmeden köyün güneyine birikmişti köylü. Burada bir seçim yapıldıktan sonra ilçeye, yani Aksaray'a hareket edilecekti. Aksaray'dan da Konya'ya gidilecek, Eskişehir'den gelecek Başbakan karşılanacaktı.

Bekleme geciktikçe gecikmiş, güneş bir adam boyu yükselmişti. Köyün İmamı Sadir Hocayı yol üstünde bekletmemek için yakında bulunan evine Mırıl'ın karısı çağırdı. Mırıl'ın oğlu Polatlı'da şoförlük yaptığı, kazancı ve görgüsü yerinde olduğu için evde radyo da var. Haçça Nine saati gelince açıyor radyoyu. Radyoda, her zamanki çalğılar, her zamanki konuşmalar gerçi yok ama, yeni söylenenler de imama bir şey söylemiyor. Radyo işte, içinde konuşan da hükümet... Eh istediğini söyler... Hem oturuyor imam, hem radyo dinliyor. Haçça Nine de bir şey anlamıyor zaten. Mustafa Geceyatmaz'ın türkü okuduğu zamanlar dışında hiç bir yayını can kulağıyla dinlemez, dinlese de anlamaz Haçça Nine. «Mustafam kaç gündür radyonun içinde türkü çağırıyor» diye meraklandığından açar durur.

Saat sekizlerde Aksaray'a doğru yürüyor kalabalık. Hababam de babam varıyorlar ilçeye. Coğ-

laki sokağının girişinde jandarma çıkıyor kalabalığın önüne.

«Dönün köyünüze...» diyor. Ama anlamıyorlar. Biz Başbakanı karşılamak için Konya'ya gideceğiz, nasıl kesersin yolumuzu?» diyorlar. Başbakan yardımcısı Medenî Berk, günlerdir hazırlamış bu gidişi... İmam asasıyan, çiftçi mesesiynen dedikleri gibi, imamıyla, muhtarıyla, bekçisiyle.. düşüyorlar yola. Bizimkilere çok zor anlatıyorlar ordunun idareyi ele almış olduğunu. Yarı inanır yarı inanmaz dönüyorlar gerisin geri.

Öğretmen Çezik de, onlar köyden uzaklaştıklarında radyosundan öğreniyor durumu. Adam koşuyor gidenlerin ardından ama, çoktan gitmişler. Dönüp geldiklerinde anlatıyor, anlatıyor radyodan dinlediklerini. Sonunda radyoyu belediye binasına götürüp, başına yığıyorlar.

«Anlamayacak ne var şu lâflarda Sadir emmi?» diyorlar, radyonun başında sabah sabah dinledin de gene bizi yollara düşürdün..»

«Ne bileyim hükümat lâfının ne dediğini,» diyor Sadir Hoca.

Durum iyiden iyiye kavrandıktan sonradır ki sevinç başlıyor. Artık radyolar hiç kapanmıyor. Gazete getirtmek için ilçeye özel adam yollanıyor. Radyodan ve gazetelerden millet iradesinin ve millet malının ne kadar kötüye kullanıldığı, milletin, aydınıyla, ordusuyla ve gençliğiyle, maddî - manevî bütün varlığıyla uçurumun tam kenarına götürüldüğü öğreniliyor, Çezik tarafından açıklanıyor. Herkesin ağzı açık kalıyor öğrenilenler karşısında.

Eir hükümetin bu kadar yolsuzluk yapabileceğine, yoldan bu kadar sapabileceğine inanmıyor halk. Devrilenler, halktaki «hükümete inanma» a-

lışkanlığına dayanarak halkı bu kadar aldatabil-
meyi becermişler anlaşılır.

Diyorlar ki:

«Hökümete güven derler bir şey vardır: Nerden bilirdik başımızdakilerin eşkiya olduklarını? Bu gü-
venimizden faydalanarak varımızı yoğumuzu çalıp
çırpılmışlar...»

Bu yazıyı yazdığım günle 27 Mayıs arasında tam
üç buçuk ay var. Bu zaman içinde sanki asık suratlar
yeniden hayat buldu, yaşlılar gençleşti. Dinmeyen bir
sevinç var. Kendilerine, ordularına ve gençliğe son-
suz bir güven başladı artık. Kara bulutların gökyü-
zünden sıyrılışı gibi milletle bir olmayanların başı-
mızdan sıyrılışlarıdır köylüyü sevindiren.

«Ordu canımızı, malımızı, ırzımızı, namusumu-
zu kurtardı,» diyorlar da başka bir şey demiyorlar.

Köyün öğretmeni ise uçuyor:

«Beni de ordu kurtardı. Çünkü, duyduğum, dü-
şündüğüm gibi gerçeği köylüme anlatamıyordum, bu
bir suç sayılıyordu. Bugün artık, baskı idaresini ku-
ranların ve yürütenlerin memleket bünyesinde açtık-
ları yaraları korkmadan deşmek, halka anlatmak
mümkün. Tek dileğim, başımızda bulunanların eski-
lerin düştüğü hatalara düşmemesi, baskı yoluna
sapmaması ve hürriyetin günlük konuğumuz değil
evimizin bir bireyi olarak kalmasıdır...»

Diyor. Şunları da ekliyor:

«Bir gün, Anayasanın çiğnenmesinden doğacak
kötülükleri anlattım. Anlatabilmiş olmalıydım ki,
köylülerim hepten «vay anasını» diyerek hayretleri-
ni belirttiler. Eski demokratlardan Hüseyin Çavuş
bile ne dedi bak: «Anayı çiğneyip geçenden bir kötü-
lük beklenir, hayırlı bir iş çıkmaz öylelerinden.»

Köylülerim, geçmiş olsun size de. O gün bu ida-

re değişmeseydi, Konya çölllerinde başınıza neler gelecekti. Gidişinizin adı Başbakan karşılamak olacaktı, ama, iktidarda kalabilmeleri için size neler yaptıracaklardı kimbilir. Belki de asker urbası giydirip halka ateş edecektiniz ya da polis urbası giyerek halka cop sallayacaktınız. Siz, vatandaşlık hakları elinden alınmış, efendilerin istediği yere sürü sürü götürebildiği, isterse kendisini karşılaştığı, isterse öfkelenildiği, öldürttüğü... Bir kalabalıktınız çünkü onlarca... Onlar efendi bizler köleleriydik, kısaca, Hepimize, hepimize geçmiş olsun...

MÜDÜR GELDİ

«Müdür gelecek! Herkes kapının önünü süpürsün! Kimin kapısının önü süpürülmezse ona ceza-yı nakdiye yazılacak, duyduk duymadık demeyin ha!.. diyordu tellal çağıran...

Tellâlı duyduğumuzda Hüseyin Çavuşun odasında-ydık. Kör usturayı bilemekle uğraşan Hüseyin Çavuş:

«Müdürlük de iyi şey hee?» dedi.

Öğretmen Çezik:

«İyi şey ya ne bellediydin!» diye karşıladı.

Cenesini yukarı kaldırdı bizim Emmioğlu Mustafa:

«Hiç mi bir şey görmediniz be! Neymiş, müdürlük iyi şeymiş. Olmaz olsun, dışı seni, içi beni yakar.»

Bunu söyleyen Emmioğlu kooperatif muhasibi olduğundan, içerde bulunanlar dikkat kesildi. Dikkati boşa savmak istemeyen Emmioğlu sözünü sürdürdü kısa bir aralıktan sonra:

«Müdürlük falan ama, olunca vali olmalı insan,

dosta düşmana karşı. Bakın size olmuş bir şey anlatayım: Aksaray'dan ötede İncesu köyü var ya, işte o köyde bir adam var, adı Cumali.

Hayâl hayâl üstüne kurar bir gün, o kurmayla öküzleri önüne katarak tohumu yükler, çift sürmeye gider. Aradan aylar geçer, bahar gelir. Lakin gezmeye gidenlerden biri, Cumali'nin tarlasında bir buçuk evlek yerin boş kaldığını görür. Tarların ortasında ekin bitmemiş. Gelince söyler. Cumali'nin aklı başına gelir altı aydan sonra, der ki o adama «Ben o gün Niğde valisiydim...»

«Tohum ekmeyi unutmuş demek.»

«Valilik bu kolay mı?»

Demeye başladılar.

Hüseyin Çavuş müdürün kayıracısıydı nedense:

«Sen müdür ol da arkadaş, arkasını mih getirir, gün gelir vali de olursun. Ne demiş Memik usta, birbirine kavuşmayan yaş tahtaları yan yana çakıp da kapı yaparken?»

«Ne demiş?» dedi biri.

«Meraklanma Mısa emmi arkasını mık getirir, demiş. Ondan sonracağıma, mıkı yandan dayayıp da vurunca tahtaları kavuşturmuş birbirine.»

Onbaşı mı müdürün emrinde müdür mü onbaşının emrinde konusunu da tartıştıktan sora çıktık. Oda kapısının yüksek yerinden Alanyurt köyünün düz yoluna bakınca, müdürü karşılamaya giden kalabalık görünüyordu. Kimi buldularsa yola çıkarılmışlar belediye ilişkinleri..

Yanında iki jandarmayla geldi müdür. Önüne sıralanıp el sıkıştık. Genç bir arkadaş, 27 Mayıs'tan önce Ankara'nın Hürriyet Meydanında toplanmalarla, yürüyüşlere katılmış. Gözyaşı dökmüş bombalar

atıldıkça. Sonunda yakalanıp Zir kampına da götürülmüş.

Bunları ayak üstü anlattıktan sonra öğretmen evine, pardon belediye binasına gittik. Demiştim ya öğretmen evini belediye binası yaptılar, bizim öğretmen evsiz kaldı. TONUÇ baba devrinde bu evler de yapılmasa ne yaparlardı kimbilir. Belediyede bir yemek yedikten sonra köyün içini gezmeye çıktık.

«Mıntıkamı tanımam gerek. Bu geziyi bunun için yapıyorum. Buradan AĞAÇLI'ya geçeceğim,» diyordu müdür. Kadınlar veryansın ediyorlar, kapıların önlerini temizleyeceğiz diye tozu dumana katıyorlardı. Uçmaya zaten hazır tozlar ortalığı allak bullak ediyordu. Temizlemek için uğraşanlar değirmen tozcusuna benzemişler. Yerden alıp kendilerine bulamışlar. Temizlik değil, düpedüz pisliği deşip karıştırmaktı bu. Ben beni bileli böyle yapılır. Ne zaman bir müdür gelse, onbaşı gelse, vali kaymakam lâfı duyulsa çağırılır bu tellâl, bu pislikler de değilir olağan olarak...

Memleketi tanımayanlara, memleketin meselelerini bilmeyen ve yalnız kendi zevklerini, çıkarlarını düşünenlere karşı Ankara'da açılan devrim bayrağının bir ucundan tutarak katılmış olan genç müdür, sokakların temizlenmekte olduğunu gördükçe seviniyordu. «Ne çalışkan halkı var buraların! Durmak dinlenmek bilmiyorlar. Pisliğe hiç katlanmıyorlar bakın, herkes kendi mıntıkasını temizliyor,» diyordu. «Ben de seviniyorum bu mıntıkaya düştüğüme...»

Köyün alt yanına uzandık harman yerlerine doğru. Yolumuz ırmağın kıyısından gidiyordu. Sağımızda söğüt ağaçları, toz içinde kalmış sebzeler. Köy de aşağıdan yukarı bakınca aktaşlardan yapı-

mış evleriyle kötü görünmüyordu hani.. Bir sağına baktı, bir soluna baktı genç müdür. Hayretini belirtmekten kendini alamadı:

«Orta Anadoluda böyle köy ha!»

Dönüp belediyeye gittik yeniden. Gene «kısa bir istirahati müteakip» Ağaçalı köye uğurladık.

«Köyünüzü çok beğendim, çok beğendim köyünüzü,» diyordu genç bucak müdürümüz, giderken...

- DEVRİM PROPAGANDASI

Muhtar Feyyaz'ın astığı astık kestiği kestikti 27 Mayıs'tan önce. Kanunmuş devletmiş, mahkemeymiş... Hiç birinin gereği kaimamıştı Feyyaz'ın sayesinde. Kara Salih kireç yakıp satmakla geçiniyor söz gelişi. Ama Kara Salih tarafsız kalmış, hiç bir partiyle ilgisi yok. Olur mu bu, olmaz Feyyaz'a göre. Ne devirdir bu? Demokrat Partiye yazılmak ve rahat etmek dururken ne uyusukluktur bu? Çağırıyor Kireççi Salih'i :

«Ne kadar kireç yaktın?»

«Bin kilo gelir, bu kez az yaktım.»

«Kaçtan satacaksın?»

«Yüz üstünden.»

«Satamazsın.»

«Neden?»

«Partiye kaydını yaptırmadığından?»

«Ama...»

«Yok bunun aması. Ya partiye kaydını yaptırır kireci istediğin fiyata satarsın ya da kireci elliden yukarı satmayacaksın. Ben emir veriyorum. Bili-

yorsun benim emrim demirin kertığıdır. Uymadığında başına gelecekleri bilirsin...»

Ne yaparsın Kara Salih? Aç mı öldürsün evdekileri? Peki diyor Feyyaz'ın partisine kaydını yaptırıyor.

Sıra geliyor Hüseyin Özsu öğretmene. Hüseyin Özsu köyün öğretmeni. Partisi martisi yok. Ama olur mu öyle şey. Ya Demokratların kahvesinde oturacaksın ya da hesabını görür. Şemdinli'ye sürdürürüm, diyor Feyyaz. Hele Halkçılarının kahvesinin önünden geçmeye gör, yandığının resmi dir...

Feyyazın yasak ettiği kahvenin önünden geçemiyor Hüseyin öğretmen. Üstelik süreli getirttiği Cumhuriyet gazetesini okumaktan da çekinir hale getiriliyor. Bu da kulağına iletiliyor çünkü. Ya Zaffer okursun ya da hiç bir şey okumazsın deniyor. Bu köy Muğla'ya yakın büyük bir köydür. Köyün postacısı Osman Ağa, gazeteleri getirdiğinde öğretmenle göz göze geliyor. Çevrede korkulacak adamlar, yani Feyyazın adamları yoksa «sok cebime» diyor. Osman ağa da adı içine kıvrılmış gazeteleri cebine sokuyor. Çevresinde haberciler varsa, çenesiyle evden tarafa götürmesi için işaret veriyor. Gazete eve gidiyor ve gece okunuyor...

Benim gittiğimde Hüseyin, Akis, Kim, Forum gibi dergilere yıllardır hasret çektiğini, fakat getirip okumanın en azından sürgün pahasına olacağını bildiği için bunu gözüne alamadığını söyledi. Yerleşmişti buraya çünkü. Bir kalbur çocukla sürülmek dünyadan kökünün sökülmesi gibi geliyordu ona.

«Bir dileğim var sizden,» dedi. «Bu dediğim dergileri bana postayla yollayamaz mısınız? Ama çok sıkı sarmanız gerekir. İçinde ne olduğunu kimse görmesin. Bir kaç kat kalın kâğıda sarın önce, tut-

kalını bol sürün, kimse açamasın. Üstünden kör düğümle sağlam ip bağlarsanız daha garantili olur...»

Döndüğümde dediğini yapacağıma söz verdim. Bu devrin kısa sürmesi için ikimizin fedai olması yetse, çekinmeden ortaya atılacaktık. Dertleşirken sözü müfettişine getirdi Özsu. «Ah dostum» dedi, «Kravat takmazsın, partiye faydan olmaz, ne yapayım ben seni deyip dururdu müfettişim. Evime konuk aldım. Tabancasını, para cüzdanını ve dolma-kalemmini yastığının altına yerleştirdi iyice. Hiç güveni yoktu bana. Sonunda da bir zayıf dayandı rapora. Resmen partinin propagandasını yaptı durdu. Sonunda da Konya Milli Eğitim Müdürü oldu. Belki tanırsın canım adı Rıza Gürel...»

Bu çekilerin ardından geldi 27 Mayıs. Sonra da yapılan devrimin halka anlatılması için propagandalar başladı. Hüseyin bana tel çekecek olmuş «artık sıkı sarma» diye. Meseleyi bilmeyen posta memurları başka anlamlar çıkararak telgrafı almamışlar. Almazlarsa almasınlar, eline geçenleri sakıncasız okuyor ya, yetiyor ona. Ama bu da uzun sürmedi diyor Hüseyin:

«Geçenlerde bir küme adam geldi devrimi yaymaya. Eski demokratlardan bir ağanın evine indiler. Ayran içtiler, yemek yediler. Sonra da ağanın bahçesini gezdiler. Gezmelerini, yemelerini aramazdım. Asıl bana dokunan ne oldu biliyor musun?: Elime yeni gelen gazeteyi karıştırıyordum, propaganda kümesinde bulunan bir bayan o anda söylev çekiyordu. İstanbul yolculuğunda bilmem ne geçmiş başından, onu anlatıyordu. Benden de gözünü kesmemiş anlaşılan.

«Ne yapıyorsun öğretmen efendi?» dedi.

«Gazete okuyorum,» dedim.

«Sana gösteririm devrim propagandasını dinlemiyorsun.»

Kadına kendimi, çektiklerimi, düşündüklerimi anlatmaya kalkıştım ama, gürültüye getirdi, dinlemedi. Ne dün ne de bugün bir sıkıntı çeksinler sanmam o ve onun gibiler. Kabak gene benim başımda patladı. Bu olaydan cesaret alan bucak müdürü, demokrattır, vatan cephesine kayıtlıydı diye beni Verimli köyü muhtarını aracı yaparak şikâyet ettirmiş. Hayırlısı bakalım. Her şey değişiyor, bizim yazgımız değişmiyor..

Bense günlerdir «bu güzel köye eşimle gezmeye geleceğim ayrıca» diyerek ayrılan o kadını düşünüyorum.»

Sen düşünmeye yine düşün Özsü! Ama yılmak yok ha. 27 Mayısı başardık diye her şeyi tamam oldu sayamayız. O kadın gibi düşünenlerle, o devrimle bağdaşmayan çıkarıcı anlayışın temsilcileriyle her zaman savaşmak zorundayız. Savaş durmamıştır, durmayacaktır... Bir yandan halk eğitimi, eğitim seferberliği sözü ederken, bir yandan da okutnama seferberliğini yürütmüş olanların borusu ötmeyecektir artık..

İREYİS

Köye belediye kuruldu, ünü büyüdü. Köyün kıyısına asılı teneke bile yeni değişikliği haber veriyor: «Süratli vesaiti nakliye kullanılması cezayı müstelzimdir.» Okuldan ayrı yapılmış olan öğretmen evi beledive binası oldu, orava yerleştiler. Birkaç yıldır belediye başkanlığını Ali Ağa yapıyordu. 27 Mayıstan sonra, ilçedeki özel idare memurların-

dan birini başkan olarak yolladılar. O da ireyisliğini tam göstermeye başladı. Belediye meclisi dağıtılınca ortada bir muhasiple iki zabıta memuru ve bir de odacı kaldığından, ireyis köyün bütün idaresini ele aldı. Belediye binasının bir odasına attı kapağı, başladı kafayı çekmeye. Halktan, zabıtalardan biri gık diyecek olsa «alırım aşağı» diyor. Kimse ses edemiyor. Çevresinde fırıl fırıl dönüyorlar ister istemez. Hele odacı Ali'ye dur tünek yok. Koş Ali mısır getir bahçeden, koş yumurta getir, koş yoğurt bul gel... İreyis beslenecek. Koskoca ireyis bugüne bugün. İreyis de değil adam, Osmanlı memurlarından nasılsa kalmış birisi, her davranışıyla... Bir kuzuyu iki saatta, bir koçu bir günde bitiriyormuş...

Köylüler dertleniyorlar. Olacaktı da böyle mi olacaktı, diyorlar. Bu köyde adam yok muydu? Haydi bütün köyü bir yana bırakın, köyün aslan gibi burda doğma büyüme Enstitü mektebini bitirmiş Başöğretmeni ne güne duruyor?

Zabıta da, odacı da böyle düşünüyor. Bunların böyle düşündüklerini de İreyis biliyor. Bunun üstüne başladı herkesin dirliğini bozmaya. Önce zabıta memurlarını haşladı. Hazım sen şu işde değil bu işde çalışacaksın. Abdullah sen şu işde değil bu işde çalışacaksın. Belediyenin avlu duvarı üstüne de beton balıksırtı yaptırmaya başladı. Yapılan kuru kayma bir duvarın üstüne bu masrafın yapılmasını köylüler, belediye ilişkinleri doğru bulmadılar. Bu, usulen yapılmış bir duvardır, dediler. Üstelik tutumlu davranılması için emir de vardı, bu da hatırlatıldı. Ama o bir despot, devrimin ne olduğunu anlayamamış bir et ve kemik yığını... «Çekin, kum çekin, bu iş olacak, benim de eserim kalacak. Bir insan bir işin başına vardı mı orada

damgasını bırakmalı, şu işi de falanca zaman falanca yaptı, dedirtmeli,» diyordu. «Şimdi beğenmeseniz de sonunda takdir edeceksiniz yaptığım işleri...»

Kaymakamlara, valilere yakınmaya gittiler, fayda yok. Bir yandan ireyis odacı Ali'yi koşturuyor, sepetlere yumurtalar, mısırlar doluyor, evinin eşiğine kadar götürülüyor ilçeye. Çocuklarını getirip salıyor ortaya, «döv lan, vur lan» diye kışkırtıyor, köy çocuklarının üstüne. İreyisin çocuğu bile başka oluyor vesselâm. Bunu ben de böylece öğrenmiş oldum. Kuvvetlerini ireyisten aldıkları için köy çocuklarını kaçııyorlardı. Asırlık zorbalık, asırlık sömürücülük, ne olduğu, ne ettiği belirsiz bir kimşenin kişiliğinde sürüp gidiyor kanısı uyanıyor insanda.

Bütçede bulunan paraları eritmek için de epey yer aramaşa benziyordu. Hani inşaata devam anlayışı... Kapıların pencerelerin dışına telli kepenk yaptırıp boyadı. Masalara cam getirtti. Sanki köy işli bir ev, belediye binası da bu eve asılmış Picaso'nun bir tablosuydu...

Sonra, ilçedeki işi de devam ediyordu ireyisin. Her iki işte de bir şey yapmadığı halde arasına gidip geliyordu..

Bizim bilmediğimiz, anlamadığımız bir taraf var: Halka iyi örnek olmak, iyi örnek vermek. Bir devrim yaptık. Devrimden sonra halk iyi örnekler görmek, sevinmek ister. Eskiye aratacak tutumları bırakmalı, bırakmayanlar varsa bıraktırmalı, yara nerdeyse kesip atmalıdır.

Soruyorum köylülerime: «Kim tayin etti bunu?»

«Bunlar kaymakamlığa bakan yarbaya yalvardılar, kendi işlerini güçlerini bırakarak her biri bir

köye dağıldılar. Kendi kendilerini tayin ettiler desek de olur...»

İreyisin soyadı İleri ama, olmaz böyle gerici-lik, diyeceğim ben yine.

ARTIK ERKEKÇE YAŞAYACAĞIZ

D.P. eski başkanı Hüseyin çavuş külüstür bir kamyon almış. Her yanı kırık dökük. Şoförü de yok. Ama parti işi kalmadığından, her gün onu ırmağın kenarına götürüp tepeden tırnağa yıkıyor. Evin önünden götürüp getirmeyi de askerde şoförlük öğrenmiş olan dükkâncı Remzi yapıyor. Bu gidiş gelişlerde üstüne çoluk çocuk binip gidiyoruz, şoförün oturacağı yer bozuk zaten.

Orada bir yandan kamyon yıkanıyor, bir yandan konuşuyoruz söğüdün gölgesinde. Kamyon kuruyana dek Hüseyin Çavuş kendi yıkanıyor suda, kamyon kurudu mu yeniden başlıyor teneke teneke su serpmeye. Ama yıkadıkça rengi bozuluyor eski lâstiklerin, çürük karoserin, boyasız kapakların...

Bir gün öğleden akşama kadar sudan çıkaramadık Hüseyin çavuşu. Giysileriyle suya yatıyor, kalkıyor, türkünün hiç ardını kesemiyor sevincinden.

«Delirdi bu, delirdi,» diyor Emmioğlu.

Remzi körük çekiyor yangına:

«O delirmesin de kimler delirsin, adamlarını Yassıada'ya sürdüler...»

Hatıbin Yusuf radyo dinlemiş anlaşılın:

«Gayrı seçim yok arkadaş mıkdarlık için, belediye için... Mıkdarı hükümet tayin edecek, radyo öyle söyledi,» diyor.

Hüseyin Çavuş:

«Parti Başkanlığını kaldırdılar yarım erkek oldum, köy yerinden mikdar seçimini kaldırdılar tüm erkek oldum. Sabahtan beri boşuna mı sulara yatıyorum Kara Mıstafanın camızı gibi...» diyerek sevincinin nedenini açıklamaya çalışıyor.

Çezik takılıyor:

«Erkekliği, gerçek erkekliği elden kaçırdınız da şimdi lafıyanan eğleniyorsunuz.»

«Tövbe de, tövbeler olsun içimdekini söylemiyorsam,» diyor Çavuş. «On yıldır çabaladı bizim Yasıadacılar da şu memlekette kışı kovup yazı getiremediler bir türlü. Yazı getiremediktengilli gayrı kim inanırdı onlara. Dımbış Nine boşuna söylemezdi: Geç gelen yaza, çok konuşan kıza, düzensiz saza, hemen gülen yüze, dayanağı olmayan söze, inanma diye... Bizim rahmetli parti tam Dımbış Ninenin söylediği gibiydi. Ne inanacak yanı, ne tutacak kanadı kalmıştı. Görünüşü kış güneşi gibiydi, buzları eritip de memleketi soğuktan kurtaramadı. Yüzü millete gülse de iltifatları âmir iltifatı gibiydi, insanın içine sinmezdi...»

On yıldan hattâ ondört yıldan beri özellikle seçim zamanlarında Çavuşun geceli gündüzlü çırpınmalarını hatırlattılar.

Emmioğlu:

«Unuttun mu?» dedi, «sabaha kadar elinde Kur'anı kerimle ev ev dolaşıp da size oy vermesi için kitaba el bastırıp millete su gibi yemin ettirdiğin günleri...»

Yusuf:

«Unuttun mu?» dedi, «Halkçıya oy verenlerin horozları yarın kendini demokratların kenefinde bilsin, dediğin günleri...»

Eski muhtar Ahmet:

«Unuttun mu?» dedi, «Halkçıya oy verenlerin karılarının göbeğinde yumurta kaynatacağız...» dediğin günleri.

«Beri bakın,» dedi Çavuş, «bir adamın karısı düğüne gitti mi onu boşamak düşer, derdi rahmetli Sarı İmam. Boşalmazsa, duası, orucu, namazı kabul edilmez. Eğer ben avradı boşamasaydım dediğiniz doğrudu. Amma benimkiler Yassıadaya düğüne gittiler, bana da boşamak düştü. Nikâhımız imam nikâhıydı zaten. Bundangilli duam, namazım kabul olacak. Beni buna göre dinleyin...»

İslanmış giysilerini suyun içindeki kamyonun üstüne serdi, kendisi de bozuk şoför yerine çırılçıplak girip oturdu. O bize gülüyor, biz ona gülüyoruz.

«Ayıp,» diyor Emmioğlu. «Şu köyde adamım diye geçinirsin, fıkara düşküne akıl dağıtırısın, şu halini gören...»

Sözünü kesiyor Çavus:

«Acele etme, acele etme. Bana deli demekte acele etme. Benim bildiğim üç şeyden baskasında acele etmek doğru değil: Konuğa vemek getirmekte, oğlan evermekte, namaz kılmakta... Şinci anlatacağım sana sevincimde haklı mıyım haksız mıyım: Bir oy için Tavsırın Mısdava'ya, Salihin Hasan'a yalvarmaktan kurtuldum mu kurtulmadım mı? Bir ov için ona buna ölçek ölçek arpa dağıtmaktan kurtuldum mu kurtulmadım mı? Yani ben erkek değil bir karıydım. Karı gibi vaşıvordum. Yalvarıyordum olur olmaz. Lâfının ipi sapı vaktü. O zamanlar peşime düssünler diye gösterisli vasamışsam, şinci paydos hepsine birden. Artık erkek gibi yaşayacağım arkadaş. Ne deliyim, ne doluyum ben,

Allahın 1960 senesinin 27 Mayısında yeniden doğmuş bir kuluyum. Dilersem soyunmadan ırınağa girerim, dilersem Kurdav'ın Ali gibi çıplak gezerim. Beğenmeyen kızını vermesin, oyunu da vermesin. Gayrı nemi kınayacaklar benim, seçim yok, bir şey yok...»

TIRMAN SORUNU

Tarlada günlerce yatan ölüyü anlatan bir şiiri var Yargıç Cemal Kırca'nın. Cemil'in ölüsü koktuktan sonra gelenlerin gösteriş, naz ve halktan uzaklıklarını çok güzel veren bu şiirin bir yerinde der ki:

**Kaymakamı doktoru Savcısı,
Ayağına kadar geldi,
Uyan Cemil, hükümet ayağına kadar geldi,
Lan Cemil, uyan Cemil!**

Hökümet gelince ölüsünün bile ayağa kalkması gerektiğine inanan Cemilleri düşünmemek olmuyor, bu dörtlüğü okuyunca. Ama ne olsa şair sözü yalandır, demişler. Bunu Mehmet de doğruladı:

Haber öğle üstü geldi köye. Gökbayırda kan gövdeyi götürüyor, diye. Bir-iki koştuk. Kaburgaları çıkmış bir çift kel öküz boyundurukta koşulu duruyordu. Sabanın tutağı kana bulanmıştı. Tarlanın sürülmedik yerinde upuzun yatıyordu Mehmet. Deli Velilerden kimse görünmüyordu ortalarında. İşlerini bitirip gitmişler hemen.

«Olmaz olsun, olmaz olsun,» diye bağırmaya başladı Mehmet'in anası Senem kadın. «Olmaz olsun, Gökbayırın bi evlek kır'ı yedi Memmed'imi. Amanın, amanın, ellerinde küssük gibi meşe odun-

larıynan birikmişler de iki şak etmişler Memmed'im başını...» Ağlıyor, çabalıyor, kucaklıyor, daha sıkı kucaklıyor oğlunun ölüsünü.

«Bitenem benim,» diyor, «varsa sürseydiler tırmanı Memmed'im, tırnağını etmez senin. Aslı nesli ne, götiçi kadar yer. Ne ettiler de sana kıydılar hırra Memmedim...»

Gözü yaşlı öteki kadınlar da Mehmet'i bırakıp Senem kadına yarıyorlar. Yitirdiği bitenesini doğurmak ve yaşatmak için çektiklerini anlatıyorlar. Senem kadın iki yıl Ter'e yatmış Mehmet'i edinmek için. Edindikten sonra hıra düşmüş Mehmet. Onmamış yani. Almış Senem kadını bir dert. Dört yol ağzına altında ateş olmayan bir kazan kurmuş. Kazanın altına bir çöp atın da yavrumun canı çoğalsın diye yalvarmış gelene geçene. İş çıkmamış çerden çöpten. Kirli bir don bulmuş, kız donu, gün-aşırı oğlanı çimdirir, başına bu donu sararmış. Bu da fayda vermemiş. Ondan sonra kalmış ay'a sallamak. Kanının karışmadığı, akraba düşmeyen Selli'nin karısını çağırıp Mehmet'i verirler kucağına. Ay akşamladığı bir gün tutar kollarından, sallar. «Ya al, ya dirilt» diye Allaha nerdeyse karşı gelerek yapılan bu sallama, bir hafta sürmüş. Senem kadın karışıyor söze «Salladığımızdan sonra birez kendine geldi. Bu sallama ayırt yakasıydı. Böyle yapınca, ya alacak, ya da onu iyileştirecek... Almasından korkmamız boşaymış, iyilik verdi...»

Gökbayırda kafası kırılana dek yirmibeş yaş yaşayan Mehmet'in her damla kanı nelere mal olmuş, nelikle kazanılmış... «Ay'a salladığımızda bir buçuk yaşındaydı. Az tombullaşınca köy meydanına çıkarıp tezekle tarttık. İki ahır tezeğini çırılçıplak ağ-

dırırca korkumuz dinecek. Nerde ağdırsın iki tezeği? Birem birem say kaburgalarını...»

Gelenler, gidenler, ağlayanlar...

Ağıt yakıyor kadınlar, ölçülü uyaklı haykırıyorlar. En çok da, Senem kadının bin güçlkle büyüttüğü oğlunu yitirdikten sonra yalnızlığa nasıl katlanacağına ağlıyorlar. Anlaşıyor ki, bütün köy çocukları gibi, bakımsızlığın, kimsesizliğin, ilâçsızlığın, doktorsuzluğun, bunun ikisi buralara ayak basmadığı için boş inanışların elinde, daha doğrusu, boş inanışların elinde çaresiz bırakılmış anacığının kucığında, bir raslantı eseri olarak sağ kalmış, büyümüş.. Sallav'ın karısı da anlatıyor: «Bu Memmet ne çektirdi bize,» diyor. «Allaha büyüklük varmasın, köylünün gözüne bakmaya başladık ölen olsa, diye. İyolacak yaraya melhem karşı geldi. Kara Kızın, Memmet gibi hıra düşmüş İsmayılı öldü. Ona kazılan yeni mezerin içine yatırıp çövdürmesini bekledik. Başına birikdik de gözüne bakdık durduk bir çövdürse, diye. Çövdürdü mü içinin dertleri hep ten dökülecek, gün gibi ortaya çıkacaktı. Ha guzum, de guzum derken çövdürdü. Rahmetli çocuk, o gündür bu gündür ağrı sızı çekti amma hıralıktan kurtulduydü..»

Hikâyenin önü uzun ama, arkası kısa. Kara İsmayıl'ın yeni mezarına çövdürerek kazandığı yirmi-beş yıllık ömrünü Mehmet, Gökbayırdaiki tırmanda açılan bir saban çizgisi yer uğruna, Deli Velilerin eli meşelileri önünde verdi. Verdi de çilesi bitti mi? Ne gezer. Şair sözü elbette yalandır. Hökümet öyle her zaman insanın ayağına gelir mi? Şehire haberci ta dün gittiği halde gelen giden yok. Kara İsmayıl'ın mezarına çövdürmek var ama, sonunda ortada kalmak da var. «Ulan Memet, yat Memet,» di-

yorum içimden, «Hökümetin ne zaman geleceği belli olmaz, uğruna öldüğün bir çizgi toprağı olsun sulasın kanların!» Cemal Kırca yalan söylemiyor ama yanlışı var: Hökümetin canı sıkılırsa gelmez de...

Oğlunu ortalardan kaldırırsa da oğlunun kopillerini bağına bir başsa teselli bulacak Senem kadın. Kendini avutacak belki. Onların da hıra düşmek olasılığı var ne yazık. Sonra, onları doyurmak için gene toprak ister, gene tırman sürülür, kafalar gider gene. Neler neler ister bunun böyle sürüp gitmemesi anaların yüreğine inmemesi için.

Bugüne dek uyanık ana babadan yoksun bırakılan kopiller, hıra düşmemek için bakım isterler, adam olmak için okul... Hak, hukuk... Ne edip edip yazgılarının kökten değiştirilmesini!..

Şu Anadblu'nun yüzyıllardır çözümlenmemiş toprak sorunları sizi bekliyor sayın M.B.K. üyeleri. Toprak ne zaman plânlanacak, Memmetler ne zaman kurtulacaklar götiçi kadar toprak uğruna bir birini yemekten?..

OLURDU, OLMAZDI

Aylardan Ağustos, günlerden cuma. Ekinini harmanını bırakan camiye geldi. Önceden duyurulduğu için iyi bir hafızın geldiği, kuşluk vakti oldu cami. Mevcut toza toprağa harman yerinden gelenler de karışınca caminin havası tam ölçüsünü buldu. Temizlik denen şeyi kim aramış ki buralarda! Kimsenin gözü görmüyor havada uçuşanları. Yeni hafız çıkmış olan ondört yaşındaki çocuğun

gözleri hiç kimseyi görmüyor artık. O geçmiş karşıya, konuşuyor:

«Bir kere,» diyor. «Kur'an Türkçe okunamaz. Bizler bugün gerçi başka dille konuşuyoruz, ama esas soyumuzun dilinden hiç kimse bizi uzaklaştırılmaz. Siz sabredin, bir gün gelecek bütün çocuklarımız, bütün millet ana dilimizi öğrenecek. Ana dilimiz, peygamberimiz Salâllahî Vesellem efendimizin konuştuğu Kur'an dilidir..»

Boyuna sallanıyor konuşurken, dinleyenler de kapalı gözleri, dikkat kesilmiş kulaklarıyla sallanıyorlar. Çocuk ara sıra topluluğu kontrol ederek devam ediyor:

«Eskiden var mıydı Kur'an okuyup yetişen? Bakın ben Köstük köyünden Ağaçlı'ya gittim, eski bakan Medenî Beyin bir emriyle açılan mektebe girdim, Arabiyeyi kavradım... Benim gibi kaç tane var. Bu bir nimettir. Nimetin kıymetini bilmek gerektir.»

Kur'an konusunu hallettikten sonra coğrafya dersine geçti. Neler neler öğrenmişler meğer. Hem de su gibi ezberlemiş söyleyeceği sözleri.

«Sarı öküz,» dedi, bir süre durdu orada. «Sarı öküzün karşısında büvelek vardır bir tane. Bu büveleğin aklının ipi Allahın elindedir. Allah böyle karşımıza çıkıp da parmağını gözümüze sokmaz. O, ne yeredir, ne göktedir, ne sağdadır, ne soldadır ama her yerde eli, her yerde gözü ve kulağı vardır. İsterse bir pireye bir yorganı da yakar. Diyelim ki bir köyde adamın biri namaz kılmıyor, oruç tutmuyor. Nasıl versin onun cezasını? O bilir nasıl vereceğini: Büveleğin akıl ipine bir dokunur, büvelek de sarı öküze bir göründü mü, hiç bir şev yapmasa bile sarı öküz, hiç değilse ayağının yerini değiştirir

ondan sonra da bir günahkâr yüzünden o köy gümbür gümbür batar. Neden her yerde birden olmuyor zelzele? Onun için, aramızda günahkârları yaşıtmayalım, oruç tutmayan, abdest alıp namaz kılmayanların yüzüne bakmayalım...»

Namaz vakti geldiğinde kafalar da öğüt yükünü doldurmuştu nerdeyse.

Ama çocuk hafızın sözü bitmemiştir. Belki unuttur diye, vaktin geçmekte olduğunu, ezanın da okunduğunu hatırlattı birisi önden.

«Beni bir daha nerde bulacaksınız, vaazım bitsin de ondan sonra kılalım namazı,» dedi. «Şeerlerde aldı yürüdü. Beyaz ayakkabı ve parlak elbise giyiyorlar. Bunlar kâfir icadı olup katiyen müslümanların giymesi caiz değildir. Bunu böylece bilmiş olun. Ondan sonracağıma, yirmi-yirmibeş yaşına geldikleri halde sakal bırakmayanlar görüyorum. Bunu peygamberimiz efendimiz bağışlamaz. Allah da affetmez.»

Dünya işlerinin geçici olduğundan, öte dünyaya hizmette kusur etmemek gerektiğinden uzun uzun konuştu daha, örnekler vererek; Ardından namazı da kıldırdı.

Camiden çıkıldığında çocuğa hayranlığını belirterek ve öğütlerini doğrulayıp birbirine yineleyerek dağılmaya başladı millet. Ben de Remzi'nin dükkânına doğru yürüdüm. Dükkâna girerken, birkaç gündür kapılarda gördüğüm el kadar kâğıdı o kapıda da yapışmış gördüm. Merak edip okudum: «Türkiye Cumhuriyeti Millî Birlik Komitesinin 35 numaralı tebliği: Vicdan hürriyetinin hazinesi olan mukaddés dinimizin irticaî ve siyasî cereyanlara âlet edilmeden, saf ve lekesiz kalması Millî Birlik Komitesinin en büyük emelidir.

Vatandaşlarımızın din hakkındaki inanış ve ibadetlerine ne kanun ve ne de zor kuvvetiyle müdahale edilemez.

Bu maksatla, şunu kesin olarak belirtmek isteriz ki, bazı teşekkür ve şahıslar tarafından yapılan ezan ve Kur'anı Kerim'in Türkçe okutulması mecburiyeti gibi vatandaşlarımızın zihinlerinde yanlış kanaatlar uyandıracak istidattaki beyan, tefsir ve propagandalar, hiç bir suretle Millî Birlik Komitesinin fikirlerini ifade edemez..

Millî Birlik Komitesi»

Şu basit gerçeği kısaca saptadıktan sonra sözü uzatmanın gereği yok değil mi?..

A Y S E L

Aysel'in yüzü sapsarı. Gözleri çapaklı. Elinde, ayağında kir kat kat... Aysel dokuz yaşında. Doğru dürüst konuşmıyor henüz. Hem boğazından hasta, sesi az çıkıyor, hem de bazı harflere dili dönmüyor. C, R, J gibi bir çok harfler yer almıyor sözcüklerinde.

Aysel'in doğduğu köy dağların ardında. Dünyadan ilişğini kesmiş bir durumda. Aysel iyileşmek ister, «tohtur» ve «eleç» ayak basmamış buralara. Aysel'in silsilesi görmemiş bunları. Öksürüğü ne edip de atlatmak gerektiğini ağanın «iradüyüsünde annadırlarken» bir çala duymuş babası. Ama kuktan geçirmiş. Geçirmese de uygulayacak durumu yok. Şimdi Aysel'i iyileştirmek için ne gerekliyse yapıyorlar.

Güzel yaratılmış bir kızdır Aysel. Anasının babasının da «biteneleri». Bundan önce sekiz çocuk

daha doğurmuştur anası. Yelin uçurup selin sürüklediğine benzer bir şekilde hepsi de Aysel kadar olamadan «Allahın sevgilisi olmuşlar.» Bu dokuzuncuyu ne yapıp yapıp yaşatmak istegindeler. Yaşları elliye dayanmış, ne olur ne olmaz, bundan sonra da Allahtan çocuk isteyecek yüzleri olamaz... Herhalde bunu bağışlatmalı. Allaha güvenirken, bir yandan da onu iyileştirici yollara başvurmalı. Ne etmeli? Allah baba, verdiklerinin hepsini alarak kulunun elini böğründe koymaktan tad almaz herhalde. Bunların başına gelenlerde kuloğlunun da eli olmalı. Kimler okuyup üfledi de çocuğu bu duruma getirdi kimseler bilmez. Üfürükle çocuğun yaşama yollarını tıkayan kim olursa olsun, bu sihri bozmalı. Dedelerimiz, nice denemelerden geçirerek yararlı olduğunda karar kıldıkları, iyileştiren yollar bırakmışlardır. Ozan istediği kadar uyaklı altılıklar söylesin :

**Kış ayları boyunca
Ecel kıydı çoğumuza
Şubat hasatla geçti
Mart ayı dert ayı
Kan kusmayı öğretti
Anamıza oğlumuza**

diye. Her gelen Allahtandır Aysel'in doğduğu çevreye. Böyle de olsa eli kolu bağlı durmamalı, diyerek Şaban Ağaya gitti Aysel'in babası. Ahırdaki at gübresi yığınının birgün yararlanmak dileğinde bulundu. Sonra çocuğu alıp ağanın ahırına götürdü. Görsünlerdi çocuğun boğazını sıkın, dilini bağlayan, canını almaya çalışan gizli düşmanlar.

Gübre yığınınını iyice çiğnedikten sonra, ortasın-

dan bir delik açtı Aysel'in geçeceği kadar. Ayselcik iki büklüm olup delikten öteyana geçti.

Zemheri bitti, «gücük» de bitti. Köyde ören olmaya yüz tutmuş bir okul var ama üç yıldır öğretmen yok. Aysel, artık şiltesinin içinden çıkamıyacak kadar güçsüzdür. Komşu köyden ikiyüz kilo buğdaya getirilmiş olan sakalı bağını örten Hafız'ın namazlık derslerine de gidemez olmuştur. Hasta olan, derse gidemeyen salt Aysel değil üstelik. Köyün çocukları çoğunlukla perperişan. Sabah akşam birkaç kez kalabalık gider mezarlığa. Köy odasında oturarak günleri öldürmekte olanları ateş almıştır. İvedi bir çare buldu yeni hafız: Artık gübre yığını delerek çocukları öteyana geçirmekte iş kalmadı. Hafız'ın salık verdiği gibi çocukları üstüste üç cuma değirmene götürecekler. Değirmenin bütün çalışma şeklini inceden inceye çocuklara gösterdikten sonra, değirmen taşı dönmekteyken, usulca çocuk ellerini taşa değdirecek. Sanıldığına göre, değirmende çocuğun kısmeti artar, bu kismetten yararlanabilmesi için ömrü de uzarmış.. Üç cuma değirmene gitme işini tamamlayanlar, ahıra götürülecek, orada hayvanlardan birinin yem yediği yere bağlanacak, ahır süpürgesiyle de üç kez çocuğun beline vurulacak. Yerleri tertemiz süpüren süpürge, onların hastalığını da döker indirirmiş «Allahın inayetiyle.»

Aysel'in yaşlıları değirmen yolunda gidip geliyorlar ya da ahırda süpürge vurunuyorlar. Aysel ise onların arasından ayrıldı geçenlerde. Aysel ne şehittir ne gazidir ama onun tatlı görüntüsünü unut-

mam olanak dışıdır. Dağların ardındaki yakınları bir yana, Aysel'in gidişinden kimsenin haberi yok. Yaşitlarından kaçtığı onun yolundan gidecek, o da bilinmez. Ben de Aysel'in gittiğini bildirmek istedim, o kadar...

BEBEK DAVASI

Beş yıl oluyor Behice evleneli. Bu zaman içinde dört çocuğu oldu. Oldu da ne oldu sanki? Elinde bir tek Maniş kızı kaldı. Ötekiler ancak doğduklar, Behice'nin canını-kanını alıp gittiler. Soğukmuş, sıcakmış aldırılmıyor, evin damında oturan ananın yanına bırakıp bırakıp gidiyordu Maniş'i. Akşamlara dek inleyip duruyordu o da öksürüğün elinden. Beş yaşına bastığı halde ayakta duramıyor, emekleyerek yeni düşmüş tavuk pisliklerine ulaşıyor, ellerini bulayarak ağzına götürüyordu...

Yazı böyle geçirdik, birarada. Behice gene iki canlıydı o zaman, gebeydi yani. Ocak bekleyecek, dostu düşmana karşı arka olacak bir oğlan bekliyorlardı. Küçük gönüle küçük istek. Sütlü keçinin oğlağı değildi ki Şah gibi tahta oturacak prens beklesin.. Şimdi güz. Behice zamanını doldurmuş, bir gece sancı duymaya başlamış. Ocaktaki samanları üfleye üfleye başuçlarındaki bezir çırasını alıp yaktıktan sonra kocası, karanlık köyün karanlık sokaklarında ebe aramaya çıkmış. Ebe dedikse, şu okul bitirmiş, çocuğun nasıl alınıp nasıl paklanacağını iyi kötü öğrenmişler değil aranan ebe. Ne gezer burada öyle şey. Sonra, gereği ne buralar için ebenin? Kalkınma, ilerleme, yükselme, gelişme,

dünya ile yarışma... Lâfları nemize yetmiyor?.. Bunlar geçmiş ya ayağımıza kadar...

Üç-dört kocakarıyı uyandırmış, bunlardan Gülbahar'ın gönlünü edip getirmiş Behice'nin kocası. Budaklı bir çalı odunu gibi batan, kaya sertliğindeki elleriyle işe girişmiş ebemiz... Günlerdir kimbilir nelere dokunmuş olan, her aldığını üstünde tutünde tutan eller, çocuğu aldıktan sonra, akşamadek bir mahalleyi dolaşan paslı makası tutup göbeğini de kesiyor... Ebe makas ararken onu bulup gelen evin erkeği de göbeği bağlayacak ip aramış, börtünün böceğin yuva yaptığı yerden bulmuş bir parça. İşte bu iple bağlamışlar göbeği, kesmeden önce...

Sonra? Ebe gitmiş evine. Kalanlarda büyük bir sevinç, beklediklerine kavuştular. Kavuştular ama, bunun yaşaması için, daha dünyaya geldiği andan itibaren en azından neler yapılması gerekir, işin o tarafını düşünmezler. Koskoca Allah varken, yaşaması için bu bebeği dünyaya salarken onlara ne kalır düşünecek? Ne kadar yaşayacaksa çoktaaan amel defterinin birinci sayfasına yazmıştır o, diyorlar. Buldukları çaputların arasına sarıyorlar. Ne ilâç, ne de ona benzer bir şey var elde. Aranmıyor, aransa zaten bulunmaz.

Sabah olunca hısım akraba duyup kutlamaya geliyorlar. Bulamaç, çorba dolu taslar ellerde... Fakat, saatlar geçtikçe çocukda bir bitkinlik başlıyor. Telâş evden çıkıp mahalleyi sarıyor. Gene mi gösteriş yapıyor şu Allah dede? Bir günden fazla yaşatmayacak mı bunu gene? Akşamüstü katılaşılmaya başlıyor çocuğun vücudu. Bir araba bulup o halleriyle şehir yoluna çıkıyorlar: Doktora yetiştirip kurtaracaklar çocuğu. Varınca soğuk bir söz

doktordan «zamanı geçmiş, tetanos olmuş çocuk, kurtaramayız...»

Gitmiş öylece, öteki köye. Gidenler gidiyor, boş kalıyor anaların kucağı. Önce Allaha güven, kaç yıl ömür biçmişse o kadar yaşatır, üstyanı boştur, de. Sonra gene bir sarsılma olsun güveninde; kaldır, her türlü güçlüğü göze alarak doktora götür, şehire. Bu kez de zamanı geçmiş olsun.. Ve Taşlıköy dolsun çocuklarla. Çocuk doğura doğura hal kalmamış analarda. Üflesen uçacaklar cansızlıktan. Yürekleri yanık, ciğerleri delik... Şöyle bir araştırdım, en az çocuk doğuran kadın yedi çocuk doğurmuş. On, onbeş doğuranlar var. Ama ellerinde kaçıkalmış, o tarafını sormayın. Doğumda ölenler, doğduktan sonraki üç-beş yıl içinde her türlü hastalıktan ölenlerin toplamına bedel oluyor, hesaplanınca. Bu doğarken ölmeye de tetanos baş rolü oynuyor. Sonrakilerin ölüm sebebini saymaya ise başgelmeyiz. Kızamık, boğmaca, ishal, çiçek... Hem sayamıyorum, hem saymak bir fayda sağlamayacak. Saya saya sekizcik ettik dediklerine döner bu iş gide gide. Bir milletin en büyük serveti nüfustur, derler. Bugünlerde yine sayılacağız. Sayılalım bakalım. Bana kalırsa, öte dünyaya doğarken gidenleri de saymalı köylerde, yüzümüz ak mı kara mı, meydana çıkar o zaman. Bütün hastalıklar, bütün ilkellikler üşüşmüş köylünün başına. Buna karşılık olarak oraya hiç bir şey yollayamıyoruz. Doktorluğu devletleştirelim diyoruz, lâfta kalıyor, şunu yapalım diyoruz, lâfta kalıyor. Ondan sonra da siyaset hastalığına tutulup, adamlardan oy toplama yolları arıyoruz. Onları kurtarmaya değil, kendimizi kurtarmaya çabalyoruz. Onlar tetanoza, kızamığa, satlıcana yaklanırken ötekiler koltuğa ısınıp sandalye

hastalığına yakalanıyorlar. Bunun üstüne, memlekette yaratılacak birlik de yaratılmıyor, iki kutup halinde kalıyor memleket. Ankara Hastanesinde İngiliz hemşirelerin bin bir titizliğiyle doğum yapanları görüp de bütün memleketi öyle sanmayalım. Behiceleri düşünelim. Behiceleri! Ve şu söylevlere, şirin görünme gayretlerine son verelim artık. O gurbete kimseler gitmiyor. Hiç değilse köy kızlarını alıp ebe yetiştirelim.. Doktorları, ilâçları onlara doğru götürelim, yüzyüze gelelim, ne olur?.

SIKI DUR ÇEZİK

— «Bizim Köy»ün öğretmenine —

Son mektubunda gene Said-i Kürdiden söz ettiğine ve onunla ilgili gazete haberlerini yorumladığına göre, kış da olsa gazetelerini köye getirtebiliyorsun demektir. Bu durum beni çok sevindiriyor. Dileğimiz, bütün köy öğretmenlerimizin de sizin gibi, yeni yayınları ve günlük gazeteleri izleyerek yurt ve dünya olaylarıyla bağlarını koparmalarıdır. Öğretmenin, köylüsüne ve ulusuna yararlı olabilmesinin ilk şartı budur. Sizi engelleyen birçok olayları, şartları yakından bildiğim için, dipdiri ayakta duruşunuzu ve gerçeklere saldırışınızı hayranlıkla karşılıyorum. Burada birlikte çalıştığımız köy öğretmeni arkadaşların durumu da sizinki gibi. İlçeye gidenin gazetesiz, dergisiz gelmesini gelenek haline getiren köyler var. Getirilen yayını köy odasında birlikte okuyup dinliyorlar. Bu, yıllardır özlediğimiz, belirtilerini gördüğümüz iyi davranışlardan biri. Yaraticıları ve önderleri de öğretmen arkadaşlar. Köylerin öteki işleriyle bir-

likte posta işleri de sağlam düzene kavuşuncaya dek başka çıkar yol yok. Gözüne çarptı mı bilmem, devrimlere saldırıların çok olduğu bu günlerde, Bursa'nın bir köyünde halk Atatürk'ün Nutku'nu okuyormuş her gece. Bunun da önderi o köyün öğretmenidir sanırım.

Sözü dağıtmadan mektubunuza geçelim. Diyorsunuz ki: «Said-i Kürdî ile ilgili soruya profesörlerinizin verdiği cevapları da merakla okudum gazetede. Kırık umutlarım bir daha kırıldı. Onlara ve onların ilmî cesaretlerine güveneceğiz de içimiz, vatanımızın geleceği için rahat edecek ha? Çok uzak, çok!»

Mektubun bu kısmı bana çok şey düşündürdü. Bir kere şunu söyleyeyim, salt ilim adamları öyle davranmıyor bir ulusal olay, bir geri akım karşısında. Toplum olarak öyleyizdir. Böyle durumlarda en korkusuz davranan, yazan, söyleyen gene bazı bilim adamlarımızdır. Beş parmağın hepsi aynı boyda değilse ne yapalım.

Niye böyleyiz acaba?

Doğuluyuz bir kere. Düşünüşümüz, anlayışımız, görüşümüz, tutumumuzla doğuluyuz. Kafamızı yormaktansa çıkarımızı kovalamak daha çok işimize geliyor. Duyduklarımıza, hem de duyduklarımızın işimize gelen yanlarına inanıverip huzura kavuşuyoruz. Ondan öteye gözlerimiz bir şey görmüyor. Kalın kalın perdeler gözlerimizde. Geçenlerde dört stajyer müfettiş geldi bulunduğum ilçeye. Dört ay kurs görüp müfettiş olacak arkadaşlardan. Uygulama yapmaya gelmişlerdi. Sakarya, Bolu, Balıkesir, Antalya dolaylarında öğretmenlik yapmışlar. «Kulak dolgusu» ile geçinenlerden duya duya bıktığım soruyu onlar da karşıma çıkarmasınlar mı? «Kita-

bınızda anlattıklarınız gerçek mi?» Bunlar hiç mi toprağa basmadılar, geldikleri çevreyle hiç mi ilgilenmediler? Bolu'dan gelen oradaki dağların yücesine, Balıkesir'den gelen gökyüzünden zeytin dallarına, Antalya'dan gelen Beydağlarının dumanına mı baktı hepten? İnanılacak iş değil. «Okudunuz mu?» dedim, «İşittik. Ama o zaman öyleyse bile şimdi değişmiştir değil mi?» dediler. Evet, herkes öyle diyor: «Şimdi değişmiştir.»

Bu inanışta Nursî'nin çevresine, Kaplan'ın beresine karşı çıkacak akgüç olabilir mi? Oysa burası Koçhisar, bizim köyün yeri Aksaray. Yanyana iki ilçenin köyleri. Burası nasılsa orası da öyle. Onlar içinde buldukları çevreye bakmıyorlar. Baksalar görmüyorlar, görseler inanmıyorlar. Duyduğuna mı inanıyorsun, gördüğün köye mi? Bütün mesele burada.

Sanırım geçen yaz sen de böyle bir küme ile karşılaştın köyde: Koyu çayırı gölgeleyen söğütlerin altında içmekte olan doktor, yargıç, savcılar: «Şu güzel manzaralı, zengin köyü dünyaya karşı rezil etti...» demişler hani. Köylülerimiz de ister istemez baş sallamışlar. Kafalarının dumanı yükseldikçe sözleri küfre dönmüş. O anda kıraç yılanı gibi doğrulup da «Makal'ın köyünde Makal'a dil uzatamazsınız! Siz ne bilirsiniz köyü. Sizce köy, şu zıkkımlandığınız rakı, yoğurt ve yumurta demektir...» diyerek bir daha açmamasına ağızlarını tıkamışsın.

Köye geldiğimde bunu Asiye'nin Hazım anlatırken gözlerim yaşarmıştı. Senden duymadım, sana sormadım ama, seni kucakladığımda sağ yanağından öpüşüm özlemdense sol yanağından öpüşüm bu çıkışınla ilgiliydi. O zaman gözümden düşen damlalar, inan ve umut damlalarıydı...

Kaç yönetici ya da görevli savuşturduk bu sözlerin benzerini söyleyen. Sen de çok gördün böyle konuşanları, ben de. Hele köye gelince bir çalım bir kurum gelir bunlara. Hasandağını çakıl diye atarlar. Nasıl olsa yüzyıllardır dinlemiş köylü. Bir Kursî Çezik çıkmamış karşılarına. Ama şimdiden sonra yurdun her bucağında olmasa da çok yerinde bir Çezik çıkacaktır.

İşin en acı yanı, bu sözlerin köyün içinde söylenmiş olmasıdır. Bu kadar gözü kapalı, yüreği sağır oluşlarına ağlasak, yaraşır... Ama az da olsa, bunlara karşı duran gerçek aydınlarımız da yok değil. Onlar yüzünden umutluyuz. Bin deli düşmana bir akıllı dost yeter demiş atalar.

Sonra sen, senin gibi arkadaşlar... Aldığınız eğitimle perçinlenen karakteriniz her güçlüğü yenmeye yetecektir. Sıkı durun, sıkı!

Sıkı durun dedim de aklıma geldi: Eski Devlet Başkanlarımızdan İnönü Trabzon'a gittiğinde, Trabzonlu Bakan ve öteki sayıtlar, devlet başkanıyla halkın doğrudan doğruya karşılaşmaması için uğraşıp dururlarmış. İsterlermiş ki, söylenecek bir dert varsa önce biz duyalım, bizim süzgecimizden geçsin... Bir yandan gideceği ilçelere haber uçururlarmış yollarda yıkık köprü falan varsa gece gündüz çalışıp hemen onarılması için... Vali uğraşmış programa alınan gözalıcı yerleri gösterip övünmek için. Adam iki arada bir derede kalmış. Oysa onun işi halkla. Çevresindekilerin işi gösterişle... Başkanın çevresindekiler de kendisi gibi düşünebilselerdi Çezik, o günden bu yana belki kurtulurduk bu hastalıktan... Neyse, bu arada Başkan, «program dışı bir yer gezmek istiyorum!» der ve hastaneye gider. Koşuşmalar falan... Ne

baş doktor, ne ötekiler, o satte hastanede olmaları gerekenlerden birisi bile yok. Derde derman için bir sağlık çavuşu çıkar gelenlerin karşısına. O gezdirir Başkan.

Ayrılırken onu kutlar başkan. Şöyle der sırtını okşayarak: «Sıkı dur aslanım, her devirde, her yerde senin omuzlarına sarmışlardır işi...»

Yüklemeseler iyi ama yüklüyorlar Çezik. İşin dalgasını, söylevini yürütmek dururken niye yüklemesinler? Durumumuz sağlık çavuşunun durumuna benzemiyor mu? Ama dayanacağız.

«Fakir'in bakanlık emrine alınışını okuyunca düşündüklerimi yazamam, ancak yaz gelince sizlere koyu çayırdaki söyleyebilirim,» diyorsun. Doğru. Yazamazsın, söyleyemezsin. Bizim köyün çayırılığı Forum Meydanı gibidir. Sakla, hiç değilse istediğimiz gibi konuşuruz orada yaz gelince. Geçenlerde Forum dergisinde çıkan «Aydın Pısrıklığı» yazısını okursan, pısrıklardan Fakir'in de neler çektiğini görürsün. Dert hepimizin derdi.

Mektubum uzadı ama, bir mesele daha açmadan edemeyeceğim sana:

Aman kardeşim, bugünlerde geri bir adam takma adla bir kitap çıkardı. Senin, benim okuduğumuz Köy Enstitülerine iler tutar yanı olmayan iftiralar atmaya yelteniyor. Kızların erkeklerle birlikte okuması, halk türkülerinin söylenmesi... sözde ahlâka aykırıymış. Böyle olunca da bu işi yapıp çatanlar suçluymuş. Bu geri ve gericilerin kendi çocukları nerelerde okur bilirsin. Kız, oğlan karışık kolej ve fakültelerde. Sonra da Avrupa plâjlarına... Danslarını, toplantılarını da kat, «sosyete» çıksın ortaya. Bu halkın türküsünü söylemek, omuz omuza yaşadığımız hayatta birlikte okumak

nasıl suç olur öyleyse, diyeceksin. Olur kardeşim. Aslında ah!âkın, ulus ve vatan sevgisinin lâfından ötesini bilmeyenler, bir de devrimleri çiğneme fırsatını elde ettiler mi, söylemeyecekleri, yapmayacakları yoktur. Köylünün okumaması, uyanmaması onların yararınadır. Bunu açık açık söyleyemedikleri için, köy çocuklarını okutmak isteyenlere ve onların okudukları yerlere çamur atarak ereklere varmak istiyorlar. Alavere dalavere, Kürt Mehmet nöbete. Aman sıkı dur!

Bunu neden yazıyorum sana? Cami vaızlarına bu kitaptan birer tane dağıtıldığını duydum. Köyün tek ışığı olan enstitülü öğretmenin karşısına şimdiye kadar çıkardıkları güçlükler, fırlattıkları iftiralar yetmiyormuş gibi, şimdi de vaız hocasını çıkarıyorlar. Bu kitaptan önce de vaızların bu konuda neler söylediklerini bilirsin. Ne yapabildiler? Hiç. Gene bir şey yapamayacaklar. Köylü bu lâflara, bu iftiralara doydular çoktan. Okul yaptırabiliyorlar mı, öğretmen var mı? Ondan haber versinler köylüye, değil mi?

Onlara karşı ne yapacağını da bilirsin sen. Benim yazmam, haber vermek için.

Haksız ve yersiz olarak Ahmet Sungur ve arkadaşlarının bakanlık emrine alınışları da ayrı bir dert. Hem onların durumu, hem onların öğretmensiz kalan sınıfları düşündürüyor insanı. Hangisini desem bitmez kardeşim.

«Küçük Paşa» romanı piyasada yok. İsteğini yerine getiremediğim için üzgünüm. Yine yazarım. Şimdilik hoşça kal...

1 Mart 1960

DIŞ BASINDA

— İNGİLİZ BASININDA

Mahmut Makal'ın «Anadolu'da Bir Köy» başlığı ile İngilizceye çevrilen iki yapıtı İngiliz basınında büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. **Bizim Köy** ile **Hayal ve Gerçek**'ten oluşan bu yapıtın basındaki yankılarından birkaç parçayı aşağıda okuyacaksınız:

«Başarılı bir çeviri. Sadece ilkel bir Anadolu köyünün sosyal durumunu anlatmakla kalmıyor, aynı zamanda batı kültürü almış genç bir doğulunun düşünce ve duygularını ve birdenbire gözleri açılan neslinin şaşkın, tereddütlü halini de anlatıyor. Şair ve filozof ruhlu, duygulu bir yazar. Sade ve zekice hazırlanmış bir eser. Gerçekten sert...»

The Times Literary Supplement

Duygulu, efendice ve çok içten. Son yıllarda Türkiye'de yayımlanan kitaplar arasında belki en fazla tartışmaya yol açan iki eser. Yeni baştan ve gizlice oluşan Doğu'yla ilgilenenlerin okuması gerekir.

Spectator'da Calt Caroe

«Çok ilgi uyandıran bir kitap. Yazarın mücadeleci ruhu, yenilmesi gereken birçok güçlüklerle karşılaşılıyor. Alay ve nefretle yazıyor. Üslûbu sade ve tepeden inme.»

British Book news

«Canlı bir intiba; Türkiye'de büyük heyecan yarattı ve Demokrat Partinin zaferine faydalı oldu.»

Manchester Guardian

«Türkiye'de en fazla tartışma yaratan ve en çok satan kitaplardan biri. Bazı; Anadolu köylerinin sefalet ve geriliğinin canlı bir tasviri. Çalışkan, hisli ve işlek bir kalemle sahip genç bir adamda eskiyle yeninin karşılaşması, bu, çok ilginç kitabın en az ilgi çeken tarafı değildir.»

The Economist

«Çok etkileyici bir eser; önsözü ve yardımcı notları fevkalâde.»

Time And Tide

«Yazar, kendi memleketinde meşhur oldu, kitapları onu burada da tanıtacak.»

John O'London's Weekly'de Henry Barleın

«Bu, ilgi çekici bir yapıttır. Mutlaka okunmalı...»

Tribune'de Bruce Blan

Türk köylüsü arasından çıkan ilk işlek kalem. Makal unutulmaz şeyler yazıyor. Dikkatle okunmaya değer.»

Western Mall

«Eşine pek raslanmayan hoş bir kitap. Dünyanın hemen hiç bilinmeyen bir köşesindeki yaşamı bu kadar doğru anlatan bir kitap şimdiye dek belki de yazılmamıştır.»

Cape Times

İTALYAN BASININDA

«Bizim Köy, açlıktan, soğuktan, boş inanışlardan, adaletsizlikten, insan zekâsından söz eder; çağımızın olgularını yansıtır. Çağdaşlaşma ve kalkınma hareketlerinin öncüsü Kemalist devrimin sonuçları böyle mi olacaktı? Onurlu, bağımsız, kahraman bir halkın başarıları nerede? Reform hareketleri Demirciköy'e, Nurgöz'e neden ulaşmadı? Kişisel cesaretin, eğitimin ve içten gelen öfkenin bir belgesi olan Bizim Köy, eskimiş bir dünyanın kökünü kazımak için çalışan genç kuşağın kitabıdır...»

Mondadori

YUNAN BASININDA

«Makal'ın kitabı, Amerikan Üniversitesinde yetişmiş Türk gençliği üzerinde kaynaşmalar yarattı ve ümitsiz, ama içe işleyen haykırışı bütün ruhlarda devrimci inancı köürükledi... Yazarın anlatım gücünü ve çağdaş anlayışını takdir edeceksiniz...»

P. Papados

BREZİLYA BASININDA

«Nasıl yazıp yayınlatabildiniz bu kitabı?»

M. Jurgens

İSRAİL BASININDA

«Bizim Köy»de anlatılan sosyal, kültürel ve insanî meselelerle köyün kalkınması yolunda Makal ve arkadaşlarının gösterdikleri ülkücü çabalar, bence yalnız Türkiye için değil, öteki uluslar, özellikle Türkiye'nin komşuları için büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle eserin İsraili okuyucuları da yakından ilgilendireceğinden emiyim.

Dr. Uriel Heyd 16.4.1951

ALMAN BASININDA

«Mahmut Makal dünyanın ve insanların unuttuğu bir köyün öğretmeniydi. O hiç bir şey katmadan bir fotoğraf kamerası gibi köyünü ve oradaki olayları saptadı. Bunun arkasından da tutuklandı. Sonradan yazdıklarının doğru olduğu görüldü. Türk köylüsü hâlâ cehennemde yaşar..»

Wiener Wochenblatt 19.6.1971

Makal, Anadolunun ortasındaki köylerin çaresiz durumunu, insanı sarsan bir gerçekçilikle dile getiriyor. İnsan onuruna yakışmayacak biçimde sürdürülen bu yaşamın öyküsü Orta Avrupalıyı sarsmıştır. Aklın alacağı gibi değildir. Kitap, yalnızca köydeki yapıyı ortaya koymamış, aynı zamanda köylünün düşünme biçimini bize yansıtmıştır. Türk köylüsünün yaşam düzeyi, toplumsal durumuna ilişkin bu aracısız (direkt) kitap en büyük kitaplıklarda yer almaktadır.

Ervin Beler (Büchenzelger) Temmuz 1971

Bu kitap Türkiye hakkında fikir edinmek isteyenler için de önemlidir. Bu kitabın yankısı bütün dünyaya yayıldı. Ama Türkiye o günden bugüne acaba değişti mi? İnsan başına düşen gelir arttı mı? Yüzde doksan beşi ışısız olan köylerde ve yüzde altmış okuma yazma bilmeyen köylülerin yaşantısında bir değişiklik oldu mu?...

Az Wochenende 13.7.1971

«Mahmut Makal, acı köy gerçeğini konuşma diline yakın basit bir dille fakat empresyonist bir görüşle dile getiriyor. Bu yazılar edebiyat çevrelerinde bir hadise teşkil etti. Hücumlara uğradı. Fakat haksızdılar. Çünkü yaralar, tedavi edilebilmek için önce açılmalıdırlar. Bu işi ya hekim yapar, ya da bizzat hasta yapar. Makal hekim değil

ama dertlilerden biridir. O, köyün bilinmeyen sefalet ve unutulmuşluğunun ıstırabını bizzat yaşayanlardandır.»

Prof. F. Runmel (Weg nach Europa)

FRANSIZ BASININDA

Mahmut Makal'ın 1950 yılında unutulmaz **Bizim Köy**'le başlayan başarısı, on dört yıldır, gittikçe büyüyerek devam ediyor. Bu başarı zincirine, 1963 yılının son aylarında bir halka daha eklendi: Makal, birçok dillerden sonra Fransızca'ya da çevrildi. Çeşitli kitaplarından yapılan güzel bir seçme, Plon Yayınevinin **La Terre Humaine** dizisinde yayınlandı. **Un Village Anatolien** adıyla sunulan kitap, Fransa'da olduğu gibi, Fransız dilinin yaygın olduğu birkaç ülkede de küçümsenmeyecek bir ilgi uyandırdı. Ünlü **Les Temps Modernes** Dergisi, **Preuves Informations, L'Orient, Révolution Africaine** gazeteleri kitaptan parçalar yayınladılar. Lyon'da yayınlanan **Bulletin des Letters** dergisi, Makal'ın kitabını ayın en iyi beş kitabı arasında gösterdi. Kitap hakkında çıkan bazı eleştirilerden alınmış parçaları okurlarımıza sunuyoruz:

Bir köy öğretmenin yazdığı bu olağanüstü belge, İngiltere'de olduğu gibi Rusya'da da geniş bir okur kitlesi bulmuştu. Fransa'da aynı şeyin olmasını dileyelim.

Paris - Normandie, 15 Kasım 1963

Mahmut Makal, otuz üç yaşındadır. Ömrünün bu otuz üç yılının hepsini köylüler arasında geçirmiştir. Önce doğduğu yer olan Demirci köyünde, on yedi yaşından sonra da, İvriz köy enstitüsünde dört yıllık bir öğrenimin ardından öğretmenliğine atandığı Nurgöz köyünde.

Mahmut Makal, daha öğretmenlik mesleğinin başında, Türk köylülerinin acıklı kaderi üzerinde yazılar yazmaya başladı. Yazıları, İstanbul'un ilerici dergilerinden **Varlık**'ta yayınlandı, sonra kitap halinde toplandı. Bu yazıları büyük dalgalanmalara yol açtı. Alınan tedbirlere rağmen, Mahmut Makal geniş bir okur kitlesi buldu.

Révolution Africaine, 16 Kasım 1963

Mahmut Makal'ın sade, dolaysız, neredeyse acemice yazılmış kitabı, küçükklü büyüklü bir yaşanmış - hikâyeler dizisi halinde sunulmuş. Bazı bazı biçim bakımından basit olsalar bile, hepsinde korkunç bir acılık var. **Bir Anadolu**

Köyü, yaşanmış bir tanıklık. Yazarın mizahı altında her zaman belli olan bir acı çığılığı.

Hiç bir şey kaçmıyor Makal'ın gözünden. Ne kişilerinin insan nitelikleri, ne de kusurları. Ama bu kişiler ister iyi, ister kötü, ister cömert, ister cimri, ister kurnaz, ister bön olsunlar, hepsi de çekiyor, sarıyor insanı. Kaynayıp duran sefalete karşı her dakika savaşmak zorundayken, yaşama içgüdüğü iyi duygulardan önce gelirken, ölüm hastalıktan eriyen sevgili varlıkları almak için fırsat beklerken, kursesiz olmalarına imkân var mı?

La Monde, 21 Aralık 1963

Böyle bir kitap, durumu dolayısıyla, her türlü edebiyat sorununu aşmasına rağmen, amacının bambaşka olmasına, sonuçlarının da Türkiye'de birçok aydınların; politikacıların görüşünü değiştirme ihtimali bulunmasına rağmen, Makal'ın yalnızca bir tanık, rastlantıların yazar yaptığı bir sanatçı olmadığını ısrarla belirtmek gerekir. Mahmut Makal, güçlü, açık, keskin bir deyişle yazıyor. Ama bu deyiş, çoğunlukla, gerçek yazarı belirten, anlatılmaz bir büyü sez-diren, kekre bir şiire erişiyor...

Action (Tunus), 22 Aralık 1963

1950 yılında, yirmi yaşlarında bir Türk öğretmenin, Mahmut Makal'ın Bizim Köy adlı kitabı, yayınlandığı zaman Türkiye'de gerçek bir tepki yarattı. Okumuş, batılılaşmış şehirli, Türk köyünün vahşilik diyebilecekleri durumunu karşılarında buluyorlardı. Makal daha sonra başka kitaplar yayınladı. Birincisi gibi bunlar da köylülerin sefil, pis, bilgisizliğe ve köksüz inançlara batmış yaşayışını gösteren, büyük ölçüde otobiyografik hikâyelerden meydana gelmiş kitaplardı.

Güzin Dino, Makal'ın değişik kitaplarından seçilmiş metinleri ustalıkla bir araya getirmiş. Kitabı, pek faydalı notlar, kanıtlayıcı desenler ve güzel fotoğraflarla zenginleştirmiş. Bu durum, kitabın edebiyat değerine zarar vermeden, ilginç bir etnografik ve sosyografik yön kazandırıyor ona. Çeviri güzel, özenli. Yapılan ekler de Fransız okuru için karanlık kalan birtakım sorunlara ışık tutuyor. Kısacası okunması hararetle salık verilecek, güzel, faydalı bir kitap.

Bulletin Critique du Livre Français. Ocak 1964

1950 yılında, İstanbul'da, Mahmut Makal'ın ilk kitabı yayınlandığı zaman, orta Anadolu'nun geri durumu üzerindeki tanıklığı gerçek bir tepki uyandırdı. Yazar tevkif edildi, birkaç hafta hapiste tutuldu, anlattığı köyün adı değiştirildi. Ama bu tanıklığın değeri kısa zamanda kabul edildi. Makal'ın yazıları yabancı dillere çevrildi. Bu yazılardan yapılmış seçmelerden meydana getirilmiş bir kitap, bugünlerde Fransızca'da, Plon yayınevinin Terre Humaine serisinde yayınlanmış bulunuyor. Uygarlıklar ve toplumlar üzerinde incelemeler yayınlayan bu değerli seride Claude Lévi-Strauss'un **Tristes Tropiques**'i, Georges Blandier'nin **Afrique Ambigue**'sü, René Domont'un **Terres Vivantes**'i gibi değerli eserler yer almıştır.

Bir Anadolu Köyü'nü G. Dino bilimsel bir doğruluk ve ağırbaşlılıkla sunmuş. Genç Türk öğretmenin Anadolu'nun ortasında bir köyün yaşayışını gösteren, çoğunlukla acı, bazı bazı da acemice tanıklığı, Japon filmi **L'île Nue** gibi, Carolina Maria de Jésus'nün **Le Depotoir**'i gibi, son yılların o insanı allak bullak eden belgelerini düşündürüyor.

D'Orient, 4 Ocak 1964

Mahmut Makal her şeyi görmüş, her şeyi not etmiş, hep de titrek bir kalemle. Kopardığı imdat çıığı işitilecek mi? Öyle sanıyoruz, çünkü bugünün Türkiye'si, köklü reformlar yapmaya kararlı görünüyor. Geriliğe, tarım yöntemlerinin ilkelliğine karşı sesini yükselttiği için, köylülerin uzun zaman canlı bir gerçek olarak kalmış sefil yaşayışını gözler önüne serdiği için, bu kurtuluş hareketinde, bu eşsiz belgenin yazarının da bir payı olacaktır elbet.

Figaro Litteraire, 9 Ocak 1964

Daha ilk sayfalarda bir gübre, sefalet ve pislik kokusu yapıyor gırtlığınıza, kitabın sonuna kadar da bırakmıyor. Türkiye'de orta Anadolu'da, 1950 yılında mıyız, yoksa yüz yıl, beş yüz yıl, iki bin yıl öncesinde miyiz? Kitapta öyle köy tabloları var ki, unutulur gibi değil.

Bulletin des Lettres. 15 Ocak 1964

(Derleyen ve çeviren: Tahsin Yücel)

Bizim Köy'le edebiyatımıza giren Mahmut Makal 1933'de Niğde Aksarayının Demirci Köyünde doğdu. İvriz Köy Enstitüsünü ve Gazi Eğitim Enstitüsünü bitirip altı yıl köylerde öğretmenlik, sonra ilk öğretim müfettişliği yaptı. Milli Eğitim Bakanlığınca gönderildiği İngilterede bir yıl kaldı (1961). 1968'de eğitim hizmetlerinden ayrılıp gazetecilik ve yayıncılıkta çalıştı. 1976'da emekli olunca kendini sürekli yazmaya verdi. Kitapları şunlardır: Bizim Köy, Hayal ve Gerçek, Memleketin Sahipleri, Kuru Sevda, Yer Altında Bir Anadolu, Köye Gidenler, Kalkınma Masalı, Ötelerin Havası, Zulüm Makinası, Kokmuş Bir Düzendeki Açlık Pınarı, Karanlığı Zorlayanlar, Bizim Köy 1975. Bu sonuncusu 1977'de Türk Dil Kurumu Ödülünü aldı. Pariste Plon Yayınevi Bizim Köy, Hayal ve Gerçek, Memleketin Sahipleri, Kuru Sevda kitaplarına Bizim Köy 1975'i de ekleyerek üçüncü basımını yaptı.